

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Suvi Levonen

Kohti ekologisesti kestäväää Eeposta?

Opinnäytetyö

Syksy 2021

SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri

Tradenomi (AMK), Kirjasto- ja tietopalveluala

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri

Tutkinto-ohjelma: Tradenomi (AMK), Kirjasto- ja tietopalveluala

Tekijä: Suvi Levonen

Työn nimi: Kohti ekologisesti kestävää Eeposta?

Ohjaaja: Satu Salmela

Vuosi: 2021

Sivumäärä: 88

Liitteiden lukumäärä: 7

Opinnäytetyössä tarkasteltiin Eepos-kirjastokimpan kirjastoissa tehtävää ympäristötyötä. Lisäksi selvitettiin, miten kirjastoissa suhtaudutaan ekologiseen kestävyteen ja vaikuttavatko kirjastoissa käytettävät ekologiset toimintatavat kokemukseen työn merkityksellisyydestä. Työssä kartoitettiin myös, mitkä kirjastohenkilökunnan mielestä olisivat toimivia yhteistyöväyliä ympäristötyön kehittämiseen ja millaisia toiveita kirjastoammattilaisilla olisi mahdolliselle kirjastokimpan laajuiselle ympäristötyölle. Tutkimus toteutettiin yhteistyössä Eepos-kirjastokimpan kanssa.

Teoreettinen viitekehys muodostui ekologista kestävyttä, arvojen keskinäistä järjestystä sekä työn merkityksellisyyttä käsittelevästä kirjallisuudesta. Opinnäytetyössä hyödynnettiin kvantitatiivista tutkimusotetta ja tutkimusmenetelmänä käytettiin kyselytutkimusta. Kysely toteutettiin Webropol-verkkokyselynä. Tulokset analysoitiin PSPP-ohjelmistolla ja avoimet vastaukset sisällönanalyyysilla. Kyselyyn vastasi 51 Eepos-kirjastoissa työskentelevää toukokuussa 2021.

Tutkimuksen tuloksista käy ilmi, että Eepos-kirjastoissa tehdään ympäristötyötä, mutta toimissa painottuvat hiilijalanjälkeä pienentävät teot. Hiilikädenjälkeä kasvattavia keinoja ei yhtä aktiivisesti käytetä, eikä ympäristötyö ole kovin systemaattista. Suhtautuminen ekologiseen kestävyteen on pääosin myönteistä, ja ekologiset toimintatavat nähdään kirjastoammattilaisten osaamiseen ja kirjastojen yhteiskunnalliseen vastuuseen kuuluvina. Enemmistö myös kokee, että ympäristötyö lisää kokemusta työn merkityksellisyydestä. Ympäristötyön kehittämisessä parhaana pidetään kunnan sisäistä yhteistyötä, mutta moni kannattaa myös kirjastokimppayhteistyötä. Mahdolliselta kimppayhteistyöltä kaivataan erityisesti vinkkejä ekologisista toimintatavoista, työajan säästöä päällekkäistä työtä välttämällä ja säännöllistä tiedonvaihtoa sekä toisilta oppimista. Erikokoisissa kirjastoissa työskentelevien kokemat ympäristötyön haasteet ja toiveet ympäristötyön kehittämisestä eroavat kuitenkin jonkin verran toisistaan.

Kyselyn tulosten ja teoriapohjan avulla opinnäytetyön kehittämisosiossa koottiin Eepos-kirjastokimpan kirjastoille pieni eko-opas ympäristötyön kehittämisen avuksi.

¹ Asiasanat: ekologinen kestävyys, Eepos-kirjastot, yleiset kirjastot, arvot, työn imu

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Business and Culture

Degree programme: Library and Information Services

Author: Suvi Levonen

Title of thesis: Towards ecologically sustainable Eepos?

Supervisor: Satu Salmela

Year: 2021

Number of pages: 88

Number of appendices: 7

The aim of this thesis was to examine the ecological practices carried out at the Eepos libraries. The thesis also studied how library employees approach ecological sustainability, and whether the ecological practices influence the perceived significance of work. In addition, opinions and expectations were collected about developing ecological sustainability at the Eepos libraries. The study was conducted in association with the Eepos Library Consortium.

The theoretical framework of the thesis consists of ecological sustainability, values scale, and the meaningfulness of work. The research methodology used was quantitative, and the data was collected through a Webropol online survey. The results were analyzed using the PSPP statistical software and the open text answers using content analysis, respectively. A total of 51 responses were received in May 2021.

The results of the study show that ecological practices are carried out by the Eepos libraries. Different ways of reducing the carbon footprint are emphasized; however, ways of increasing the generated carbon handprint are not commonly used, and, consequently, the ecological policies observed are far from organized. Nevertheless, the attitude to ecological sustainability is mainly positive. Furthermore, the ecological practices are considered as library personnel's competences and as a social responsibility of library. A clear majority of the respondents also find that ecological practices increase the meaningfulness of work. Intramunicipal development work is considered as the most efficient way to improve ecological sustainability. Collaboration among the libraries of the library coalition is also supported. Possible interlibrary cooperation could include in particular eco tips, ways to save time at work by avoiding overlapping duties, exchange of information, and collegial learning. Nevertheless, the ecological policy challenges and wishes for the development of ecological practices differ between different-sized libraries.

As part of the thesis, based on the results of the survey and the theoretical framework, a small guide was produced for use by the Eepos libraries on their way towards ecological sustainability.

¹ Keywords: ecological sustainability, Eepos libraries, public libraries, values, work engagement

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
Kuvio- ja taulukkoluetelo	6
Käytetyt termit ja lyhenteet.....	8
1 JOHDANTO	10
2 EKOLOGINEN KESTÄVYYS.....	12
2.1 Kestävän kehityksen kiireisin osa-alue.....	12
2.2 Kuuluuko ekologinen kestävyys kirjastoon?	15
2.3 Yleisten kirjastojen hiilijalanjälki	19
2.4 Yleisten kirjastojen hiilikädenjälki	22
2.5 Ekologisten toimintatapojen hyötyjä	24
2.6 Esteitä ekologisen kestävyuden tiellä	27
3 ARVOT JA TYÖN MERKITYKSELLISYYS	30
3.1 Ekologisuus arvojen joukossa	30
3.2 Arvojen yhteys työn merkityksellisyyteen ja työn imuun.....	33
3.3 Yleisten kirjastojen arvot	35
4 TUTKIMUSKOHTENA KIRJASTOKIMPPA	37
4.1 Eepos-kirjastokimppa	37
4.2 Eepos-kirjastojen toimintaympäristö.....	39
4.3 Kirjastokimppa kehittämisen verkostona	43
5 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TOTEUTTAMINEN	45
5.1 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset	45
5.2 Menetelminä kyselytutkimus ja kvantitatiivinen analyysi	45
5.3 Tutkimuksen käytännön toteutus.....	47
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET	49
6.1 Kyselyn vastaajat	49

6.2 Eepos-kirjastojen ympäristötyö	51
6.3 Merkityksellistä työtä ja työn imua	58
6.4 ”Koko työni idea on ekologisuus” – Suhtautuminen ekologisuuteen	61
6.5 Ekologisen kestävyuden kehittäminen	65
7 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA POHDINTAA	70
LÄHTEET	74
LIITTEET	89

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Agenda 2030 -toimenpideohjelman kestävän kehityksen SDG-tavoitteet.....	13
Kuvio 2. Kirjastoja kohti ekologista kestävyttä velvoittavia ja ohjaavia tahoja.	17
Kuvio 3. Yleisissä kirjastoissa käytössä olevat ympäristö- ja ilmasto-ohjelmat.	18
Kuvio 4. Yleisten kirjastojen hiilijalanjälki.	20
Kuvio 5. Kirjastojen ympäristötyön mahdollisuudet.....	23
Kuvio 6. Arvotyypit Shalom H. Schwartzin arvoteoriassa.....	30
Kuvio 7. Työn imu ja muut työhyvinvoinnin tilat.	34
Kuvio 8. Eepos-kimpan sijainti ja kimppaan kuuluvat kunnat.....	37
Kuvio 9. Eepos-alueen kuntien linjaukset ekologisesta kestävydestä.....	41
Kuvio 10. Kyselyyn vastanneet kunnittain.....	49
Kuvio 11. Kirjastoissa käytössä olevia ympäristötoimia.....	51
Kuvio 12. Vastaajien omassa työssään tekemät ekologiset valinnat.	52
Kuvio 13. Ympäristötyön mahdollisuuksia heikentävät seikat.	53
Kuvio 14. Ympäristötyön mahdollisuuksia edistävät seikat.	56
Kuvio 15. Vastaajien tiedonlähteet ekologisesta kestävydestä.	58
Kuvio 16. Työn merkityksellisyys ja siihen vaikuttavat seikat.....	59
Kuvio 17. Suhtautuminen ekologiseen kestävyteen kirjastossa 1.....	62
Kuvio 18. Suhtautuminen ekologiseen kestävyteen kirjastossa 2.....	64

Kuvio 19. Arvio omasta ekologisen kirjastotyön osaamisesta tällä hetkellä ja noin viiden vuoden kuluttua.	65
Kuvio 20. Parhaat yhteistyömuodot kirjastojen ympäristötyön kehittämiseen.	66
Kuvio 21. Toiveet mahdolliselle ekologisuuden kehittämiseksi kimpPAYhteistyössä.....	68
Taulukko 1. Päästölähteet ja niiden osuudet kokonaispäästöistä pienissä, keskikokoisissa ja suurissa kirjastoissa.	21
Taulukko 2. Eepos-kirjastot ja kuntien asukasluvut vuonna 2020.....	38
Taulukko 3. Vastaajat kirjaston koon, iän ja kirjastotyöuran pituuden mukaan eriteltyinä.	50

Käytetyt termit ja lyhenteet

Agenda 2030	Globaali, poliittisesti velvoittava YK:n kestävän kehityksen toimenpideohjelma vuosille 2016–2030
biodiversiteetti	Luonnon monimuotoisuus. Kattaa sekä lajien sisäisen geneettisen vaihtelun, lajien määrän että elinympäristöjen monimuotoisuuden.
CO₂e	Hiilidioksidiekvivalentti, mittayksikkö, joka kuvaa eri kasvihuonekaasuista koostuvien päästöjen yhteenlaskettua ilmastoa lämmittävää vaikutusta.
Eepos	22 eteläpohjalais-, keskipohjalais- ja pohjalaiskunnan kirjastojen muodostama kirjastokimppa
ekologinen kestävyys	Kestävän kehityksen osa-alue, jolla pyritään suojaamaan ekosysteemien kantokykyä ja biodiversiteettiä sekä sopeuttamaan ihmisten taloudellinen ja aineellinen toiminta niiden rajoihin.
Hinku-verkosto	Kuntien, maakuntien ja yritysten vapaaehtoinen verkosto, jossa sitoudutaan merkittäviin päästövähennyksiin.
IFLA	Kansainvälinen kirjastojärjestö, International Federation of Library Associations and Institutions
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change, kansainvälinen tutkijoista koostuva toimielin, jonka tehtävänä on koota ja analysoida tietoa ilmastonmuutoksesta sekä sen vaikutuksista.
kestävä kehitys	Globaalisti tavoiteltu yhteiskunnallinen muutos, jolla pyritään turvaamaan hyvät elämisen mahdollisuudet sekä nykyisille että tuleville sukupolville. Kestävän kehitys koostuu ekologisesta, taloudellisesta ja sosiaalisesta sekä kulttuurisesta kestävydestä.
hiilijalanjälki	Kokonaispäästömäärä, jonka esimerkiksi jokin organisaatio, tuote, palvelu tai yksittäinen ihminen tuottaa. Huomioi hiilidioksidipäästöjen lisäksi myös muut kasvihuonekaasut, kuten metaanin.

hiilikädenjälki	Ilmastohyöty eli jonkin organisaation, tuotteen, palvelun tms. asiakkaalleen tai käyttäjälleen tarjoama päästövähennyspotentiaali. Kuvaa sitä päästömäärää, joka jää syntymättä, kun asiakas esimerkiksi ostamisen sijaan hankkii kirjan lainaksi kirjastosta.
hiilineutraalius	Hiilineutraali valtio, kunta, organisaatio, jokin toiminto tms. tuottaa vain sen verran päästöjä, kuin niitä pystytään sitomaan, jolloin tuotettujen ja sidottujen päästöjen summa on nolla. Monen kunnan ja Suomen valtion tavoite vuoteen 2035 mennessä.
kirjastokimppa	Vapaaehtoinen, eri kuntiin kuuluvista kirjastoista muodostuva yhteistyöverkosto, joka tekee yhteistyötä esimerkiksi kirjastojärjestelmien ja e-aineistojen hankinnassa.
OKM	Opetus- ja kulttuuriministeriö, ylin kirjastoalaa ohjaava viranomainen
OPH	Opetushallitus
OPM	Opetusministeriö, vuodesta 2010 alkaen opetus- ja kulttuuriministeriö
SDG-indeksi	Mittari, joka kuvaa valtioiden onnistumista kestävän kehityksen Agenda 2030 -ohjelman tavoitteiden saavuttamisessa.
SDG-tavoitteet	17:stä kestävän kehityksen tavoitteesta ja niiden 169 alatavoitteesta koostuva kokonaisuus, josta Agenda 2030 -toimenpideohjelmassa sovittiin.
SYKE	Suomen ympäristökeskus, valtion ympäristöalan tutkimus- ja asiantuntijalaitos
YKN	Yleisten kirjastojen neuvosto

1 JOHDANTO

Ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuuden väheneminen ovat saaneet monet yksityishenkilöt, organisaatiot, kunnat ja valtiot miettimään oman toimintansa ekologista kestävyttä. Ilmastotoimilla sekä biodiversiteetin suojelulla on kiire, ja nykyinen hallituksemme on asettanut tavoitteeksi, että Suomi on hiilineutraali vuoteen 2035 mennessä. Myös kirjastoalalla ekologisen kestävyden tavoittelu on esillä: syksyllä 2020 Yleisten kirjastojen ympäristötietoisuus 2020-luvulle -hanke selvitti valtakunnallisella kyselyllä kirjastojen ympäristötyön tilaa ja hankkeen yhteistyökumppani Positive Impact arvioi kirjastojen hiilijalanjälkeä sekä hiilikädenjälkeä.

Tässä työssä ajankohtaiseen aiheeseen tartutaan Eepos-kirjastokimpan näkökulmasta. Yleisten kirjastojen ympäristötietoisuus 2020-luvulle -hankkeen toteuttaman kyselyn tuloksia ei eritelty alueittain tai kirjaston koon mukaan, joten tämän työn tavoitteena on tuottaa tietoa ympäristötyöstä alueella, jolla on paljon pieniä kirjastoja ja jonka kaikki kunnat eivät vielä välttämättä ole aktivoituneet ekologisen kestävyden tavoittelussa. Ympäristötyön tilan selvittämisen lisäksi kysytään, miten kirjastoissa suhtaudutaan ekologiseen kestävyteen ja miten ekologiset toimintatavat kenties vaikuttavat kokemukseen työn merkityksellisyydestä. Tiedossa on, että Suomen yleisissä kirjastoissa työskentelee työnsä merkitykselliseksi kokevaa henkilökuntaa, joka myös kunnioittaa kirjastoalan arvoja. Shalom H. Schwartzin (1992) arvoteorian perusteella voisikin olettaa, että ekologinen kestävyys sopisi luontevasti yhdessä kirjastoalan arvojen kanssa tavoiteltavaksi. Arvoilla on myös yhteys työn merkityksellisyyteen, ja työn merkityksellisyyden tarkasteluun tässä työssä hyödynnetään Wilmar Schaufelin ja Arnold Bakkerin kehittämää työn imua mittaavaa UWES-menetelmää.

Ympäristötyössä ei kuitenkaan pitäisi olla kyse vain arvojen mukaan tehdystä valinnasta, sillä kaikilla kirjastoilla on velvollisuus huolehtia toimintansa ympäristövaikutuksista. Esimerkiksi kirjastoalaan ohjaava opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) on asettanut kaikille toimialoilleen tavoitteeksi ilmastonmuutoksen hillitsemisen. Kirjastojen pitäisi siis osoittaa, miten ne hillitsevät ilmastonmuutosta, mikä edelleen alleviivaa tarvetta selvittää ympäristötyön tilaa kirjastoissa.

Tutkimuksen tavoitteet kytkeytyvät myös kehittämiseen. Jotta voidaan asettaa tavoitteita ja kehittää toimintaa, lähtötilanne on hyvä olla selvillä. Tämä työ toimii Eepos-kirjastojen sekä Eepos-kimpan mahdollisen yhteisen ympäristötyön kehittämisen pohjana, ja työn kehittämisosiossa annetaan ideoita sekä ehdotuksia kehittämistyöhön kohti ekologisesti kestävästä Eeposta.

Koska tavoitteena on saada yleiskuva kirjastokimpan kirjastoissa tehtävästä ympäristötyöstä, on perusteltua valita työntekijöiden näkökulma ja suunnata aineistonkeruumenetelmäksi valittu Webropol-verkkokysely kaikille Eepos-kirjastoissa työskenteleville. Kyselytutkimus ja kvantitatiivinen analyysi ovat myös hyviä tapoja saada esille vastaajien arvoja ja asenteita.

Yleisten kirjastojen ympäristötyöstä on jo valtakunnallista tietoa hankkeista vuosilta 2012 ja 2020–2021. Kirjastoalan tutkimuksissa tai opinnäytteissä ekologinen kestävyys ei kuitenkaan juuri ole ollut esillä. Emma Karimaa (2015) käsitteli pro gradu -tutkielmassaan kestävää kehitystä sekä kirjastojen puutarhoja, ja Elina Karioja (2013) toteutti yhteistyössä Yleisten kirjastojen keskuskirjaston Kestävä kehitys kirjastoissa -hankkeen kanssa opinnäytetyössään vertailun kestäväen kehityksen huomioimisesta eri maiden kirjastoissa. Ville Värttö (2020) puolestaan etsi opinnäytetyössään perusteluja kirjastojen esinelainoille ja löysi ekologisiksi perusteluiksi kestäväen kehityksen, eettisen kuluttamisen sekä jakamistalouden.

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Eepos-kirjastokimpan kanssa. Aihevalinnan taustalla on kuitenkin myös tekijän huoli ympäristöstä. Ympäristöarvoja tärkeinä pitävän on erityisesti tarkasti huolehdittava ympäristötyötä käsittelevän tutkimuksen objektiivisuudesta. Työn teoriaosan alussa kuitenkin osoitetaan, että ekologinen kestävyys on kaikkien kirjastojen velvollisuus, jolloin ympäristötyöhön keskittyvä tutkimus sekä ympäristötyön kehittäminen ovat kaikkien yleisten kirjastojen kannalta relevantteja.

2 EKOLOGINEN KESTÄVYYS

2.1 Kestävän kehityksen kiireisin osa-alue

Ihmisten vaikutukset ympäristöön on tunnettu jo pitkään. Pitkään lienee kuitenkin oletettu, että ihminen voi hyödyntää luontoa rajattomasti. Vuonna 1972 YK:n kokouksessa kansainvälinen yhteisö totesi ihmiskunnan hyvinvoinnin olevan täysin riippuvainen ympäristön hyvinvoinnista ja alkoi kehittää periaatteita, joilla ympäristön kestävyys huomioidaan taloutta kehitettäessä ja sosiaalisia ongelmia ratkottaessa (Rowley 2006, 270). Kestävyyden käsite nousi laajasti kansainväliseen keskusteluun viimeistään Gro Harlem Brundtlandin (1987, 14, 20) johtaman YK:n työryhmän raportissa: siinä todetaan, että kaiken kehityksen tulee olla kestävää siten, ettei nykyisten sukupolvien tarpeiden tyydyttäminen vie tulevilta mahdollisuutta samaan. (Kansainvälisen yhteistyön vaiheista kestävä kehityksen edistämiseksi, ks. Halonen 2017.)

Kestävä kehitys tarkoittaa ohjattua yhteiskunnallista muutosta, jolla voidaan turvata hyvät elämisen mahdollisuudet nykyisille ja tuleville sukupolville, ja muutokseen pyritään maailmanlaajuisesti, alueellisesti ja paikallisesti. Kestävän kehityksen osa-alueet ovat ekologinen, taloudellinen ja sosiaalinen sekä kulttuurinen kestävyys. Ekologinen kestävyys on kaiken kestävyiden perusta: biodiversiteetti sekä ekosysteemien kantokyky on säilytettävä ja sopeutettava ihmisten taloudellinen ja aineellinen toiminta niiden rajoihin. Taloudellisessa kestävyudessa tavoitellaan sisällöltään ja laadultaan tasapainoista kasvua, joka ei pitkällä aikavälillä rakennu velkaantumiseen tai varantojen tuhlaamiseen ja turvaa hyvinvoinnin. Kestävä talous on edellytys sosiaaliselle ja kulttuuriselle kestävyydelle, joka pyrkii takaamaan hyvinvoinnin siirtymisen sukupolvelta toiselle. Muun muassa köyhyys, väestönkasvu, sukupuolten välinen epätasa-arvo ja koulutuksen saavutettavuus ovat sosiaalisen kestävyiden globaaleja haasteita, ja näiden ongelmien ratkaiseminen taas on yhteydessä sekä ekologiseen että taloudelliseen kestävyteen. (Mitä on kestävä kehitys? [viitattu 2.9.2021].)

Kestävää kehitystä edistetään kaikki kestävyiden osa-alueet huomioivilla YK:n Agenda 2030 -ohjelman SDG-tavoitteilla (Sustainable Development Goals, kuvio 1), jotka koskevat kaikkia maailman valtioita. Tavoitteita on yhteensä 17, ja ne jakautuvat 169 alatavoitteeseen, ja tavoitteet on tarkoitus saavuttaa vuoteen 2030 mennessä. Lisäksi Agenda 2030 -ohjelmaan kuuluvat keinot tavoitteiden saavuttamiseen sekä seuranta. (Ulkoministeriö, [viitattu 2.9.2021].)

Kuvio 1. Agenda 2030 -toimenpideohjelman kestävän kehityksen SDG-tavoitteet (Kestävän kehityksen globaali toimintaohjelma Agenda2030, [viitattu 2.9.2021]).

Kun tarkastellaan kestävän kehityksen etenemistä eri puolilla maailmaa, Suomi sijoittuu tavoitteiden saavuttamista mittaavan SDG-indeksin perusteella Ruotsin ja Tanskan jälkeen kolmannele sijalle. Suomen ilmastotoimet (SDG-tavoite 13) ja vastuullisen kuluttamisen edistäminen (SDG-tavoite 12) ovat kuitenkin liikennevalovärein punaisella eli näiden tavoitteiden saavuttamisessa ollaan reilusti jäljessä. (SDG Index and Dashboards Report 2018, 196; kestävän kehityksen vaiheista Suomessa ks. Rouhinen 2014 ja Lyytimäki ym. 2016.) Maailmanlaajuisesti Agenda 2030:n tilanne on heikko, ja erityisesti nopeutuva ilmastonmuutos, biodiversiteettikato, jätemäärät sekä kasvava eriarvoisuus herättävät voimakasta huolta ja osoittavat, ettei kestävän kehityksen saavuttaminen etene tavoitteiden mukaisesti (Global Sustainable Development Report 2019, xx).

Edellä mainituista erityisen huolestuttavista ilmiöistä kolme kuuluu ekologiseen kestävyYTEEN. Vaikka yksittäistä kestävän kehityksen osa-alueita ei voida ratkaista täysin irrallaan muista (Furman 2019, 1), tässä opinnäytteessä keskitytään työn rajaamisen vuoksi vain ekologiseen kestävyYTEEN. Ekologisen kestävyYTEEN saavuttaminen on myös kaikkein kiireellisintä. Oulun kaupunginkirjaston Kestävä kirjasto 2030 -tiekartta (2020) on kuitenkin hyvä esimerkki, miten kirjastot voivat huomioida monet SDG-tavoitteet ja kestävyYTEEN eri osa-alueet.

Voidaan sanoa, että tällä hetkellä on meneillään ekologinen kestävyyskriisi. Ilmastonmuutos, lajien joukkosukupuutto, luonnonvarojen ylikulutus ja jäteongelmat muuttavat voimakkaasti toimintaympäristöämme. (Dufva 2020, 13.) Vuonna 2010 koko maapallon kiinteän jätteen määrä oli 3,5 miljoonaa tonnia päivässä, ja vuonna 2025 määrän arvioidaan olevan jo kuusi miljoonaa tonnia. Kierrätys ei toimi, joten merissä pelätään olevan vuonna 2050 enemmän muovia kuin kalaa eikä edes arvokkaita metalleja ja ympäristölle vaarallisia aineita sisältävästä elektroniikkajätteestä kierrätetä kuin kuudesosa. (Hiltunen 2017, 49–50.) Vuosittaisen biokapasiteetin käyttöä kuvaava ylikulutuspäivä on vuosittain heinä-elokuun vaiheessa, ja suomalaisten keskimääräisellä kulutuksella uusiutuvat luonnonvarat olisi vuonna 2021 käytetty loppuun jo huhtikuun 10. päivänä (WWF Suomi, [viitattu 5.9.2021]).

Olemme monessa suhteessa rikkomassa planeettamme vakautta ylläpitävät niin sanotut planetaariset rajat, joiden ylittämisen jälkeen suurten ja väistämättömien ympäristömuutosten riski kasvaa (Tieteen termipankki 18.12.2020). Planeetan kestävyysrajat on määritelty ilmastonmuutokselle, merien happamoitumiselle, otsonikadolle, typen ja fosforin kierrolle, makean veden käytölle, maankäytölle sekä biodiversiteetin vähenemiselle ja parhaillaan rajoja määritellään ilmakehän pienhiukkasmäärille sekä kemialliselle saastumiselle. Moni raja on jo ylitetty: Luonnon geneettinen monimuotoisuus on vähentynyt hälyttävälle tasolle, ja tilanne on äärimmäisen kriittinen typen ja fosforin kierrossa. Turvallisen rajan yli vaaravyöhykkeelle on edetty myös ilmastonmuutoksessa ja maankäytössä. (Steffen ym. 2015, 736.) Biodiversiteettikato on varoittava esimerkki planetaaristen rajojen kriittisyydestä ja muutosten lopullisuudesta, sillä hävinneitä lajeja ei saada takaisin. (Monimuotoisen luonnon merkityksestä kestäväälle kehitykselle, ks. Rohweder 2017.)

Ilmastonmuutoksen vaikutukset näkyvät jo keskilämpötiloissa sekä lisääntyneissä sään ääri-ilmiöissä ja näkyvät lähiaikoina entistä enemmän muun muassa merenpinnan nousuna, kuivuuksina, ravinnontuotannon ongelmina ja ympäristöpakolaisuutena. Vuonna 2015 Pariisissa solmitun YK:n ilmastopöytäkirjan tavoite on pysäyttää lämpeneminen kahteen asteeseen, mieluummin vain puoleentoista asteeseen, mutta valtioiden tämänhetkisten päästövähennyslupauksien perusteella ollaan menossa kohti noin kolmen asteen lämpenemistä. Lisäksi lähes jokainen valtio on jäljessä määrittelemistään tavoitteista. (Taalas 2017, 47–53.) Lämpenemisen pysäyttäminen 1,5–2 asteeseen edellyttäisi siis jo tehtyjen lupauksien täyttämisen lisäksi uusia päästövähennyksiä. Jo 1,5 asteen lämpenemisellä on merkittäviä vaikutuksia elinolosuhteisiimme: se tarkoittaa esimerkiksi puolen metrin nousua merenpinnassa, mikä uhkaa monia

saarivaltioita ja rannikkokaupunkeja. Kahden asteen lämpenemisen vaikutukset ovat vielä radikaalimpia, joten ilmaston lämpeneminen olisi äärimmäisen tärkeää pystyä pysäyttämään 1,5 asteeseen. (IPCC 2018; IPCC 2021, 32–33.)

Suurten ongelmien ratkaisemiseen tarvitaan toimia kaikilla sektoreilla. Pelkkä valtioiden yhteistyö ei kestävä kehityksen edistämässä riitä, vaan mukaan tarvitaan yrityksiä, kansalaisjärjestöjä, mediaa ja kuluttajia. (Halonen & Neuvonen 2017, 187–188.) Esimerkiksi ilmastonmuutosta eivät tiede ja tutkimus yksin ratkaise (Furman 2019, 1). Ilmastopolitiikkaa pitäisikin valtavirtaistaa niin, että ilmastotyöhön ryhtyisivät omilla toimialoillaan ja keinoillaan sellaisetkin tahot, joiden päätehtävät eivät liity ilmastonmuutoksen hillintään (Melanen & Mickwitz 2011, 146–147). Monelta toimialalta onkin jo esimerkkejä, miten organisaatioissa voidaan henkilöstön yhteistoiminnalla saada merkittäviä päästövähennyksiä aikaan (Heiskanen ym. 2009), ja luvussa 2.2 pohditaan, onko myös kirjastoilla velvollisuus osallistua.

Ekologista kestävyyttä tavoitellaan ympäristötyöllä, josta puhutaan usein vihreyden käsitteellä. Kirjastojen ympäristötyö on alkanut Green Library -liikkeestä (Antonelli 2008), ja Yleisten kirjastojen ympäristötietoisuus 2020-luvulle -hanke kokoaa materiaalia ympäristötyöhön Vihreä kirjasto -verkkosivustolle. Myös kirjastopuutarhoja pro gradu -tutkielmassaan tarkastellut Emma Karimaa (2015) puhuu kirjastojen vihreydestä sekä vihertymisestä. Karimaa (2015, 7–8) muistuttaa kuitenkin käsitteen ongelmista, kuten viherpesusta, ja yhtä lailla myös kestävyys sana kärsii liian väljästä käytöstä (Heikkurinen 2014, 10). Tässä työssä käytetään vihreyden sijaan ympäristötyön rinnalla ekologisen kestävyuden käsitettä, koska se määrittelee toiminnan suunnan ja sisällön lisäksi myös tavoitteen, kestävyuden. Myös esimerkiksi Yleisten kirjastojen laatusuositus (OKM 2010, 66) ohjeistaa tavoittelemaan ekologista kestävyyttä, ja käsite ekologinen kestävyys yhdistyy vihreyttä selkeämmin kestävä kehitykseen ja Agenda 2030 -ohjelman SDG-tavoitteisiin, joita kirjastojen olisi luonteva tavoitella kokonaisuudessaan.

2.2 Kuuluuko ekologinen kestävyys kirjastoon?

Kirjastopalveluiden järjestämisestä vastaa kunta. Laki yleisistä kirjastoista (L 29.12.2016/1492) ei velvoita ekologiseen kestävyteen, mutta kuntalain (L 10.4.2015/410) mukaan kuntien tulee järjestää palvelut ympäristöllisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestäväällä tavalla. Kestävä kehityksen periaatteet on siis kirjattu kuntalakiin, ja kunnat ohjaavat toimintaansa strategioilla

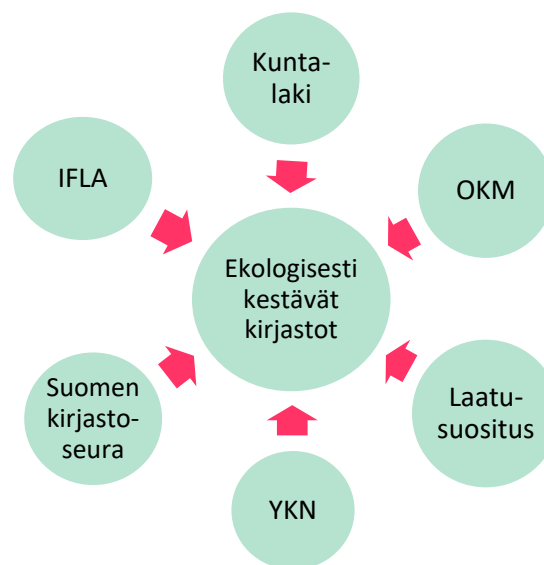
sekä esimerkiksi kestävän kehityksen ohjelmilla (Eepos-alueen kunnista, ks. luku 4.2). Suomen kolmiportaisessa, vastuuta valtion, maakuntien ja kuntien välille jakavassa hallintomallissa monet kestävän kehityksen tavoitteet ja toimenpiteet kuuluvatkin nimenomaan kuntien tontille (Virtanen 2011, 241; Sitra 2021, 5). Kunnille on siis kaavailtu merkittävää roolia sekä ekologisen kestävyuden toteuttamisessa että ilmastonmuutoksen vaikutuksiin sopeutumisessa, jolloin painetta myös kirjastojen ympäristötyöhön saattaa kuntien suunnalta tulla. Suurella osalla kunnista on jopa kunnianhimoisemmat tavoitteet kuin valtiolla (Deloitte 2018, 3), ja kunnat ovat myös onnistuneet vähentämään päästöjään (Sitra 2021, 5, 11–12). Myös maakunnilla on ympäristöön liittyviä velvoitteita, ja ne huolehtivat alueellisen kehittämisen rinnalla elinympäristöjen laadusta ja kestävästä aluerakenteesta (L 7/2014; Eepos-alueen maakunnista, ks. luku 4.2)

Valtionhallintokin asettaa ekologisuuuteen liittyviä tavoitteita. Nykyiseen hallitusohjelmaan on kirjattu, että Suomi on vuoteen 2030 mennessä Agenda 2030 -periaatteiden mukaisesti sekä taloudellisesti, sosiaalisesti että ekologisesti kestävän kehityksen yhteiskunta. Hiilineutraaliuuden Suomi pyrkii vuoteen 2035 mennessä. (Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019, 8, 33–34.) Hiilineutraaliuuden päästään, jos tuotetaan vain sen verran päästöjä, kuin jokin hiilinielu sitoo, jolloin tuotettujen ja sidottujen päästöjen summa on nolla (Berninger 2012, 17). Ylin kirjastoalaa ohjaava viranomainen, OKM, on puolestaan luvannut toimialoillaan huomioida globaalin vastuun ja sitoutua kestäväan kehitykseen. OKM myös nimeää kaikille toimialoilleen tavoitteeksi ilmastonmuutoksen hillitsemisen. (OKM, [viitattu 5.9.2021].)

Kirjastoalan sisällä on ainakin 1980-luvun lopulta lähtien esitetty, että vastuu ympäristöstä kuuluu osaksi kirjastojen yhteiskunnallista vastuuta (Al & House 2010, 1; ns. Green Library -liikkeen vaiheista, ks. Antonelli 2008; Al & House 2010). Kansainvälinen kirjastojärjestö IFLA haluaa globaalin kirjastoverkoston näyttäytyvän kestävän kehityksen puolustajana ja korostaa kirjastojen roolia SDG-tavoitteiden saavuttamisessa (IFLA, [viitattu 5.9.2021]). Myös Suomessa ympäristöstä huolehtiminen nähdään osana kirjaston tehtäviä. OKM:n (2010, 66) jo vuonna 2010 laatimassa Yleisten kirjastojen laatusuosituksessa kestävästä kehityksestä huolehtiminen määritellään kuuluvaksi kirjastojen yhteiskunnalliseen vastuuseen. Kirjastojen on suosituksen mukaan huolehdittava kaikkien toimintojensa ekologisesta kestävydestä. Myös Yleisten kirjastojen neuvosto (YKN b, [viitattu 5.9.2021], 5) näkee ilmastonmuutoksen sekä muut globaalit haasteet kirjastojen toimintaan merkittävästi vaikuttavina ilmiöinä. Kirjastosta halu-

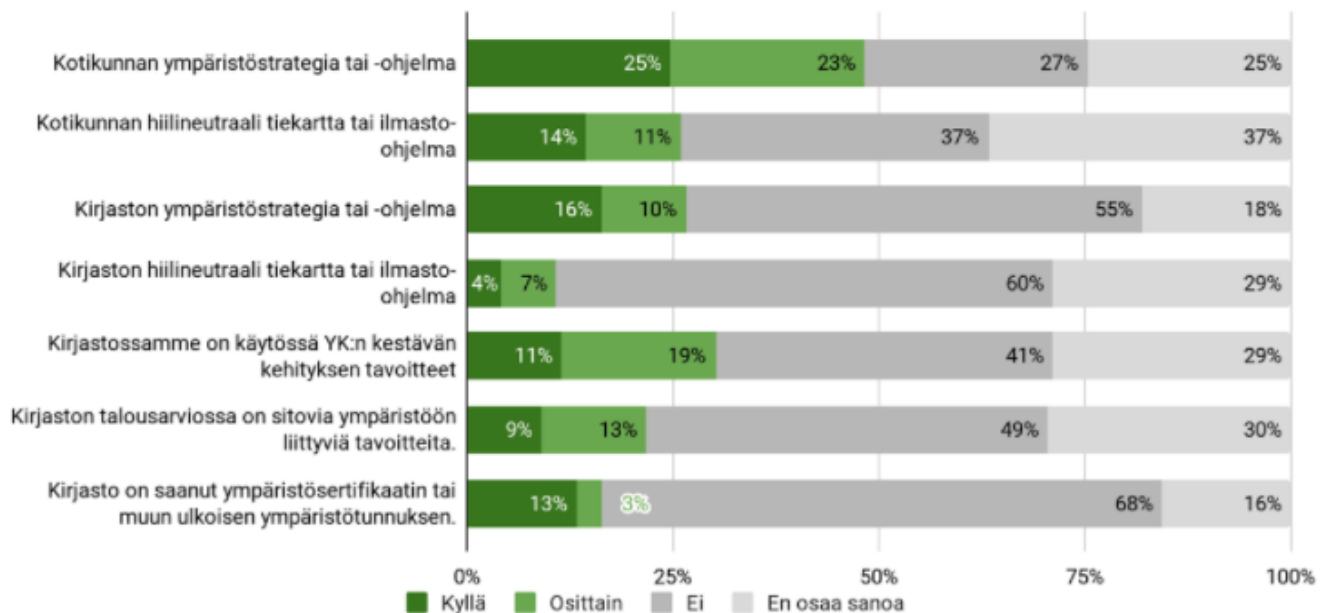
taan ympäristötietoinen toimija, joka arvioi toimintaansa ja on sitoutunut vastuullisuuteen. Vastuullisuudesta puhuu myös Suomen kirjastoseura [viitattu 6.9.2021], jonka mukaan suomalaisilla kirjastoilla on globaalin ongelman edessä vastuunsa osana kansainvälistä kirjastoverkosta. Yhdeksi tärkeimmistä tavoitteista nähdään kirjastojen roolin vahvistaminen ilmastonmuutoksen hillitsemisessä: on vietävä tarvittavia muutoksia eteenpäin sekä innostettava muitakin kestäviin elämäntapoihin. Kirjastoseura siis katsoo, ettei omista päästöistä huolehtiminen riitä, vaan on vaikutettava laajemminkin.

Vaatimuksia ekologisesti kestävästä toimintatavoista esitetään siis sekä hallinnon puolelta että kirjastoalan sisältä (kuviot 2), ja näyttää siltä, ettei ekologisuuden huomioiminen ole enää valinta, jonka kirjasto voi halutessaan tehdä, vaan jokaisen kirjaston velvollisuus. Kirjastot eivät kuitenkaan ole muutoksen edessä yksin: Uudistusten omaksumisen yhteydessä puhutaan usein yhdistävydestä, jolla viitataan siihen, ovatko uudistusta käyttöön ottavan organisaation sidosryhmät kiinnostuneita samansuuntaisista muutoksista. Yhteiset intressit usein nopeuttavat uudistusten käyttöönottoa esimerkiksi poliittisen tai taloudellisen tuen avulla. (Rasinkangas 2008, 35.) Ekologisesti kestävien toimintatapojen kehittäminen yhdistää sekä yksittäisiä kirjastoja, koko kirjastoalaa, kuntia ja alaa ohjaavaa ministeriötä, joten tukea todennäköisesti on tarjolla ja mahdollisuuksia uudenlaisiin kumppanuuksiinkin saattaa löytyä. Valtakunnallinen, OKM:n rahoittama ja Helsingin kaupunginkirjaston hallinnoima Yleisten kirjastojen ympäristötietoisuus 2020 -luvulle -hanke onkin hyvä esimerkki yhteisten intressien tuottamasta hyödystä.

Kuvio 2. Kirjastoja kohti ekologista kestävyttä velvoittavia ja ohjaavia tahoja.

Myös monet yksittäiset kirjastot ovat asettaneet ekologisuuteen liittyviä tavoitteita (kuvio 3). Syksyllä 2020 toteutetun valtakunnallisen Kirjastojen ympäristötietoisuus -kyselyn [viitattu 2.9.2021] mukaan tavallisimmin käytössä on kunnan ympäristöohjelma, usein myös kunnan ilmasto-ohjelma, mutta neljäsosalla (26 %) kirjastoista on ainakin osittain käytössä oma ympäristöohjelma ja 11 %:lla oma ilmasto-ohjelma. Myös YK:n Agenda 2030 -tavoitteita ja valmiita ympäristösertifikaatteja käytetään. Ympäristötyötä tehdään siis monissa kirjastoissa hyvin tavoitteellisesti, tosin kyselyssä painottuivat hieman Uudenmaan kunnat ja kirjastot.

Kuvio 3. Yleisissä kirjastoissa käytössä olevat ympäristö- ja ilmasto-ohjelmat (Kirjastojen ympäristötietoisuus -kysely [viitattu 2.9.2021]).

Lisäksi voi pohtia, onko kirjastohenkilökunnalla yksilöinä velvollisuus toimia työssään ekologisesti. Vaikka perustuslain (L 11.6.1999/731) mukaan vastuu ympäristöstä, luonnosta ja sen monimuotoisuudesta kuuluu jokaiselle, moraalifilosofian näkökulmasta vastuuta ilmastonmuutoksesta ei voida vierittää yksilöiden harteille. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö yksilöiden tarvitsisi tehdä mitään ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. (Lahikainen 2018, 473–474.) Yksilöiden on tehtävä osansa osana omia verkostojaan ja organisaatioitaan, ja nämä ovatkin yksilöiden parhaita mahdollisuuksia vaikuttaa (Hormio 2020, 120; Hormio 2018, 537). Turo-Kimmo Lehtosen (2019) mukaan eräs ilmastonmuutoskeskustelun ongelma on yhden vastuutahon etsiminen, jolloin pallotellaan vastuuta yksilöiden, valtioiden ja markkinavoimien välillä. Ilmastonmuutos, biodiversiteettikato ja muut ekologiset ongelmat aiheutuvat elämäntavastamme, jolloin ratkaisuakin täytyy hakea joka tasolta aina yksilöllisistä valinnoista lähtien. Edelleen voi myös

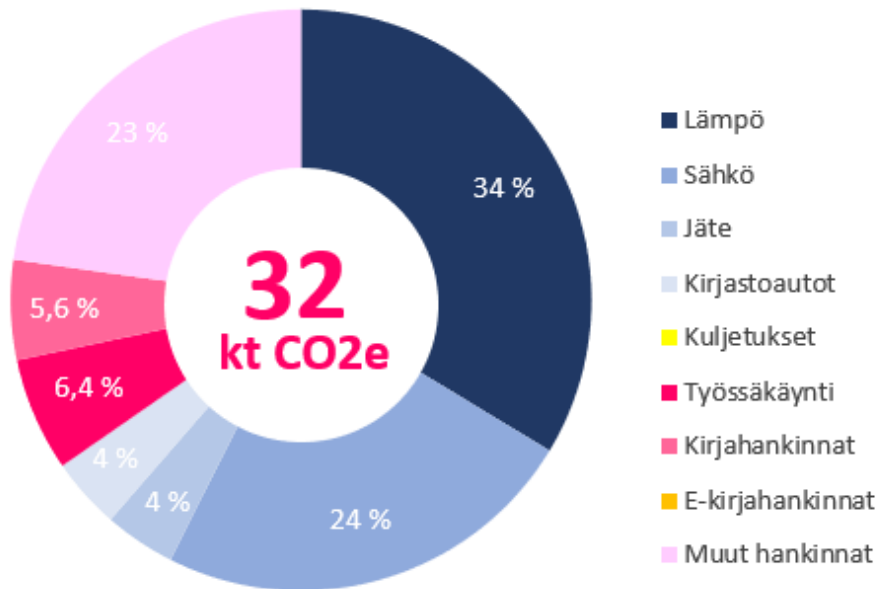
kysyä, eikö lopulta kaikilla päästöjä tuottavilla ja luonnonvaroja kuluttavilla tahoilla ole moraalinen vastuu ympäristöstä. Luvussa 2.3 esitellään, millaisista päästöistä yleiset kirjastot ovat vastuussa ja mistä päästöt muodostuvat.

2.3 Yleisten kirjastojen hiilijalanjälki

Kirjastotoimintaa pidetään usein lainaamisen ja yhteiskäytön vuoksi melko ekologisena. Kirjastorakennuksissa kuluu kuitenkin energiaa sähköön, lämmitykseen sekä ilmanvaihtoon, ja kirjastoissa on paljon tietokoneita ja muita laitteita sekä hyllymetreittäin painettua aineistoa. Kaikista näistä aiheutuu päästöjä. (Hauke, Latimer & Werner 2013, 5.) Kirjastojen toimintaa ei siis voida automaattisesti ajatella ekologiseksi, vaan ympäristövaikutukset on selvitettävä.

Ilmastovaikutusten arviointiin on kehitetty mittari, hiilijalanjälki, jolla voidaan kuvata tuotteen, yksilön, organisaation tai valtion ilmastokuormitusta. Hiilijalanjälki on mitattavan toiminnon aiheuttama kasvihuonekaasupäästö määrä. (Positive Impact 2021a, 5.) Yksikkönä on CO₂e, hiilidioksidiekvivalentti, joka kuvaa päästö määrän ilmasto lämmittävää vaikutusta (Tieteen termipankki 1.10.2014). Suomalaisten yleisten kirjastojen hiilijalanjälkeä mitattiin ensimmäistä kertaa syksyllä 2020, ja mukana oli 13 erikokoista kirjastoa, joiden päästöjen perusteella arvioitiin sekä yksittäisten kirjastojen että koko toimialan hiilijalanjäljen suuruutta (Positive Impact 2021a). Jatkossa myös kirjastojen tilastointiin pyritään tuomaan hiilijalanjälkeen liittyviä kirjauksia, jotta päästöistä ja niiden kehittymisestä saadaan tarkempaa tietoa (Aaltonen 2021).

Suomalaisten yleisten kirjastojen hiilijalanjälki koostuu lämmön, sähkön, jätteiden, aineistokuljetusten, kirjastoautojen, henkilökunnan matkojen ja aineistohankintojen sekä muiden hankintojen päästöistä (kuvio 4). Mukana olleiden 13 mittaajakirjaston ja kirjastojen tilastoinnin avulla kaikkien yleisten kirjastojen hiilijalanjäljeksi on Suomessa arvioitu noin 32 000 t CO₂e. Verrattuna vaikkapa raskaspäästöiseen teollisuuteen kirjastotoiminnan ilmastovaikutukset ovat pienet. Ne vastaavat esimerkiksi noin kuutta prosenttia kaupan alan päästöistä tai 3130 keskiverতোsuomalaisen vuosipäästöjä. (Positive Impact 2021a, 15–16.)

Kuvio 4. Yleisten kirjastojen hiilijalanjälki (Positive Impact 2021a, 15).

Yli puolet kirjastojen päästöistä aiheutuu lämmityksestä (34 %) ja sähköstä (24 %). Kolmanneksi suurimmat päästöt aiheutuvat muista hankinnoista, kuten laitteista ja kalusteista. Aineistohankintojen osuus (5,6 %) on jopa pienempi kuin henkilökunnan matkojen (6,4 %), ja kuljetusten 42 tonnin sekä e-aineiston kuuden tonnin päästöt eivät edes erotu kuviosta. Aineistojen pieni osuus päästöistä edelleen alleviivaa sitä, ettei kirjastotoimintaa voi pelkän aineistojen yhteiskäytön vuoksi pitää ekologisena. Toisaalta aineisto on niitä harvoja päästölähteitä, joihin kirjasto pystyy vaikuttamaan, koska sähkön alkuperä ja lämmönlähteet ovat yleensä kuntien vastuulla, samoin muut hankinnat. Päästöjään vähentääkseen kirjastojen tulisi kuitenkin pyrkiä vaikuttamaan kaikkiin hiilijalanjälkeään kasvattaviin ratkaisuihin yhteistyössä kunnan kanssa. Julkisten hankintojen painoarvo kestävässä kehityksessä voisikin olla merkittävä: Koska hankintamäärät ovat suuria, julkiset hankkijat voivat vaikuttaa siihen, millaisia tuotteita valmistetaan. Mikäli hankintoihin lisätään ympäristökriteerejä, ne kannustavat tuotekehittelyä ekologisempaan suuntaan. (Nissinen 2006, 147.) Julkisten hankintojen ilmastokriteerit ovat kuitenkin vähän käytetty tapa vähentää päästöjä (Deloitte 2018, 3). Kirjastojen ympäristötietoisuus -kyselyssäkin [viitattu 2.9.2021] vain 13 % kirjastoista ilmoitti, että heillä on tarjouspyynnöissä ympäristökriteerejä, ja 24 %:lla näin on osittain.

Kirjastojen hiilijalanjälkimittauksia toteuttamassa olleet Positive Impactin (2021b) Outi Ugas ja Elina Levula muistuttavat, etteivät asiakkaiden asiointimatkat ole mukana hiilijalanjäljessä. Mikäli olisivat, hiilijalanjälki kasvaisi arviolta puolella. Asiakkaiden kulkuvälineillä on siis todella

paljon merkitystä kirjastokäytön hiilijalanjälkeen. HelMet-alueella kirjastoasioinnin hiilijalanjälkeä arvioitaessa onkin todettu, että tiheä kirjastoverkko kannustaa asiomaan jalan tai pyörällä eikä kirjastoverkon supistaminen oikeastaan tuo säästöjä vaan siirtää vain kustannukset asiakkaille ja ympäristölle (Lahtinen & Juntumaa 2016, 83).

Hiilijalanjäkimittauksessa todettiin eroja erikokoisten kirjastojen hiilijalanjäljen muodostumisessa (taulukko 1). Mukana olleet kirjastot ryhmiteltiin kooltaan pieniin (< 1000 m²), keskikokoisiin (< 2500 m²) ja suuriin (> 5000 m²) kirjastoihin (Eepos-alueen kirjastojen koosta, ks. luku 4.1). Pienten hiilijalanjälki oli keskimäärin noin 30 t CO₂e, keskisuurten noin 150 t CO₂e ja suurten noin 424 t CO₂e. Erot erikokoisten kirjastojen välillä ovat melko suuria mutta selittyvät ainakin osittain erilaisella palvelutarjonnalla. Suurissa kirjastoissa on todennäköisesti enemmän erikoisaineistoja sekä erilaisia laitteita, esimerkiksi pajatoimintaa varten, mikä selittää aineistohankintojen ja muiden hankintojen korkeaa osuutta. (Positive Impact 2021a, 13–14.) Toisaalta suurten kirjastojen olettaisi sijaitsevan alueella, jossa julkinen liikenne palvelee syrjäseutuja paremmin, mutta silti henkilökunnan matkojen osuus päästöistä on suurissa kirjastoissa suurempi kuin pienemmissä.

Taulukko 1. Päästölähteet ja niiden osuudet kokonaispäästöistä pienissä, keskikokoisissa ja suurissa kirjastoissa (Positive Impact 2021a, 14).

Päästölähde kokonaispäästöistä (%)	Pienet (< 1000 m ²)	Keskikokoiset (< 2500 m ²)	Suuret (> 5000 m ²)
Lämpö	50,5	30,5	30,1
Sähkö	20,0	36,7	20,9
Jäte	2,8	5,5	2,1
Aineistokuljetukset	1,0	0,2	0,1
Kirjastoautot	5,1	2,3	6,0
Matkat	9,3	10,9	14,1
Aineistohankinnat	6,1	7	9,3
Muut hankinnat	5,3	6,8	17,4

Vaikka samankokoistenkin kirjastojen päästöissä on todennäköisesti eroja, 13 mittaajakirjaston avulla lasketut erikokoisten kirjastojen hiilijalanjäljet auttavat muita kirjastoja arvioimaan oman toimintansa päästöjä ja asettamaan tavoitteita hiilijalanjäljen pienentämiseen. On kuitenkin hyvä muistaa, ettei hiilijalanjälki kuvaa kuin toiminnan päästöjä eikä ekologinen kestävyys

koostu pelkistä ilmastotoimista, vaikka niillä ehdottomasti kiire onkin. Esimerkiksi biodiversiteettikatoon olisi yhtä kiire puuttua, mutta toimet sen suhteen ainakin kuntatasolla ovat olleet ilmastotoimia vähäisempiä (Sitra 2021, 17).

2.4 Yleisten kirjastojen hiilikädenjälki

Vaikka edellä kritisoitiin oletusta kirjastojen ekologisuudesta pelkän yhteiskäytön perusteella, yhteiskäyttö on hyvä esimerkki kirjastojen hiilikädenjäljen muodostumisesta. Hiilikädenjäljellä tarkoitetaan ilmastohyötyä eli päästövähennyspotentiaalia, ja se on haittoihin keskittyvän hiilijalanjäljen rinnalla positiivinen, mahdollisuuksiin keskittyvä mittari. Kirjaston hiilikädenjäljessä on kyse siitä, miten kirjasto mahdollistaa muille päästöjen vähentämisen. Esimerkiksi painetun kirjan hiilijalanjälkeen on laskettu kaikki kirjan elinkaaren aikana syntyneet päästöt, mutta kirjastolainan hiilikädenjälki muodostuu siitä, paljonko päästöjä jää syntymättä, kun ostamisen sijaan moni käyttää samaa kirjaa. Kaupasta hankitun paperikirjan hiilijalanjälki on 1,16 CO₂e ja kirjastosta lainatun 0,46 CO₂e, jolloin lainaamisessa säästyneet päästöt eli hiilikädenjälki on näiden erotus (0,7 CO₂e). Jos kaupasta ostetun paperikirjan sijaan asiakas lainaa kirjaston e-kirjan, jonka päästöt ovat vain 0,01 CO₂e, kädenjälki kasvaa vieläkin suuremmaksi. Välttämättä hiilikädenjälkeä ei tarvitse edes saada laskettua numeerisena, vaan oman hiilikädenjäljen kasvattamiseen riittää myös ymmärrys siitä, millaisia vaikutuksia tuotteella tai palvelulla on sen käyttäjän päästöihin. (Positive Impact 2021b.)

Leo Stranius (2021) näkee kirjastojen ympäristötyön mahdollisuudet kuvion 5 kaltaisina. Ylöspäin noustessa tavoitetaso kohoaa: Jos kirjastot keskittyvät huolehtimaan vain omasta toiminnastaan kertyvistä päästöistä, on kyse hiilijalanjäljen pienentämisestä, mutta kirjastot voivat vaikuttaa laajemminkin. Panostamalla ekologisiin palveluihin ja tapahtumiin sekä nostamalla esille ympäristöaiheista aineistoa kirjasto voi edistää asiakkaiden ympäristötietoisuutta, ja todellisen edelläkävijän rooli on Straniuksen mukaan tarjolla niille kirjastoille, jotka rohkaistuvat lobbaamaan, vaikuttamaan yhteiskunnallisesti ja ottamaan kantaa. Jos kirjastot keskittyvät vain oman toimintansa ympäristövaikutuksiin esimerkiksi jonkin valmiin, päästömääriin keskittyvän ympäristösertifikaatin avulla, toimialan mahdollisuuksista suuri osa jää hyödyntämättä.

Kuvio 5. Kirjastojen ympäristötyön mahdollisuudet (soveltaen Stranius 2021).

Hiilijalanjäljen pienentämisen lisäksi kirjastoja kannustetaan kasvattamaan hiilikädenjälkeään. Suomen kirjastoseuran [viitattu 6.9.2021] strategiassa huomioidaan oman toiminnan ekologisesta kestävydestä huolehtimisen rinnalla kirjastojen mahdollisuudet lisätä tietoa yhteisössään, vaikuttaa asenneilmapiiriin sekä tukea asiakkaidensa elämäntapojen muutosta. YKN (b, [viitattu 5.9.2021], 11) puolestaan kaavailee kirjastoille roolia tiedon ja palveluiden jakamisen lisäksi myös erilaisten hyödykkeiden jakajana. Yksittäisen kirjastokortin hiilikädenjäljeksi on tällä hetkellä arvioitu 24,5 kg CO₂e, mutta kirjastot voivat kasvattaa hiilikädenjälkeään entisestään myös esimerkiksi kannustamalla asiakkaita saapumaan kirjastoon kävellen tai pyörällä ja korvaamaan entistä enemmän kulutustaan yhteiskäytöllä (Positive Impact 2021b).

Kuten aiemmin mainittiin, Suomen toimet SDG-tavoite 13:n eli vastuullisen kulutuksen edistämiseksi ovat riittämättömiä (SDG Index and Dashboards Report 2018, 196). Kulutus vaikuttaa monella tavalla ympäristöön: se tuottaa päästöjä valmistuspaikassa, kuluttaa resursseja ja lisää kulutuspaikan jätemäärää (Hiltunen 2017, 164). Ulkomailta tuotettujen tuotteiden kulutus myös jää sekä kuntien ja valtion alueperustaisten päästölaskelmien ulkopuolelle. Mikäli hiilijalanjälkeä lasketaan alueellisen, päästöjen tuottamiseen keskittyvän laskentavan sijaan kulutuksen eli loppukäytön mukaan ja huomioidaan myös tuontihyödykkeiden kulutus, kotitalouksien kulutus tuottaa Suomessa kaksi kolmannesta päästöistä ja julkinen kulutus sekä investoinnit kolmasosan. (Savolainen, Nissinen & Mäenpää 2019, 20.) Keskimääräisen suomalaisen elämäntapojen hiilijalanjälki on 10,4 t CO₂e vuodessa, ja jälki koostuu elintarvikkeista (1,8 t CO₂e), asumisesta (2,5 t CO₂e), liikkumisesta (2,8 t CO₂e), kodin kulutustavaroista (1,3 t CO₂e) ja vapaa-ajasta sekä palveluista (1,8 t CO₂e). Jotta kulutus olisi kestävällä tasolla,

vuonna 2030 päästömäärän pitäisi olla maailmanlaajuisesti 2,5–3,2 t CO₂e/hlö sekä vuoteen 2050 mennessä enää 0,7–1,5 t CO₂e. (Lettenmeier ym. 2019, 21, 29.) Kulutusta olisi siis vähennettävä nopeasti ja paljon, mutta joidenkin mielessä ekologiseen elämäntapaan saattavat liittyä luopuminen ja heikentyvä elämänlaatu (Stranius 2021). Kirjastoilla olisi mahdollisuus nostaa profiiliaan ja näyttäytyä tahoina, jotka tarjoavat sisältöjä ja elämyksiä ilman kulutusta (Positive Impact 2021b).

2.5 Ekologisten toimintatapojen hyötyjä

Edellä käsiteltiin kirjastojen päästöjä ja ekologisuutta kirjastojen velvollisuutena, mutta ekologisesti kestävät toimintatavat saattavat olla myös hyödyksi. Esimerkiksi Sitra (2021, 7–8) listaa kuntien ilmasto- ja luontotyön monenlaisia hyötyjä. Kirjastojen ympäristötyö voi hyödyttää sekä kirjastoja, asiakkaita että kuntia, ja myös monet kirjastoalan vahvuudet sekä kirjastolaisten ammattitaito nousevat ekologisen kestävyuden tavoittelussa esiin. Kirjastot ovatkin erinomaisia paikkoja lisätä ympäristötietoisuutta (Sonkkanen 2012, 4). Emma Karimaa (2015, 11–17) on koonnut pro gradu -tutkielmaansa monipuolisesti perusteluja sille, miksi ekologinen kestävyys kuuluu kirjastoon, ja mukana on laajasti sekä hyötyjä että velvoittavia näkökulmia.

Ekologisesti kestävät toimintatavat voivat johtaa taloudellisiin säästöihin. Kuopion kaupungin kirjastossa on toukokuusta 2019 lähtien ollut muovittamattomuuskokeilu ja aineiston hankinta muovittamattomana on säästänyt vuodessa noin 60 000 euroa. Säästetty rahasumma on käytetty lastenkirjallisuuden hankintaan. (Rossi 2021.) Myös sähkön tai veden säästäminen ja jätteen määrän vähentäminen tuovat taloudellista hyötyä, samoin matkustamisen vähentäminen etätapaamisilla suosimalla. Iin kunnassa on käytössä niin sanottu 50/50-malli, jossa energian tai veden säästössä onnistuneet tahot, kuten koulut ja päiväkodit, saavat puolet säästetystä summasta omaan käyttöön, jolloin ekologisuudesta hyötyvät sekä yksiköt että kunta (Alatossava 24.5.2021).

On myös esitetty, että downshifting eli leppoistaminen voisi olla hyvä ohjenuora kunnille tai yrityksille ekologisen kestävyuden tai hiilineutraaliuden tavoittelussa. Jos vähennetään hankintoja, työntekoa sekä kokouksia ja keskitytään määrän sijaan laatuun, saattaa pitkällä aikavälillä säästyä sekä rahaa että luonnonvaroja ja työntekijöiden luovuus sekä tuottavuuskin säilyvät hyvinä. (Berninger 2021, 29.) Ekologiset ratkaisut saattavat siis lisätä myös työssä jaksamista, työtehoa tai hyvinvointia, ja Stranius (2021) muistuttaa, että esimerkiksi työmatkapyöräily ei ole

vain ekologinen vaan myös terveyttä edistävä ratkaisu. Kirjastot voivat myös kannustaa asiakkaitaan terveellisiin elämäntapoihin lainaamalla urheiluvälineitä tai vaikkapa polkupyöräpumppeja (Michnik & Eriksson 2014, 167). Välineiden yhteiskäyttö myös vähentää asiakkaiden tarvetta hankkia omia, mikä vähentää kulutusta, kuten jo hiilikädenjäljen esittelyn yhteydessä todettiin. Ekologiset siivousaineet puolestaan suojelevat sekä käyttäjiensä, asiakkaiden että ympäristön hyvinvointia (Antonelli 2008, 4).

Toimintatapojen muuttaminen vaikuttaa myös imagoon. Harri Sahavirta (2013, 317) kannustaa kirjastoja tavoittelemaan näkyvästi vihreää imagoa, ja Leila Sonkkanen (2013, 134) näkee ekologisuuden korostamisessa mahdollisuuden nostaa kirjastojen näkyvyyttä sekä uudistaa kirjastojen roolia yhteiskunnassa. Kirjastoalan työntekijäselvityksen mukaan 91 % kirjastoalalla työskentelevistä kokee, ettei alan ulkopuolella ymmärretä kirjastotyön monipuolisuutta (Perjo & Malmström 2019, 22). Mikäli ekologisuus on myös yhteisön, kuten kirjastoasiakkaiden tai kunnan, tavoite, kirjasto voi näyttäytyä entistä merkittävämpänä instituutiona asiakkaiden ja kuntapäätäjien silmissä ja tuoda osaamistaan esille (Rowley 2006, 271).

Ja kun kirjasto muuttuu, myös kirjastoammattilaisuus muuttuu. Kirjastonhoitajan professio on ajan kuluessa useasti uudistunut (Tuomi 2011, 58–74; Sinikara 2007, 33–45). Kirjastojen työntekijäselvityksen mukaan yli puolet (55 %) yleisten kirjastojen henkilökunnasta kokee, että työelämän muutokset ovat monipuolistaneet heidän työtään, mutta vain 18 % on sitä mieltä, että työstä on tullut muutosten myötä antoisampaa (Perjo & Malmström 2019, 35.) Jennifer Rowley (2006, 271) on kuitenkin kirjastojen ympäristötyöhön tutustuessaan todennut, että aiheen ympärille saattaa työyhteisöissä syntyä samanhenkisten innostuneita yhteisöjä ja uudenlaista sitoutumista työhön. Koska verkostot ja organisaatiot ovat yksilön parhaita kanavia vaikuttaa ekologiseen kestävyYTEEN omaa hiilijalanjälkeä laajemmin (Hormio 2020, 120), mahdollisuus tehdä ympäristötyötä kirjastossa saattaa olla aihetta tärkeänä pitävälle voimauttava. Työterveyslaitoksen tutkimusprofessori Jari Hakanen (2011, 84–85) rohkaiseekin oman työn tuunaukseen, jotta työn imu ja ilo säilyvät. Jos omaa työtään voisi tuunata esimerkiksi ekologisesti kestävämmäksi, työn merkityksellisyys ehkä kasvaisi.

Ekologisuus saattaa myös helpottaa yhteistyötä joidenkin kumppaneiden kanssa tai innostaa uudenlaiseen yhteistyöhön. Erityisesti peruskoulut ja varhaiskasvatus nähdään yleisissä kirjastoissa merkittävinä yhteistyökumppaneina, ja yhteistyön sujuvuutta on pitkään selittänyt yh-

teinen arvopohja (Lindberg 2014, 90, 97). Nykyisten opetussuunnitelmien mukaan kestävä kehitys näkyy sekä varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa että lukiokoulutuksessa: varhaiskasvatuksessa opitaan kunnioittamaan ympäristöä ja kestävää elämäntapaa, ja perusopetuksessa sekä lukiokoulutuksessa painottuu kestävä elämäntavan välttämättömyys (OPH 2018, 16; OPH 2014, 14; OPH 2019, 17). Kasvatus- ja opetusalan yhteistyökumppaneiden kanssa tehtävään yhteistyöhön ekologisuus voisi siis hyvin antaa uusia ideoita. Myös YKN (b, [viitattu 5.9.2021], 11) kannustaa etsimään kumppaneita ympäristötyöhön. Asikkalan kirjaston ja Maallemuuttajat 2030 -hankkeen yhteistyössä toteuttama tavaralainaamo onkin hyvä esimerkki uudenlaisesta yhteistyöstä, jossa hanke vastaa lainattavista tavaroista ja kirjasto niiden lainaamisesta (Tuominen 18.2.2021).

Ekologinen kirjasto voi myös houkutella uusia asiakkaita. Futuristi Elina Hiltunen (2017, 164–170) on ennakoanut kuluttajatrendejä, ja yksi nähtävillä oleva trendi on hyvää tekevä kuluttaja. Hyvää tekevä kuluttaja pyrkii ympäristön kannalta kestävämpiin ja eettisempiin valintoihin, yrittää vähentää kulutustaan ja suosii yhteiskäyttöä sekä lainaamista. Perinteisten kirjastoaineistojen rinnalla tarjottavat esinelainat saattavatkin houkutella kirjastoihin täysin uusia asiakkaita (Rowley 2006, 169). Myös tarve luotettavalle tiedolle on todennäköisesti suuri: neljä viidestä suomalaisesta on sitä mieltä, että ilmastotoimilla on kiire (Ilmastobarometri 2019), ja esimerkiksi nuoret kaipaavat erityisesti tietoa siitä, miten ilmastonmuutos voidaan ratkaista ja mistä muutoksessa on kyse (Sanomalehtien liitto 2020). Toisaalta suhtautuminen ilmastonmuutokseen ja sen hillintään on jakautunut voimakkaasti poliittisten puolueiden mukaan (Kurronen 2021, 2–3), jolloin ekologisen kestävyuden tavoittelu ei välttämättä ole kaikkien silmissä positiivinen asia. Kirjastojen tehtävä on kuitenkin tutkitun tiedon esille tuominen (YKN b, [viitattu 5.9.2021], 11), ja 70 % kirjastoilla työskentelevistä kokee, että luotettavan tiedon tarjoaminen on tärkein sisällöllinen tavoite jatkossakin (Perjo & Malmström 2019, 37).

Usein huoli ilmastosta näyttäytyy erityisesti nuorten asiana, mutta ilmastoahdistus tai ilmastohuoli eivät ole vain nuorten tunteita. (Piispa & Pihkala 2020, 6.) Kaikenikäisiä palvelevana kirjasto voi hyvin vastata asiakkaiden ilmastohuoleen ja tiedontarpeisiin sekä lisätä ympäristötietoisuutta. Perinteisen, vaurauden ja BKT:n avulla mitatun hyvinvoinnin tilalle onkin kaipaillu uudenlaista sivistyskasitusta, ekososiaalista sivistystä, jossa hyvää elämää tavoitellaan maapallon kestävyvyn rajoissa (Salonen & Bardy 2015, 4–5). On myös esitetty, että formaali koulutus on liian hidas tapa edistää kansalaisten ekososiaalista sivistystä, joten sen rinnalle tarvi-

taan eri sektoreilta itseohjautuvia oppivia yhteisöjä luomaan kestävällä toiminnalla yhteiskunnallista muutosta (Laininen 2019, 34). Elinikäisestä oppimisesta huolehtiva kirjastolaitos olisi tällaiseen työhön luonteva toimija, eikä tiedon rinnalla myöskään kaunokirjallisuuden roolia voi väheksyä. Arvoissa ja päätöksissä on nimittäin aina mukana kaksi komponenttia, tieto ja tunne, ja hyvin usein tunne herättää halun toimia (Puohiniemi 2006, v). Esimerkiksi ilmastomuutoksen seurauksia kuvaavat kaunokirjalliset teokset saattavat muuttaa käyttäytymistapojamme. Kirjastoilla on siis monenlaisia tapoja hyötyä ekologisista toimintatavoista ja tehdä omaa osamistaan näkyväksi.

2.6 Esteitä ekologisen kestävyuden tiellä

Vaikka ekologisuus on sekä kirjastojen velvollisuus että voi tuottaa monenlaisia hyötyjä, ympäristötyötä ei vielä joka kirjastossa tehdä. Osittain on varmasti kyse rahasta tai muiden resurssien puutteesta, eivätkä kaikki ratkaisut ole edes kirjaston päätösvallassa, mutta muunkinlaisia esteitä ekologisille toimintatavoille saattaa olla. Vaikka ekologisen kestävyuden merkityksestä, ilmastonmuutoksesta ja luonnon monimuotoisuuden vähenemisestä puhutaan paljon, puhe ja tieto eivät aina käänny teoiksi. Tutkijoiden keskuudessa ilmastonmuutoksesta sekä ihmisten roolista sen aiheuttajana vallitsee yksimielisyys, mutta tavallisten ihmisten asenteet ilmastonmuutosta kohtaan vaihtelevat (Pihkala 2017, 24). Asenteilla tarkoitetaan tapojamme suhtautua ympäröivään maailmaan, ja suhtautumistapoja on myönteisiä, neutraaleja ja kielteisiä. Asenteet myös helpottavat päätöksiämme valintatilanteissa. (Puohiniemi 2002, ix.)

Ilmastonmuutoksen kieltäminen, denialismi, on yksi tapa asennoitua. Denialismia käsittelevissä tutkimuksissa on todettu, että denialismiin kannustavaa informaatiota tuottavat jotkin hallitukset mutta erityisesti poliittiset tai uskonnolliset organisaatiot, kuten erilaiset ajatushautomot, ja sitä rahoittavat öljy-, hiili-, teräs-, kaivos- ja autoteollisuus. Media-alalla denialismia ovat varsinkin Yhdysvalloissa pitäneet esillä oikeistosuuntautuneet mediatalot, ja sosiaalisesta mediasta löytyy ilmastonmuutosta kieltämään pyrkiville ajatuksille monien tutkimusten mukaan melkoinen kaikukammio. (Björnberg ym. 2017, 235.)

Täydelliseen kieltämiseen verrattuna vähättely ja lievemmat kieltotilat ovat yleisempiä. Kognitiivisella vinoumalla tarkoitetaan tapaamme painottaa ja valikoida aiempiin tietoihimme ja viiteryhämme käsityksiin sopivaa tietoa, ja kognitiivinen dissonanssi viittaa ristiriitaan tunteiden, käsityksien ja toiminnan välillä. Jos tietää elämäntapansa kestävämmä myyden mutta ei haluaisi

luopua mieluisista tavoista, saattaa uskotella itselleen ilmastonmuutoksen olevan todellista pienempi ongelma. Tämä aiheuttaa kuitenkin ahdistusta, koska jatkuvasti täytyy vahvistaa väärää uskomustaan vähentääkseen ristiriitaa. (Pihkala 2017, 25.) Entiseen tapaan jatkaminen on myös helpompaa kuin muutos, joka vaatii aina jonkin verran viitseliäisyyttä (Berninger 2012, 144). Muutokset vievät myös aikaa, ja kirjastoalan työntekijäselvityksen mukaan 68 % yleisten kirjastojen henkilökunnasta kokee, että työelämän muutokset ovat lisänneet kiireettä (Perjo & Malmström 2019, 34). Muutosvastarintaa saattaa kiireen keskellä herätä erityisesti silloin, jos uuden asian ei koeta suoraan liittyvän omaan perustehtävään (Asikainen 2006, 108, 112).

Välinpitämättömyyteen ympäristöasioita kohtaan voi johtaa myös ajatus omien vaikuttamismahdollisuuksien rajallisuudesta, samoin kärjistyneen keskustelun perusteella joillekuille ehkä syntyvä mielikuva lähes kaikkien valintojen epäeettisyydestä tai epäekologisuudesta (Berninger 2012, 142–143). Ristiriitaisten tunteiden lisäksi ympäristöongelmien sivuuttamisen taustalla voi olla myös niiden abstraktius. Ongelmat tuntuvat olevan sekä ajallisesti että maantieteellisesti etäällä, jolloin yksilön tai yhteisön on vaikea mieltää rooliaan globaalissa kehityksessä. (Asikainen 2006, 112.) Vastuuta yritetään siis sysätä muualle tai muille. Esimerkiksi usein väitetään, ettei reilun viiden miljoonan suomalaisen teoilla ole merkitystä, ennen kuin Kiinassa tai Yhdysvalloissa tapahtuu merkittäviä muutoksia. Joka toinen suomalainen epäileekin Suomen ilmastotoimien olevan turhia siksi, etteivät muut maat tee tarpeeksi (Lehtonen ym. 2020, 23–24). Professori Turo-Kimmo Lehtonen (2019) kuitenkin toteaa, että samaan tapaan kaikki maailman ihmiset voisivat rajata itsensä kuuluviksi johonkin viiden miljoonan saarekkeeseen, esimerkiksi pienen kiinalaiskaupungin tai yhdysvaltalaisosavaltion väestöön, jonka ei kannattaisi globaalien ongelmien edessä tehdä mitään. Suomalaisen keskimääräinen hiilijalanjälki on myös 2,5-kertainen verrattuna kiinalaisten hiilijalanjälkeen ja yli viisi kertaa intialaisen hiilijalanjälkeä suurempi (Lettenmeier ym. 2019, 29).

Monet päästöihin vaikuttavat ratkaisut saattavat vaatia pitkää valmisteluaikaa, jolloin muutos tuntuu jäykältä, hankalalta tai hitaalta. Myös keinoista voidaan olla erimielisiä, jolloin päädytään riitelemään vaikkapa maaseutu- ja kaupunkiasumisen hiilijalanjäljistä ja syyllistämään muita heidän valinnoistaan. Edelleen ilmastotekojen esteeksi esitetään toisaalta myös sekä informaatiohäkyä että tiedon puutetta. (Berninger 2012, 141, 148, 150.) Alakohtaiselle, populaaristi esitetylle tiedolle lienee siis tarvetta. Esimerkiksi peruskoulujen kestävä kehityksen opetusta tutkinut Niina Mykrä (2021, 191, 207, 218) toteaa, ettei nykyinen, kestävä kehitystä painottava

opetussuunnitelma kerro riittävän tarkasti, miten ekologisuutta voisi huomioida eri oppiaineissa. Osa opettajista päätyy siksi toimimaan vanhojen tapojensa mukaisesti. Näin käy erityisesti silloin, jos he eivät koe aihepiiriä opetussuunnitelman kirjauksista huolimatta olennaiseksi osaksi työtään tai ekologisuus ei ole heille tärkeä arvo.

Toiminnan ja päätösten taustalla on siis myös asenteita laajempia periaatteita eli arvoja, joita käsitellään tarkemmin luvussa 3.1. Mikäli esimerkiksi ekologisempi tuote tai toimintatapa on kalliimpi tai hankalampi, omien arvojen tärkeysjärjestystä joutuu punnitsemaan. Elämäntapamme ja kulutusvalintamme ovat myös olennainen osa identiteettiämme, ja ympäristösyistä tehdyillä valinnoilla saattaa edelleen olla jonkinlainen vain vaihtoehtojensa elämään kuuluvien ratkaisujen leima. (Berninger 2012, 146–147.) Esimerkiksi jotkut opettajat ovat kertoneet pelkäävänsä ”vihreää leimaa” sekä ristiriitatilanteita kollegoiden tai vanhempien kanssa, mikäli he korostavat ympäristöasioita opetuksessaan. Ympäristötietoisia, kestävästä kehityksestä opettavia opettajia saatetaan syyttää oppilaiden aivopesusta. (Mykrä 2021, 25, 211.)

Voisi olettaa, että samanlaista kritiikkiä kuuluttaisiin kirjastoissakin. Myös ristiriitoja kollegoiden kesken löytynee kirjastoista: Kirjastolehden päätoimittaja Ville Vaarne (2021) viittaa pääkirjoituksessaan joidenkin ympäristötyöstä innostuneiden kirjastolaisten turhautumiseen, kun työyhteisöissä on ilmastonmuutosta turhana hössötyksenä pitäviä jäseniä. OKM:lle onkin esitetty toiveita vahvemmassa ohjauksesta ja tuesta ympäristötyölle, jotta ekologisuuteen olisi aidosti lupa keskittyä ja ympäristötyötä pidettäisiin marginaalisen sijaan keskeisenä osana työnkuvaa (Aaltonen 2021). Vaikka velvoitteita ekologiseen kestäväyyteen tulee monelta suunnalta, ympäristötyötä saatetaan edelleen ainakin osittain pitää omaan arvomaailmaan liittyvänä valintana, jonka voi myös jättää tekemättä.

3 ARVOT JA TYÖN MERKITYKSELLISYYS

3.1 Ekologisuus arvojen joukossa

Arvot ovat opittuja elämää ohjaavia päämääriä ja periaatteita, joiden avulla tehdään valintoja (Puohiniemi 2002, vii; Puohiniemi 2006, v). Ne ovat käsityksiä toivotusta käyttäytymisestä ja tavoittelemisen arvoisista päämääristä, ja arvoja voidaan asettaa tärkeysjärjestykseen. Arvoilla on myös yhteys identiteettiin: ne kertovat, millaisena ihmisenä haluamme näyttäytyä ja millaisiin ryhmiin identifioidumme. (Pohjanheimo 2005, 239–240.) Henkilökohtainen arvojärjestelmä viittaa yksilön valintoja ohjaaviin arvoihin ja arvojen keskinäiseen tärkeysjärjestykseen, ja sosiaalisella arvojärjestelmällä tarkoitetaan jonkin ryhmän, esimerkiksi suomalaisten, keskuudessa havaittavaan arvohierakiaan (Helkama & Seppälä 2006, 132).

Shalom H. Schwartz (1992) on kehittänyt laajasti testatun kymmenestä perusarvosta koostuvan, arvojen yhteensopivuutta ja merkityksiä kuvaavan arvoteorian (kuvio 6). Kehän ulkopuolella vaaka- ja pystyaseleiden kohdalla ovat arvomaailmaa kuvaavat pääulottuvuudet ja kehän sisällä niitä heijastavat perusarvot.

Kuvio 6. Arvotyypit Shalom H. Schwartzin arvoteoriassa (Schwartz 1992, 45; Helkama & Seppälä 2006, 133).

Itsensä ylittäminen eli muiden huomiointi kuvaa altruistista ja suvaitsevaista arvomaailmaa, itsensä korostaminen puolestaan kunnianhimoa ja menestyksen tavoittelua. Perusarvot turvallisuus, perinteet ja yhdenmukaisuus edustavat säilyttämistä, itseohjautuvuus, virikkeisyys ja hedonismi taas päinvastaista eli avoimuutta muutokselle. (Helkama 2015, 91.) Perusarvot ovat useista samansuuntaisista arvoista koostuvia arvotyyppejä tai -ryhmiä. Esimerkiksi itseohjautuvuutta edustavat uteliaisuus, itsenäisyys, omien tavoitteiden valitseminen, luovuus sekä vapaus. Ihmisten ja luonnon hyvinvointia sekä suvaitsevaisuutta korostavaan universalismi-arvotyyppiin kuuluvat puolestaan tasa-arvo, maailmanrauha, yhteys luontoon, luonnon sekä taiteen kauneus, sosiaalinen oikeudenmukaisuus, laajakatseisuus, ympäristön suojeleminen ja sisäinen tasapaino. (Schwartz 1992 5–12; Schwartz 2005, 218.)

Universalismia ja viereistä perusarvoa, hyväntahtoisuutta, voidaan pitää yhdessä hyväntahtoisuusarvoina, koska universalismi vain laajentaa hyvät pyrkimykset lähipiiriä laajemmalle ja koskemaan myös luontoa. Perusarvot onkin ryhmitelty Schwartzin kuvioon siten, että kuviossa lähekkäin olevat arvot ovat psykologisesti yhteensopivia, mitä pidetään Schwartzin teorian merkittävimpänä oivalluksena. Vastakkaisia arvoja taas on hankalaa tai jopa mahdotonta toteuttaa samanaikaisesti. Jos esimerkiksi arvostaa virikkeisyyttä, perinteiden kunnioittaminen tai yhdenmukaisuus tuskin ovat korkealla arvohierarkiassa. (Helkama 2015, 10, 92.) Ekologisuus löytyy Schwartzin kuvioista universalismi-arvotyyppistä ja on siten teorian mukaan yhteensopiva sekä muiden universalististen arvojen että kuviossa lähellä olevien arvotyyppien arvojen kanssa. Mukana Schwartzin teoriassa eivät kuitenkaan ole kaikki arvot vaan vain ne, joiden Schwartz on todennut merkitsevän joka kulttuurissa samaa (Helkama 2015, 91).

Yksilöiden ja pienten ryhmien arvoissa voi tapahtua suuria tai nopeita muutoksia, mutta yhteiskunnissa arvohierarkia muuttuu hitaasti. Esimerkiksi suomalaisten arvomaailmassa hyväntahtoisuus, universalismi ja yhdenmukaisuus ovat jo pitkään olleet tärkeitä. Viime vuosikymmeninä yksimielisyys arvojen keskinäisestä järjestyksestä on kuitenkin vähentynyt ja puhutaan sosiaalisen arvomaailman sirpaloitumisesta, johon postmoderneissa yhteiskunnissa korostuva yksilöllisyys on johtanut. Yhteiskunnan eri ryhmien, kuten ikä- ja koulutusryhmien, arvot saattavat siis nykyään poiketa toisistaan aiempaa enemmän. Esimerkiksi muutosmyönteisyys näyttää olevan tyypillisempää nuorten ikäluokkien ja korkeammin koulutettujen joukossa. (Pohjanheimo 2005, 238, 245, 248.)

Vaikka hitaasti, yhteiskunnallisetkin arvot muuttuvat, ja niiden soveltamisala voi muuttua. Ympäristöarvot ovat tällaisesta muutoksesta hyvä esimerkki: 1970-luvulla puhuttiin vasta roskakäytön välttämisen välttämisen, mutta nykyään ympäristöstä huolehtiminen on laajentunut muun muassa jätteiden lajitteluun, uusiokäyttöön ja teollisuuden jätevesien pitoisuuksien seurantaan. Ympäristöarvot toimivat esimerkkinä myös arvojen levinneisyyden muutoksesta, koska aluksi vain ympäristöaktivistiryhmien korostamista arvoista on tullut osa monen arkea. Jollekin pienelle ryhmälle merkityksellinen arvo voi siis kohota vähitellen laajemmankin ihmisjoukon tärkeysjärjestyksessä. (Pohjanheimo 2005, 243, 245.) Toisaalta vuodesta 1991 vuoteen 2005 ympäristönsuojelun sijoitus suomalaisten arvohierarkiassa laski sijalta 20. sijalle 30. Tällaisten muutosten perusteella on arveltu, että ympäristönsuojelu olisi niin sanottu puutearvo. Puutearvoja ovat ne, joiden merkitys korostuu, kun ne puuttuvat. Tyypillinen puutearvo on esimerkiksi turvallisuus: kun turvallisuus on taattu, turvallisuus arvona ei enää tunnu tärkeältä. Kasvuarvot taas käyttäytyvät toisinpäin, eli arvojen saavuttaminen lisää niiden merkityksellisuutta. Kasvuarvoja löytyy erityisesti universalistisista ja itseohjautuvuusarvoista, ja esimerkiksi tasa-arvon kehittyessä sen tärkeys korostuu entisestään. (Helkama 2015, 109–110, 115–116.) Mikäli ekologisuus olisi puutearvo, se tuntuisi merkittävältä silloin, kun ympäristön tila on heikko, ja vähemmän tärkeältä silloin, kun ympäristöongelmia ei juuri ole. Voisi siis olettaa, että lisääntyvä puhe esimerkiksi ilmastomuutoksen vaikutuksista nostaisi ympäristöarvoja henkilökohtaisissa arvohierarkioissa. Suomalaisten huoli ilmastosta onkin viime vuosikymmenen aikana lisääntynyt, vaikka 2010-luvun alun taantuma ja vuonna 2020 alkanut koronapandemia ainakin väliaikaisesti huolta myös vähensivät (Lehtonen ym. 2020, 15). Luontoarvojen on kuitenkin lopulta todettu olevan merkittävämmässä roolissa kansallisessa omakuvassamme kuin yksilöiden arvohierarkioissa (Helkama 2015, 116).

On myös arveltu, etteivät vastaukset sosiaalista arvohierarkiaa mittaaviin kyseihin välttämättä anna kuvaa vastaajien elämää todellisuudessa ohjaavista arvoista, koska kyselyissä annetaan mieluusti itsestä kuva yhteisestä hyvästä kiinnostuneena (Pohjanheimo 2005, 254). Lopulta tärkeät periaatteet näkyvätkin vasta teoissa, eivät kyselyissä ilmoitetuissa arvoissa, ja siksi arvoille täytyy löytää tekoihin liittyvät mittarit. Esimerkiksi ympäristönsuojeluarvoja voidaan mitata vaikkapa jätteiden kierrättämisellä. Arvojen ja toiminnan suhde on kuitenkin monimutkainen. Suuri osa toiminnastamme on seurausta tottumuksesta, automaattisesta normien noudattamisesta, ja ilmeisesti näin toimitaan sitä useammin, mitä merkittävämpi arvo yhdenmukaisuus joko yksilölle tai hänen yhteisölleen on. (Helkama 2015, 14–15.)

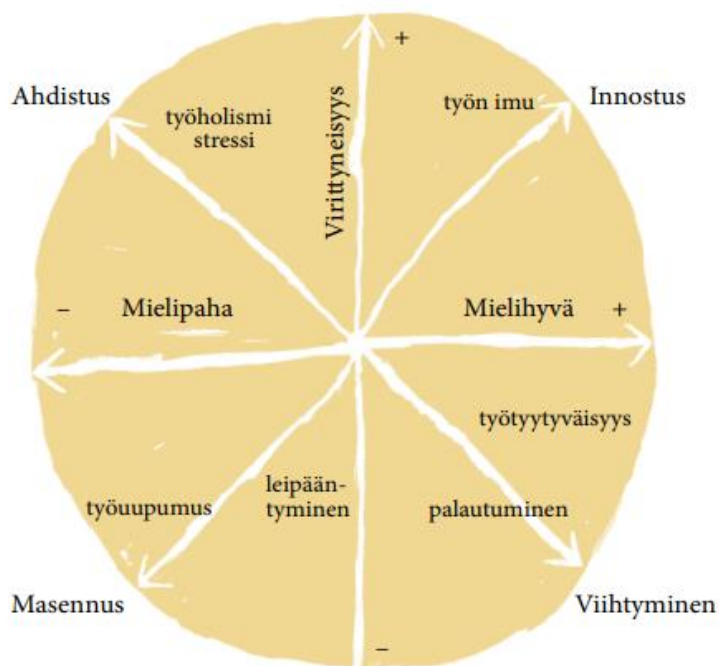
3.2 Arvojen yhteys työn merkityksellisyyteen ja työn imuun

Henkilökohtaisten ja sosiaalisten arvojen lisäksi meillä on ammattiin tai työpaikkaan liittyviä arvoja, ja samalla alalla työskentelevillä on todettu olevan varsin yhdenmukainen arvomaailma. Koska ammatinvalinta on yksi elämän tärkeimpiä valintoja ja arvot ohjaavat päätöksentekoa, ihmiset valitsevat arvoihinsa sopivan ammatin. Esimerkiksi humanistisilla aloilla työskentelevät sekä sosiaalitieteilijät kannattavat muita aloja voimakkaammin universalistisia arvoja, ja taloustieteilijöille sekä kauppakorkeakouluopiskelijoille ovat suoriutumis- ja valta-arvot tärkeämpiä kuin muille. (Helkama 2015, 11.)

Arvoilla on yhteys hyvinvointiin arjessa ja työssä. Henkilökohtaisen arvomaailman yhteyttä hyvinvointiin on selvitetty monissa tutkimuksissa, ja mielihyvän sekä hyvántahtoisuuden arvostaminen näyttää olevan yhteydessä onnellisuuteen. Maitten välillä on kuitenkin sosioekonomiseen asemaan liittyviä eroja: heikosti kehittyneissä valtioissa suoriutumisarvojen korostaminen on positiivisessa yhteydessä onnellisuuteen, universalismi-arvot negatiivisessa, kun taas korkean kehityksen maissa tilanne on päinvastainen. Kaikkein eniten hyvinvointiin vaikuttaa kuitenkin omien ja ympäristön arvojen yhdenmukaisuus. Esimerkiksi stressioireita on vähiten niillä, joiden omat arvot ovat sopusoinnussa muiden saman ryhmän jäsenten kanssa, oli kyse sitten maan, opiskelualan, kunnan tai työpaikan jäsenistä. (Sortheix 2014, 59, 62.) Arvojen lisäksi myös omilla ekologisilla valinnoilla on yhteys hyvinvointiin, sillä ympäristöystävällisiä liikkumistapoja, kuten kävelyä tai pyöräilyä, suosivien on todettu olevan muita tyytyväisempiä elämäänsä (Höysniemi & Salonen 2019, 21).

Yliopistokirjastoissa työskentelevien maailmankuvaa ja arvoja väitöskirjassaan tutkinut Kaisa Sinikara (2007, 127) on todennut, että kokeakseen kirjastotyön merkitykselliseksi henkilökunnan on jaettava työpaikan keskeinen arvopohja. Kaikilla kirjastosektoreilla työskenteleekin työnsä merkitykselliseksi kokevaa henkilökuntaa: 90 % kokee tekevänsä tärkeää ja merkityksellistä työtä, 90 % kokee usein innostusta työssä, ja 92 % kokee olevansa omalla alallaan. Kun kysytään, millaiset asiat ovat kirjastotyössä parhaita, 39 % nostaa kirjaston arvot kolmen tärkeimmän seikan joukkoon. Kaikkein parhaimpina puolina pidetään asiakkaiden kohtaamista ja mahdollisuutta olla avuksi (58 %), työn monipuolisuutta (52 %) sekä työskentelyä tiedon ja kirjallisuuden parissa (43 %). (Perjo & Malmström 2019, 18, 20.)

Mahdollisuus toteuttaa itseään ja tehdä arvokkaaksi kokemaansa työtä lisää työhyvinvointia ja saattaa johtaa työn imun kokemuksiin. Usein työhyvinvoinnista puhuttaessa puhutaan oikeastaan työpahoinvoinnista, mutta stressin, työuupumuksen ja työhön leipääntymisen rinnalle on positiivisen työn psykologian parissa kehitetty innostusta kuvaava työn imun käsite (kuvio 7). Työn imun kokeminen on osoitus työn mielekkyydestä ja merkityksellisyydestä. Silloin työntekijä ei ole lainkaan kyllästynyt työhönsä, vaan vireystila on korkea ja töissä viihdytään. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että työn pitäisi jatkuvasti olla kivaa, sillä hyvin usein työn imu syntyy hankalienkin haasteiden ratkaisemisesta. Työhönsä tyytyväisestä työn imua kokeva eroaa siinä, ettei tyytyväinen välttämättä näe vaivaa asioiden parantamiseen, kun taas työn imu näkyy innostuksena, aloitteellisuutena ja haluna kehittää sekä tukea työyhteisöä. (Hakanen 2011, 19, 23.) Työn imun tavoittanut on myös tarmokas, omistautunut ja työhönsä uppoutunut, eikä kyseessä ole yksittäinen flow'n kaltainen hetki vaan pysyvämpi tunnetila. Töihin on mukava lähteä, työstään nauttii, siitä on ylpeä ja työnsä haluaa hoitaa kunnolla. (Hakanen 2009, 9.)

Kuvio 7. Työn imu ja muut työhyvinvoinnin tilat (Hakanen 2011, 24).

Työn imu ei ole vain yksilöllinen ilmiö, vaan se voi työyhteisöissä tarttua innostuneista muillekin, ja koska työn imu on parasta työhyvinvointia, sitä kannattaisi työpaikoilla pyrkiä kehittämään (Hakanen 2009, 13; Hakanen 2011, 38). Työn voimavarojen yhteyttä työn imun kokemukseen eri ammattialoilla tutkineet Hakanen, Bakker ja Turunen (2021, 11) ovat löytäneet

yhteyden työn kehittävyden ja työn imun välillä. Kun työssä on mahdollisuus oppia uutta ja kehittyä, työ innostaa. Hakasen, Bakkerin ja Turusen tutkimuksessa arvot eivät olleet mukana, mutta laajasti arvojen ja hyvinvoinnin yhteyttä väitöskirjassaan tutkinut Florencia Sortheix (2014, 55, 62) on todennut, että parhaiten työn imua ja hyvinvointia työssä ennustaa henkilökohtaisten arvojen sekä työpaikan arvojen kongruenssi eli yhdenmukaisuus.

Hollantilaiset professorit Wilmar Schaufeli ja Arnold Bakker (2004) ovat kehittäneet työn imua mittaavan UWES-menetelmän (Utrecht Work Engagement Scale), jota on sovellettu laajasti eri ammattiryhmien työn imun mittaamiseen. Tutkimustarkoituksiin kehitettyä menetelmää voi käyttää myös esimerkiksi henkilöstö- ja ilmapiirikartoituksiin. Alkuperäisessä mittarissa on 17 kysymystä, mutta usein menetelmästä käytetään lyhennettyä, yhdeksän kohdan mittaista kyselyä. (Hakanen 2009, 7.) Tähän opinnäytteeseen UWES-menetelmä on tiivistetty vain kuuteen kysymykseen, koska tarkoitus ei ole selvittää kirjastohenkilökunnan hyvinvointia eikä verrata tämän työn tuloksia työn imua eri aloilla selvittäneisiin tutkimuksiin.

3.3 Yleisten kirjastojen arvot

Yhteiskunnallisten instituutioiden tehtäviksi on annettu ylläpitää tärkeiksi koettuja arvoja, kuten riippumattomalle oikeuslaitokselle tehtävä huolehtia tasa-arvosta sekä sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta ja puolustusvoimille kansallisesta turvallisuudesta (Helkama 2015, 11). Yleisiä kirjastoja velvoittavan kirjastolain (L 29.12.2016/1492) tavoitteiksi määritellään muun muassa edistää demokratiaa, sananvapautta, elinikäistä oppimista, osaamisen kehittämistä sekä yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen ja kulttuuriin. Lähtökohdat tavoitteiden toteuttamisessa ovat yhteisöllisyys, kulttuurinen moninaisuus ja moniarvoisuus.

IFLA [viitattu 5.9.2021] nostaa alan keskeisiksi periaatteiksi sananvapauden, pääsyn tiedon äärelle, informaation yhteyden monenlaiseen hyvinvointiin sekä tasa-arvoisen kohtelun. Michael Gorman (2000, 26–27) puolestaan määrittelee kirjastoammattilaisuuden ydinarvoiksi seuraavat: vastuu säilyttämisestä, palveleminen, intellektuaalinen vapaus, rationalismi, sivistys ja oppiminen, oikeudenmukaisuus pääsystä tietoon ja aineistoihin, yksityisyyden suojaaminen ja demokratia. Kirjastotyön eettisissä periaatteissa [viitattu 5.9.2021] taas korostetaan puolueettomuutta ja nostetaan alan keskeisiksi arvoiksi sananvapaus, sivistyksellinen tasa-arvo, kansalaisvapaudet ja heikommista huolehtiminen, ja yleisten kirjastojen neuvosto kehottaa

vaalimaan tasavertaisuutta, vastuullisuutta, yhteisöllisyyttä, rohkeutta ja sananvapautta (YKN a, [viitattu 5.9.2021] 9–19; YKN b, [viitattu 5.9.2021], 4).

Olennaista on myös arvojen tuominen käytäntöön: Jotta arvot eivät jäisi irrallisiksi, arvoja ja niihin liittyviä toimintatapoja pitäisi organisaatioissa aktiivisesti edistää. Jokaisen työyhteisön jäsenen tulisi pohtia arvojen edistämistä omalta osaltaan, ja organisaatiossa pitäisi käydä läpi arvojen merkitys eri työtehtävien kannalta. (Puohiniemi 2003, 171.) Kirjastohenkilökunta näyttää omaksuneen alan arvot hyvin, sillä kirjastoammattilaistenkin näkemysten mukaan kirjastoissa on tärkeintä huomioida tasa-arvoisuus, saavutettavuus ja avoimuus. Toiselle sijalle kirjastolaisten mielestä nousee lukutaidosta huolehtiminen ja kolmanneksi yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistaminen sekä syrjäytymisen ehkäiseminen. (Perjo & Malmström 2019, 54.)

Koska edellä esitellyssä Schwartzin (1992) arvoteoriassa eivät ole mukana kaikki arvot, vain universaalisti yhdenmukaisiksi todetut, kaikkia kirjaston arvoja ei voi suoraan paikantaa Schwartzin arvokehälle. Yhteiskunnalliseen vastuuseen liittyviä arvoja löytyy kuitenkin universalismista (Puohiniemi 2003, 26), joten monet kirjastoalan periaatteet ja arvot, kuten tasa-arvo, yhdenvertaisuus, saavutettavuus, syrjäytymisen ehkäiseminen ja kulttuurinen moninaisuus, on helppo sijoittaa universalismiin. Schwartzin teoriaa on paljon testattu myös teorian ulkopuolisilla arvoilla, kuten kirjaston kannalta merkittävillä sivistyksellä ja asiakaslähtöisyydellä. Sivistys yhdistyy joissakin tutkimuksissa viisaisuus-arvon sisältävään universalismiin, joissakin luovuutta sekä tutkimusta arvostavaan itseohjautuvuuteen. (Helkama 2015, 183.) Asiakaslähtöisyys, asiakastyytyväisyys ja muut asiakkaisiin liittyvät arvot taas sijoittuvat Schwartzin arvokehällä yläreunaan muiden huomioinnin arvoalueeseen, jota edustavat universalismi ja hyväntahtoisuus (Puohiniemi 2003, 65).

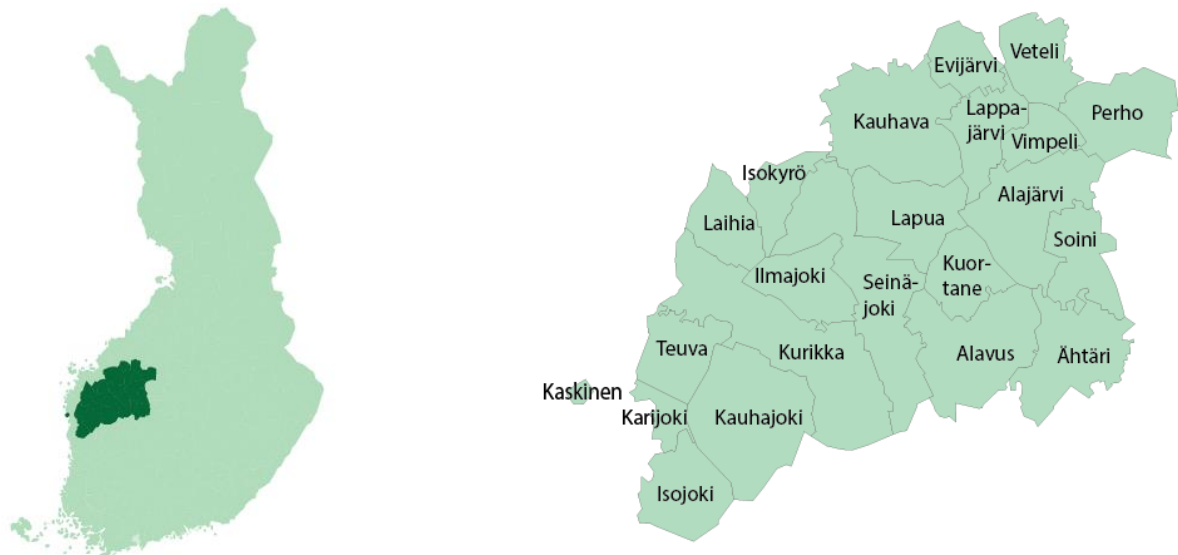
Vaikka Schwartzin arvokehää on myös kritisoitu melko voimakkaaksi yleistykseksi ja kymmentä arvotyyppiä monenlaisia arvoja niputtaviksi (Helkama 2015, 97), voi teorian perusteella olettaa, että ekologisuus sopii hyvin yhteen kirjastojen ja kirjastoammattilaisten tärkeinä pitämien arvojen kanssa. Ympäristöarvot kuuluvat monien keskeisten kirjastoarvojen kanssa universalismiin, ja kirjastoalalle keskeisiä periaatteita löytyy myös naapuriarvotyypeistä. Teorian mukaan siis sekä saman arvotyypin että vierekkäisten arvot ovat psykologisesti yhteensopivia eli yksilöiden on luontevaa tavoitella samaan aikaan useita samansuuntaisia arvoja.

4 TUTKIMUSKOHTENA KIRJASTOKIMPPA

4.1 Eepos-kirjastokimppa

Eepos on kolmen pohjalaismaakunnan alueella toimiva kirjastokimppa, joka tuottaa kirjastopalvelut yli 200 000 ihmiselle (kuvio 8 ja taulukko 2). Vuonna 2017 perustetun kimpan muodostavat 22 kunnan kirjastot: Alajärvi, Alavus, Evijärvi, Ilmajoki, Isojoki, Isokyrö, Karijoki, Kaskinen, Kauhajoki, Kauhava, Kuortane, Kurikka, Laihia, Lappajärvi, Lapua, Perho, Seinäjoki, Soini, Teuva, Veteli, Vimpeli ja Ähtäri. Veteli ja Perho sijaitsevat Keski-Pohjanmaalla, Laihia ja Kaskinen Pohjanmaalla, ja loput 18 ovat eteläpohjalaiskuntia. Kimpan alue on pääosin suomenkielistä, ja Kaskinen on ainoa kaksikielinen kunta.

Kuvio 8. Eepos-kimpan sijainti ja kimppaan kuuluvat kunnat.

Suurimmassa osassa Eepos-alueen kuntia on vain pääkirjasto (taulukko 2). Alajärvellä toimii pääkirjaston lisäksi myös Lehtimäen lähikirjasto ja Alavudella Alavuden kaupunginkirjaston lisäksi Töysän kirjasto. Kauhajoella on pääkirjaston lisäksi koulun yhteydessä toimiva Pönttän kirjasto. Kurikassa asiakkaita palvelevat Kurikan pääkirjasto, Jurvan kirjasto ja Jalasjärven kirjasto ja Kauhavalla pääkirjaston lisäksi Alahärmän, Ylihärmän ja Korttesjärven kirjastot. Lapualla toimii pääkirjaston lisäksi Tiistenjoen sivukirjasto, ja Seinäjoella on pääkirjaston lisäksi neljä sivukirjastoa, Nurmon kirjasto, Peräseinäjoen ja Ylistaron monipalvelukirjastot sekä koulun yhteydessä Keski-Nurmon kirjasto. Jonkin verran Eepos-alueella on kirjastojen toimipisteiden lisäksi muitakin palvelupaikkoja, kuten Seinäjoella Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin

Kyrkkärin kirjasto ja Karijoella vapaaehtoisvoimin avoinna oleva Myrkyn kirjasto. Kirjastoautoja alueella liikennöi 13. (Eepos-kirjastot, [viitattu 5.9.2021]; Ikonen 9.1.2018, 3–4.)

Taulukko 2. Eepos-kirjastot ja kuntien asukasluvut vuonna 2020 (Tilastokeskus 27.5.2021; Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2020).

Kunta	Asukas- luku	Kirjaston toimi- pisteet	Kirjasto- autot	Lainaajat % asukas- luvusta	Kirjaston henkilö- työvuodet	Kirjasto- tilojen koko (m ²)
Alajärvi	9 419	2	1	38,91	7,13	1 300
Alavus	11 332	2	1	34,42	8	980
Evijärvi	2 408	1		27,79	1,46	367
Ilmajoki	12 294	1	1	24,85	6,55	690
Isojoki	1 925	1		28,55	1,60	359
Isokyrö	4 471	1		28,73	3,20	616
Karijoki	1 207	1		35,10	1,18	306
Kaskinen	1 278	1		23,84	0,90	262
Kauhajoki	13 007	2	1	30,14	6,75	1 004
Kauhava	15 514	4	1	30,70	9,50	1 921
Kuortane	3 534	1		31,77	2	568
Kurikka	20 456	3	2	31,95	15,50	2 184
Laihia	7 996	1	1	28,17	5,43	600
Lappajärvi	2 925	1	1	27,47	2,12	451
Lapua	14 221	2	1	30	9	1 785
Perho	2 706	1		22,36	2,72	461
Seinäjoki	64 130	5	2	35,28	55,61	5 567
Soini	2 007	1		32,07	1,83	412
Teuva	4 994	1		24,45	3,28	572
Veteli	3 065	1		27,97	2,39	420
Vimpeli	2 784	1		32,40	2,01	390
Ähtäri	5 522	1	1	26,66	4	680
Yhteensä	207195	35	13		152,16	21 895

Eepos-alueen pääkirjastona toimii Seinäjoen pääkirjasto. Käytännön kimppayhteistyötä tehdään työryhmissä, joita ovat johtoryhmä, työvaliokunta, Axiell-projekti, kokoelmapolitiikka, luettelointi, logistiikka, menettelytavat, lapset ja nuoret, verkkokirjasto sekä viestintä. (Ikonen, 9.1.2018, 3, 5.) Kimpan kirjastoilla on käytössä yhteinen käyttöjärjestelmä, asiakasrekisteri,

kokoelmatietokanta, kokoelmapolitiikka ja yhteiset käytösäännöt. Asiakkaat voivat käyttää kaikkien toimipisteiden kokoelmia sekä palveluita yhdellä kirjastokortilla ja palauttaa lainansa mihin tahansa kirjastoon. Seutuvarauksilla aineistoa voi myös tilata kimpan kirjastoista kahden euron kuljetusmaksua vastaan. (Vuorenmaa 25.4.2018, 4.) Aktiivisimmin kimpan alueella kirjastoja käytetään Alajärvellä, Seinäjoella, Karijoella ja Alavudella (taulukko 2). Valtakunnallisesti vuonna 2020 keskimäärin 33,06 % asukkaista käytti kotikuntansa kirjastoa (Tilastokeskus 27.5.2021), joten Yleisten kirjastojen laatusuosituksen (OKM 2010, 26) 45 %:n käyttäjätavoitteesta jäädään sekä Eepos-alueella että valtakunnallisesti.

Eepos-kimppaan kuuluu paljon pieniä kirjastoja (taulukko 2). Korkeintaan kolmella henkilötyövuodella kirjastoja pyöritetään ainakin kymmenessä kunnassa, ja tilastoissa esitetty kuntakohmainen henkilötyövuosimäärä jakautuu monessa Eepos-kunnassa vielä usean toimipisteen kesken. Opinnäytetyön tuloksia käsiteltäessä (luku 6) kirjastot jaetaan henkilöstömäärän mukaan pieniin (1–3 henkilöä), melko pieniin (4–5 henkilöä), keskisuuriin (6–10 henkilöä) ja suuriin (yli 10 henkilöä), tosin suuria kirjastoja ei ole kuin yksi, Seinäjoen pääkirjasto. Tilojen koon mukaan lähes kaikki Eepos-alueen kirjastot ovat Positive Impactin (2021a) hiilijalanjälkimitäuksen ryhmittelyssä pieniä eli alle 1000 m²:n suuruisia (taulukko 1 ja taulukko 2). Tuhat neliötä ylittävistäkin Alajärven, Kauhajoen, Kauhavan, Kurikan, Seinäjoen ja Lapuan neliöt jakautuvat usean kirjastotoimipisteen kesken, joten vain Lapuan ja Seinäjoen pääkirjastot etsivät Positive Impactin mittaustulosten avulla omaa hiilijalanjälkeään arvioidessaan verrokkikirjastoja muista kuin pienimmistä mittaajakirjastoista.

4.2 Eepos-kirjastojen toimintaympäristö

Eepos-kimpan kunnat sijaitsevat kolmen pohjalaismaakunnan alueella, pääosin Etelä-Pohjanmaalla. Maakunnat ovat tehneet yhteistyössä alueen ELY-keskusten kanssa yhteisen ympäristöstrategian vuosille 2014–2020, ja visiona on ollut kehittyä kohti eurooppalaista kestävän kehityksen edelläkävijäaluetta (Ilvessalo-Lax 2015). Myös maakuntaohjelmiin on kirjattu ekologisuuteen liittyviä tavoitteita. Etelä-Pohjanmaalla määritellään tavoitteiksi muun muassa energiatehokkuus, luonnonvarojen kestävä käyttö, luonnon monimuotoisuuden turvaaminen, kaikkea päätöksentekoa ohjaava kestävä kehitys sekä omien valintojensa ja kulutustottumustensa ympäristövaikutukset tunteva eteläpohjalaisväestö (Etelä-Pohjanmaan liitto, 4.12.2017, 50). Pohjanmaan liitto (23.11.2017, 34–35) asettaa samankaltaisia tavoitteita ja toteaa, että

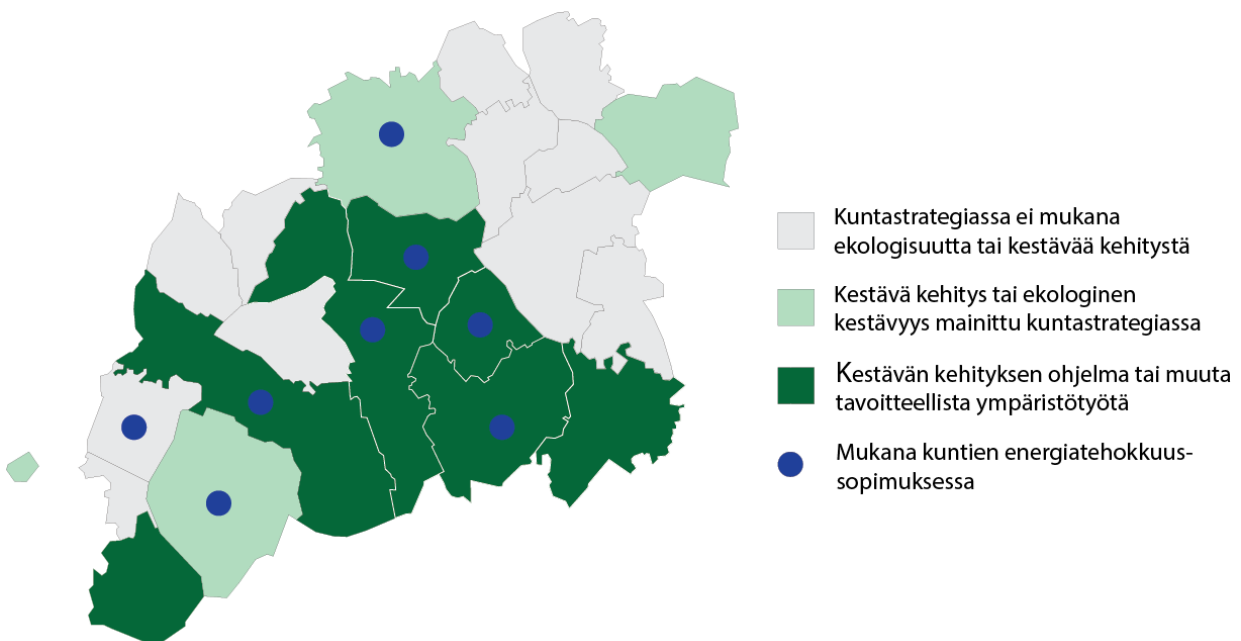
kaiken takana ovat ympäristötietoiset toimijat: yhteiskunnan joka sektorille sekä asukkaiden työhön ja arkeen on vakiinnutettava kestävän kehityksen mukaiset toimintatavat. Keski-Pohjanmaalla yhtä selkeitä tavoitteita ei maakuntaohjelmassa ole, mutta hiilineutraaliuteen vuoteen 2035 mennessä ohjaava Keski-Pohjanmaan ilmastotiekartta 2035 on viimeistelyvaiheessa, ja sen jälkeen käynnistyy myös kuntien ilmastotiekarttojen valmistelu (Keski-Pohjanmaan liitto, 23.11.2017; Keski-Pohjanmaan liitto, [viitattu 5.9.2021]). Pohjanmaallakin on ilmastostrategia (Pohjanmaan liitto, [viitattu 5.9.2021]) ja Etelä-Pohjanmaalle valmistunee ilmastotiekartta huhtikuussa 2022 (Pohjola 24.9.2021).

Suomen ympäristökeskuksen (SYKE 31.5.2021) mukaan vuonna 2019 kasvihuonekaasupäästöt per asukas olivat maakunnista kaikkein suurimmat Etelä-Pohjanmaalla (12,4 t CO₂e), toiseksi suurimmat Keski-Pohjanmaalla (11,7 t CO₂e) ja viidenneksi suurimmat Pohjanmaalla (8,2 t CO₂e). Pienimmät päästöt tuotti Uusimaa (4,5 t CO₂e/asukas). Suuria maakunnallisia eroja selittävät muun muassa elinkeinorakenne, etäisyydet ja sääolosuhteet. Etelä- ja Keski-Pohjanmaan kasvihuonekaasupäästöjä kasvattaa tällä hetkellä myös kaukolämmön tuotannossa käytettävä turve (Soimakallio ym. 2020, 34). Koska Eepos-alueen maakuntien päästöt ovat korkeita, voisi olettaa, että luvussa 2.1 esitetty Melasen ja Mickwitzin (2011, 146–147) ajatus ilmastopolitiikan valtavirtaistamisesta puhuttelisi ja maakunnissa olisi intoa etsiä uusia tahoja ilmastotyöhön toteuttamaan maakuntasuunnitelmien tavoitteita. Tavoitteista erityisesti asukkaiden ympäristötietoisuuden lisäämiseen kirjaston olettaisi olevan sopiva toimija.

Kun päästöjä tarkastellaan kuntatasolla, vuonna 2018 kuutoskaupungit eli kuusi suurinta kaupunkia aiheuttivat 21 % kuntien päästöistä, muut kaupunkimaiset kunnat 35 %, taajaan asutut 20 % ja maaseutumaiset 24 % (Sitra 2021, 10). Eepos-alueen kunnista asutustiheyden mukaan vain Seinäjoki ja Kaskinen ovat kaupunkimaisia. Ilmajoki, Kauhajoki, Kauhava, Kurikka, Laihia ja Lapua ovat taajaan asuttuja kuntia ja loput 14 maaseutumaisia kuntia. (Tilastokeskus 2015, 44–35.) Vaikka vuosina 2005–2018 muut kaupunkimaisen kunnat vähensivät eniten päästöjään, niiden osuus päästöistä on edelleen suurin – tosin kaupunkimaisissa kunnissa myös asuu enemmistö Suomen asukkaista. Kun päästöt suhteutetaan asukaslukuun, päästö määrä per asukas on selkeästi korkein maaseutumaisissa kunnissa (vajaa 13 t CO₂e) ja toiseksi korkein taajaan asutuissa kunnissa (noin 11 t CO₂e). Muissa kaupunkimaisissa kunnissa päästöt per asukas ovat alle puolet maaseudun päästöistä, reilu 6 t CO₂e, ja pienimmät päästöt per asukas syntyvät kuutoskaupungeissa, alle 5 t CO₂e. Maaseutumaiset kunnat ovat myös vähiten onnistuneet vähentämään päästöjään, vain prosentin per kuntalainen, kun taas

kuutoskaupunkien päästövähennykset ovat 25 % per asukas, muissa kaupunkimaissa kunnissa 22 % ja taajaan asutuissa kunnissa 12 %. (Sitra 2021, 5, 10–12). Pienillä kunnilla on todettu olevan haasteita ilmastotyön organisoinnin resursoinnissa, ja isommilla haasteet liittyvät suuria investointeja vaativiin lämmitykseen ja liikenteeseen (Deloitte 2018, 3).

Tällä hetkellä Eepos-alueen kunnista 11:llä on kestävän kehityksen ohjelma tai kuntastrategioissaan ekologisuuteen tai kestävään kehitykseen liittyviä kirjauksia. Kuvioon 9 on merkitty vaaleanvihreällä kunnat, joiden strategioissa mainitaan ekologinen kestävyys tai kestävä kehitys, ja tummemmalla ne, joissa määritellään ekologisuuteen liittyviä toimenpiteitä tai tavoitteita tai joissa on erillinen kestävän kehityksen ohjelma. Esimerkiksi Alajärven (vaaleanvihreä) missiossa mainitaan kuntalakia (L 10.4.2015/410) mukailten hyvinvoinnista, terveydestä ja alueen elinvoimasta huolehtimisen rinnalla myös kestävän kehityksen edistäminen (Alajärven kaupunki, 27.11.2017) ja Kauhajoella (vaaleanvihreä) kuvataan, kuinka joka roolissa tehdään ekologisesti kestäviä päätöksiä (Kauhajoen kaupunki, 26.11.2018). Isojoella (tummanvihreä) tavoitellaan hiilineutraaliutta vuoteen 2030 mennessä ja ilmastovastuullisuus nähdään kunnan SWOT-analyysissä mahdollisuutena (Isojoen kunta, [viitattu 9.9.2021]). Ähtärissä (tummanvihreä) puolestaan kestävä kehitys on nostettu kaupungin arvoksi ja ympäristön hyvinvoinnille on määritelty toimenpiteitä sekä tavoitetaso (Ähtärin kaupunki, [viitattu 9.9.2021], 7, 83).

Kuvio 9. Eepos-alueen kuntien linjaukset ekologisesta kestävydestä (Kaikkien Eepos-kuntien kuntastrategiat ja mahdolliset kestävän kehityksen ohjelmat; Motiva oy, [viitattu 5.9.2021]).

Harmaallakin merkittyjen kuntien strategioissa saatetaan korostaa luonnon merkitystä, kuten vaikkapa Soinissa puhdasta luontoa ja luontomatkailua (Soinin kunta 6.6.2017) ja Lappajärvellä (Lappajärven kunta, [viitattu 9.9.2021]) järviympäristön kunnosta huolehtimista. Raja on kuviossa 9 kuitenkin vedetty kestävään kehitykseen ja ekologiseen kestävyyteen, koska yleisinä arvoina tai tavoitteina ne ohjaavat yksittäisten toimialojen sijaan kaikkia kuntien yksiköitä, mukaan lukien kirjastot. Kuntien strategioiden lisäksi tähän työhön on luettu myös kestävä kehityksen ohjelmat, mikäli sellaisia kuntien verkkosivuilla strategioiden ja ohjelmien joukossa on mainittu, sekä tarkistettu Hinku-verkostossa ja kuntien energiatehokkuussopimuksessa mukana olevat kunnat. Kunnilla saattaa olla ekologisuuteen liittyviä kirjauksia myös esimerkiksi hankintaohjeissaan, mutta niihin ei tätä työtä tehtäessä ole tutustuttu.

Eepos-alueen kunnista kestävä kehityksen ohjelma on Alavudella (Alavuden kaupunki, [viitattu 9.9.2021]; Alavuden kaupunki, 11.5.2020), Kuortaneella (Kuortaneen kunta, [viitattu 9.9.2021]), Kurikassa (Kurikan kaupunki, 18.11.2019) ja Lapualla (Lapuan kaupunki a, [viitattu 9.9.2021]; kuvio 9). Myös Kauhavalle on laadittu kestävä kehityksen ohjelma edellä mainittujen kuntien kanssa yhteisessä hankkeessa, mutta Kauhava on myöhemmin jättäytynyt hankkeesta (Kestävät-ilmastoyhteistyö, [viitattu 15.9.2021]). Seinäjoki puolestaan on liittynyt Hinku-verkoston eli tavoittelee vuoteen 2030 mennessä 80 %:n päästövähennystä vuoden 2007 tasosta (SYKE 27.2.2021). Lisäksi Alavus, Kauhajoki, Kauhava, Kuortane, Kurikka, Lapua, Seinäjoki ja Teuva ovat sitoutuneet kuntien energiatehokkuussopimukseen, jossa vastuullisella energiankäytöllä pyritään päästövähennyksiin (Motiva oy, [viitattu 5.9.2021]; kuvio 9).

Sitran vuonna 2018 tilaamassa selvityksessä 50 suurimman kunnan päästötavoitteista ja ilmastotoimenpiteistä olivat mukana Eepos-alueelta Seinäjoki ja Kurikka. Kurikan tavoitteita ja toimenpiteitä pidettiin tuolloin vaatimattomina ja Seinäjoen vielä heikompina. Asukaskohtaiset päästöt olivat 50 kunnan vertailussa selvästi korkeimmat Seinäjoella, kun maatalous ja läpikulukulijenne jätettiin laskuista pois, ja ylivoimaisesti korkeimmat Kurikassa, kun kaikki päästöt laskettiin mukaan. (Deloitte 2018, 12–13, 80, 114.) Selvityksen jälkeen Seinäjoki on kuitenkin liittynyt Hinku-verkoston ja Kurikka laatinut kestävä kehityksen ohjelman. Luonnon monimuotoisuutta eivät Sitran (2021, 20) mukaan mainitse strategioissaan tai verkkosivuillaan Eepos-alueen kunnista kuin Lapua ja Ähtäri.

Kaikista kunnista jo kahdella kolmesta on jonkinlainen ilmastotavoite (Sitran 2021, 12). Eepos-alueella ollaan valtakunnalliseen tilanteeseen nähden jäljessä, sillä vain kolmasosalla eli seitsemällä kunnalla 22:sta (kuvio 9, tummanvihreät) voi katsoa olevan ilmastoon, ekologiseen kestävyteen tai kestävään kehitykseen liittyviä tavoitteita. Valmisteilla olevat maakunnalliset ilmastotiekartat ja niiden jälkeen kenties toteutettavat kuntien ilmastokartat asettavat lähivuosina tavoitteita myös niille Eepos-alueen kunnille, jotka ilmastotavoitteita eivät vielä ole määrittelleet. Myös ilmastolain uudistus tuonee kunnille velvoitteita edistää lain tavoitteita ja siten kehittää ilmastotyötä (Hallituksen esitys eduskunnalle ilmastolaiksi 2.7.2021, 23). Tällä hetkellä Eepos-kimppa sijoittuu kuitenkin alueelle, jonka kunta- ja maakuntakohtaiset päästöt ovat suuria eivätkä kaikki kunnat ole aktivoituneet ekologisen kestävyden tavoittelussa.

4.3 Kirjastokimppa kehittämisen verkostona

Laki yleisistä kirjastoista (L 29.12.2016/1492) velvoittaa kirjastot tekemään yhteistyötä ja kehittämään omaa toimintaansa yhteistyössä muun muassa toisten yleisten kirjastojen kanssa. Lain mukaan erityisesti alueellista kehittämistehtävää hoitavien kirjastojen tehtävänä on luoda edellytyksiä toimialueen kirjastojen yhteistyölle ja tukea kirjastojen kehittymistä sekä henkilöstön osaamista. Myös YKN:n (b, [viitattu 5.9.2021], 5) strategia korostaa verkostoitumista sekä kuntarajat ylittävää yhteistyötä ja kehottaa vastaamaan toimintaympäristön muutoksiin henkilöstön osaamista ja kirjastojen toimintaa kehittämällä.

1990-luvulta alkaen nopeasti lisääntyneiden kirjastokimppojen tavoitteina ovat olleet palveluiden laadun parantaminen ja yhdenvertaisten palveluiden tarjoaminen mutta myös taloudellisen taakan jakaminen, erityisesti kirjastojärjestelmiä hankittaessa (Kekki 2003, 13). Esimerkiksi Eepos-kimppan yhteistyön tiivistämisen ja kimppan perustamisen taustalla olivat kuntakentän muutokset, kuntatalouden haasteet ja erityisesti kirjastojärjestelmien kustannukset (Ikonen 2018, 2). Verkostoitumalla voidaan myös muun muassa välttää päällekkäistä työtä työnjaosta sopimalla ja hyödyntää jäsenten erityisosaamista (Haasio 2000, 10–11). Kimppayhteistyö siis hyödyttää kirjastoja monella tavalla, ja asiakkaatkin hyötyvät laajemmista kokoelmista ja palveluista (Lindberg 2014, 83). Verkostoitumista suositellaan erityisesti pienille kirjastoille, jotta voidaan esimerkiksi varmistaa erikoistehtävien, kuten lastenkirjastotyön, musiikkikirjastotyön tai verkkopalveluiden, vaatima ammattitaito (OKM 2010, 46).

Kimppojen yhteistyö on todettu toimivaksi. Pirkko Lindberg (2014, 9, 79–80) on liseniaatin-työssään tarkastellut yleisten kirjastojen eri tahojen kanssa tekemää yhteistyötä kumppanuuden näkökulmasta. Kumppanuus on molempia osapuolia hyödyntävää yhteistoimintaa, ja kumppanuuden laatua sekä eritasoisia kumppanuuksia voidaan eritellä. Parhaimmillaan kumppanuudessa voidaan kehittää uusia toimintatapoja ja innovaatioita sekä jakaa osaamista. Eri yhteistyötahoja vertailtaessa yhteistyö kimpan kirjastojen kesken on lähinnä niin sanottua ideaalia kumppanuutta, ja kimpansisäisen kumppanuuden toimivuutta on selitetty muun muassa oppimisella ja tiedon jakamisella, uusien toimintatapojen kehittämisellä, sitoutumisella yhteistyöhön sekä muilla hyödyillä ja lisäarvolla. Ari Haasio (2000, 10–11) lisää, että kimppaverkostoituminen saattaa myös kohottaa henkilökunnan motivaatiota.

Kirjastokimpoilla onkin monia sosiaalista pääomaa rakentavien verkostojen ominaisuuksia. Työelämän verkostoja oppimisen ja sosiaalisen pääoman näkökulmasta tarkastellut Vesa Korhonen (2005, 203–204) kuvailee toimivan verkoston ominaisuuksia: Sosiaalisen vuorovaikutuksen avulla muodostuvat verkoston jäsenten sidokset, yhteinen visio sekä verkoston jäsenten välinen luottamus helpottavat resurssien jakamista ja yhdistämistä, jolloin opitaan yhdessä ja luodaan yhteistä tietämystä. Verkostoon kertyy siten arvokasta sosiaalista pääomaa eli asiantuntemusta, synergiaa ja inhimillisiä, kulttuurisia sekä intellektuaalisia voimavaroja. Mikäli kirjastokimpalla on yhteinen visio, vuorovaikutukseen perustuvia sosiaalisia suhteita sekä luottamus verkoston jäseniin, kimpat ovat tai niiden on ainakin mahdollista olla tehokkaita työn kehittämisen verkostoja. Kirjastojen työntekijäselvityksen mukaan alalla jää kuitenkin paljon kehittämispotentiaalia käyttämättä: 77 % vastaajista haluaisi osallistua enemmän kehittämiseen ja 95 % katsoo, että työntekijöiden näkemyksiä pitäisi hyödyntää enemmän (Perjo & Malmström 2019, 42).

Eepoksen kaltaisia suuria maakunnallisia kimppoja on muun muassa Pirkanmaalla, Keski-Suomessa, Varsinais-Suomessa ja Uudellamaalla (Ikonen 2018, 3). Kuntarajat ylittävällä yhteistyöllään yleiset kirjastot ovat kunnissa hyvin poikkeuksellisia toimijoita (OPM 2009, 16), eivätkä kuntapäätäjät oikein tunne kimppayhteistyöverkostoja tai tiedä niiden hyötyjä (Lindberg 2014, 83). Kehittämiseen myönteisesti suhtautuvien työntekijöiden alueelliset, toimiviksi todetut ja sosiaalista pääomaa rakentavat verkostot saattaisivat kuitenkin olla luonteva väylä tavoitella kuntien yhteisiä tavoitteita, kuten ekologista kestävyttä.

5 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset

Ekologisen kestävyuden tavoittelulla on kiire, ja aihe on ajankohtainen joka sektorilla, myös kirjastoalalla. Yleisten kirjastojen ympäristötietoisuus 2020-luvulle -hanke (Vihreä kirjasto, [viitattu 2.9.2021]) on kerännyt valtakunnallisesti tietoa ympäristötyöstä sekä erikokoisten kirjastojen päästöistä. Yleiskuva kirjastojen ympäristötyöstä on siis olemassa, mutta tässä työssä kuvaa tarkennetaan Eepos-kirjastokimpan osalta. Tavoitteena on selvittää, millaista ympäristötyötä tehdään alueella, jossa on paljon pieniä kirjastoja ja jonka kaikki kunnat eivät vielä ole aktivoituneet ekologisen kestävyuden tavoittelussa. Käytännön ympäristötyön lisäksi tarkastellaan suhtautumista ekologisuuteen sekä ekologisuutta arvona ja pohditaan, voisivatko ekologiset toimintatavat lisätä kokemusta työn merkityksellisyydestä. Edelleen erikokoisista kirjastoista kostuvan kimpan kontekstissa selvitetään, mikä olisi kirjastoammattilaisten mielestä paras yhteistyömuoto edistää ekologista kestävyttä. Tutkimuksellisella osuudella on siis kolmenlaisia tavoitteita, joiden ympärille tutkimuskysymykset rakentuvat:

1. **Eepos-kirjastojen ympäristötyö:** Mikä on ympäristötyön tilanne Eepos-kirjastoissa? Minkä koetaan estävän tai edistävän ekologisen kestävyuden huomiointia?
2. **Ekologisuuteen suhtautuminen ja työn merkityksellisyys:** Miten Eepos-kirjastojen henkilökunta suhtautuu ekologiseen kestävyteen? Sopiiko ekologisuus osaksi kirjastojen toimintaa? Vaikuttaisiko ekologisen kestävyuden huomiointi työn merkityksellisyyteen?
3. **Kimppayhteistyö ekologisen kehittämisen tukena:** Mitkä koetaan sopiviksi yhteistyömuodoiksi kehittää kirjastojen ympäristötyötä, ja voisiko kimppayhteistyö sopia ekologisuuden kehittämiseen?

5.2 Menetelminä kyselytutkimus ja kvantitatiivinen analyysi

Tällä työllä tavoitellaan yleiskuvaa Eepos-kirjastojen ympäristötyöstä. Koska kvantitatiivinen eli tilastollinen tutkimus onnistuu usein kartoittamaan olemassa olevan tilanteen (Heikkilä 2005, 16), työhön on valittu kvantitatiivinen tutkimusote. Kuvaileva eli deskriptiivinen tutkimus kuvaillee kohdettaan vastaamalla esimerkiksi kysymyksiin mikä, kuka, millainen, missä sekä milloin,

ja kuten tässäkin työssä, sitä käytetään monenlaisten tutkimusten osana tai pohjana (Heikkilä 2005, 14). Kvantitatiivisessa tutkimuksessa olennaisia ovat muun muassa päätelmien teko tilastollisen analyysin avulla sekä aineiston keruun suunnitteleminen niin, että havaintoaineisto sopii määrälliseen käsittelyyn (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 140). Tässä työssä selvitetään Eepos-kirjastojen henkilökunnalle suunnatulla kyselyllä esimerkiksi, millaisia ympäristötekoja kirjastoissa jo tehdään, mitkä koetaan ympäristötyötä estäviksi tai edistäviksi seikoiksi sekä mistä on hankittu tietoa ekologisesta kestävydestä, ja tällainen aineisto sopii hyvin määrällisesti mitattavaksi. Aiempia tutkimuksia Eepos-alueen ympäristötyöstä ei ole vertailupohjaksi, vaan kyseessä on poikkileikkaustutkimus eli tämänhetkisen tilanteen selvitys (Heikkilä 2005, 15). Tämänhetkisen tilanteen yleiskuvatyyppinen kartoitus toimii toivottavasti myös käytännön kehittämisen apuna sekä tämän työn kehittämisosassa että jatkossa Eepos-kirjastojen kehittämistyössä.

Kvantitatiivinen tutkimusote sopii myös mielipiteiden, asenteiden ja arvojen selvittämiseen (Vehkalahti 2014, 11). Tällä työllä halutaan muun muassa selvittää, miten ekologiseen kestävyteen suhtaudutaan ja koetaanko ekologisuuden sopivan osaksi kirjastotyötä, ja tällaisiin kysymyksiin pyritään löytämään vastauksia Likertin asteikolla arvioitavien väittämien avulla. Mielipiteitä, arvoja ja asenteita selvittäviin kyselytutkimuksiin sopiva Likertin asteikko on niin sanottu asenneasteikko (Vilka 2007, 45). Asenneasteikon hyvä puoli on, että sillä saadaan paljon tietoa pieneen tilaan. Asteikon heikkous kuitenkin on, että myöhempien väittämien vastauksiin saattavat vaikuttaa vastaajan aiemman vastaukset, koska pyrimme saamaan loogisuutta vastauksiimme. Yleensä asenneasteikoita käytettäessä käytetään useampia samaa asiaa koskevia väitteitä, jotta voidaan selvittää, kuinka johdonmukaisia vastaajat ovat olleet (Heikkilä 2005, 52–53, 56). Koska tässä työssä suhtautumista mittaavien Likertin asteikolla arvioitavien väitteiden lisäksi kysytään myös edellä mainittuja käytännön tekoja, voidaan arvioida, realisoituvatko vastauksissa esitetyt arvot ja asenteet tekoina.

Deskriptiivisyyden lisäksi pyritään myös etsimään asioiden välisiä riippuvuussuhteita. Vaikka kvantitatiivinen tutkimus ei välttämättä onnistu selittämään ilmiöiden syitä, riippuvuutta osoittavia kausaalisuhteita voi löytyä (Heikkilä 2005, 16). Tällaisia etsitään muuttujia ristiintaulukoidulla. Taustakysymyksillä kerätyt tiedot ovat niin sanottuja selittäviä muuttujia, joiden suhteen tutkittavaa asiaa tarkastellaan (Valli 2018, 94), ja tässä taustamuuttujina käytetään kirjaston kokoa, vastaajan ikää ja työuran pituutta. Lisäksi työn merkityksellisyys ja työn imu toimivat taustamuuttujina ekologisuuteen suhtautumiselle. Sukupuoli ei ole mukana, koska se saattaa

alan selkeän sukupuolijakauman vuoksi muihin taustamuuttujiin yhdistettynä riittää tunnistamaan vastaajan, eikä koulutustaustaa tai työtehtävääkään kysytä, koska ekologista kestävyyttä voi edistää toimenkuvasta tai koulutuksesta riippumatta. Kirjastoa tai kirjastotoimea johtavien toimenkuva tulee kuitenkin kyselyssä ilmi, mutta tietoa käytetään vain rajaamaan pelkästään esihenkilöille suunnatun kysymyksen vastaajia.

Jotta tutkimuskysymyksiin voidaan empiirisellä tutkimuksella vastata, tutkittavat käsitteet on operationalisoitava eli muutettava mitattavaan muotoon (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 155). Tässä työssä hyödynnetään sekä valmiita että tutkimuskirjallisuuden pohjalta koottuja mittareita. Ympäristötyön nykytilaa kartoittaviin kysymyksiin ja väitteisiin on etsitty ideoita muun muassa Yleisten kirjastojen ympäristötietoisuus 2020-luvulle -hankkeen (Vihreä kirjasto, [viitattu 2.9.2021]) materiaaleista, ympäristöstä huolehtimiseen liittyvä väite on Helkaman (2015, 241) arvotestistä, ja kuten luvussa 3.2 todettiin, Schaufeli ja Bakker (2004) ovat operationalisoineet työn imun käsitteen. Valmiita sekä toimiviksi todettuja mittareita käyttämällä tuloksia voi verrata aiempiin tutkimuksiin (Vastamäki & Valli 2018, 136), mutta tällä kertaa työn imu -kyselyn tuloksia ei pyritä vertaamaan muihin, vaan lyhennettyä versiota työn imu -mittarista käytetään vain taustamuuttujan tapaan.

Tiedonkeruumenetelmänä on kysely eli survey-tutkimus. Kyselytutkimuksen toteuttamisessa on monia haasteita: osallistuneet eivät välttämättä edusta perusjoukkoa, vastauksia ei tule tarpeeksi tai kysymykset eivät onnistu mittaamaan tutkittavia asioita. (Vehkalahti 2014, 12.) Kyselyn laatiminen onkin erityisen tärkeää tutkimuksen validiteetin eli pätevyyden kannalta, koska kysymysten ja väitteiden pitäisi yksiselitteisesti mitata haluttuja asioita ja kattaa koko tutkimusongelma. Validiteetti heikentyy myös, jos otos ei ole edustava, ja sekä luotettava yleiskuva että mahdollisten riippuvuuksien havaitseminen edellyttävät riittävän suurta aineistoa. Jos otoskoko jää pieneksi, tulokset saattavat olla sattumanvaraisia, mikä heikentää tutkimuksen luotettavuutta eli reliabiliteettia. Edelleen tutkimuksen reliabiliteettia varten on varmistettava, ettei otos ole vino. (Heikkilä 2005, 14, 29–30.)

5.3 Tutkimuksen käytännön toteutus

Tämän työn tutkimusasetelma koostuu luvussa 5.1 esitellystä tutkimusongelmasta, Eepos-kirjastojen henkilökunnalle suunnatulla kyselyllä toukokuussa 2021 kerätystä aineistosta sekä

pääosin kvantitatiivisesta analyysistä. Tiedonkeruumenetelmäksi valittiin Webropol-verkkokysely ja analyysin avuksi tilastolliseen analyysiin tarkoitettu PSPP-ohjelmisto. Aineiston harvulukuisiin avoimiin vastauksiin sovellettiin sisällön analyysia, ja PSPP-ohjelmiston työkaluista hyödynnettiin frekvenssijakaumia, ristiintaulukointia ja korrelaatiokertoimia.

Eepos-kirjastoissa tehtiin vuonna 2020 reilut 150 henkilötyövuotta (taulukko 2, luku 4.1). Koska tutkimuksen perusjoukko, Eepos-kirjastojen henkilökunta, on melko pieni, kysely päätettiin kohdentaa kaikille Eepos-kirjastoissa työskenteleville. Kokonaistutkimusta puoltaa myös tavoite hyvästä yleiskuvasta sekä tilastollisten menetelmien edellyttämä riittävän suuri aineisto. Koska vastaaminen on vapaaehtoista, päädytään työssä kuitenkin kokonaistutkimuksen sijaan otokseen, koska katoa varmasti tapahtuu. Otoksen pitäisi kuitenkin edustaa hyvin perusjoukkoa eli olla kuin pienoiskuva siitä (Heikkilä 2005, 33).

Kysely koottiin tutkimuskirjallisuuden pohjalta ja työn ohjaajan avustuksella. Kyselyiden yleisin ongelma ovat heikosti muotoillut kysymykset, jotka vastaaja ymmärtää eri tavalla kuin kyselyn laatija (Valli 2018, 93). Siksi kyselyä testasi etukäteen kolme Seinäjoen kaupunginkirjaston ekotiimiläistä ja kyselyä muokattiin palautteen perusteella. Kyselyssä on pääosin suljettuja kysymyksiä, mutta joukossa on myös joitakin tarkentavan lisäkysymyksen sisältäviä sekamuotoisia kysymyksiä sekä yksi avoin kenttä vapaille kommenteille.

Opinnäytetyösuunnitelma esiteltiin Eepoksen työvaliokunnassa 14.4.2021 ja samalla tulevasta kyselystä lähetettiin ennakkotieto sähköpostitse Eepos-kirjastojen johtajille. Eepos-aluekoordinaattori välitti 30.4.2021 saatekirjeen (liite 1) sekä linkin kyselyyn (liite 2) Eepos-kirjastojen johtajille omissa kirjastoissaan jaettaviksi, ja vastausaikaa annettiin aluksi kaksi viikkoa. Eepos-aluekoordinaattori myös muistutti kyselystä 11.5. ja vielä 19.5.2021, kun vastausaikaa jatkettiin lisävastausten toivossa 23.5.2021 saakka.

Varsinaisen kyselyn jälkeen vastaajat ohjattiin automaattisesti toiseen kyselyyn, jossa tiedusteltiin työskentelykunta. Erilliseen kyselyyn päädyttiin, jotta vastaajien anonymiteetti säilyy, eikä kuntatietoa ja varsinaisia kyselyvastauksia voi nyt yhdistää toisiinsa. Tuloksia ei siis käsitellä kunnittain, mutta vastaajien työskentelykunnat haluttiin tietoon, jotta voidaan arvioida, kuinka hyvin vastaukset edustavat koko Eepos-aluetta.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

6.1 Kyselyn vastaajat

Kyselyyn vastasi 51 Eepos-kirjastoissa työskentelevää toukokuussa 2021. Vastauksia saatiin ainakin 15 kunnan alueelta (kuvio 10). Eniten vastauksia tuli Seinäjoen (17 kpl) ja Kurikan kirjastoista (7 kpl). Kahdeksan vastaajaa sulki valitettavasti Webropol-ohjelman ennen automaattista siirtymistä kuntatietokyselyyn, joten tiedossa on vain 43 vastaajan työskentelykunta. Vastausten voi kuitenkin todeta kattavan Eepos-alueen melko hyvin, koska vastaajat edustavat ainakin kahta kolmasosaa alueen kunnista, kaikkia maakuntia, ja kuten taulukosta 3 käy ilmi, vastaajissa on mukana henkilökuntaa kaikenkokoisista kirjastoista.

Kuvio 10. Kyselyyn vastanneet kunnittain.

Eniten vastauksia, 15 kappaletta, saatiin pienimmistä Eepos-kirjastoista, joissa työskentelee yhdestä kolmeen henkilöä (taulukko 3). Suurista (yli 10 henkilöä) ja melko pienistä (4–5 henkilöä) kirjastoista vastattiin lähes yhtä monta kertaa, ja vähiten vastauksia tuli keskisuurista (6–10 henkilöä) kirjastoista. Taustatietoina kysyttiin myös vastaajan ikä sekä kirjastotyöuran pituus, mutta kirjastokimppanäkökulmasta kirjaston koko on kiinnostavin taustamuuttuja, joten sitä hyödynnetään luvussa 6.2–6.5 eniten. Vastaajan ikä kysyttiin syntymävuotena, ja vastaajat

ryhmiteltiin jälkikäteen iän mukaan kolmeen samansuuruiseen ryhmään. Yksi vastaaja ilmoitti virheellisesti syntymävuodekseen 2021, joten ikäluokittain ristiintaulukoitaessa hänen vastauksensa jäävät valitettavasti pois. Työuran pituutta kysyttiin kirjastoalan työntekijäselvityksessäkin (Perjo & Malmström 2019) käytetyillä asteikoilla, mutta mittari ei ollut näin pienessä aineistossa onnistunut, koska alle kaksi vuotta työskennelleiden ryhmään tuli hyvin vähän vastauksia. Siksi ristiintaulukoinneissa kaksi alinta ryhmää yhdistetään yhdeksi alle kymmenen vuotta alalla työskennelleiden joukoksi, johon kuuluu 20 vastaajaa.

Taulukko 3. Vastaajat kirjaston koon, iän ja kirjastotyöuran pituuden mukaan eriteltyinä.

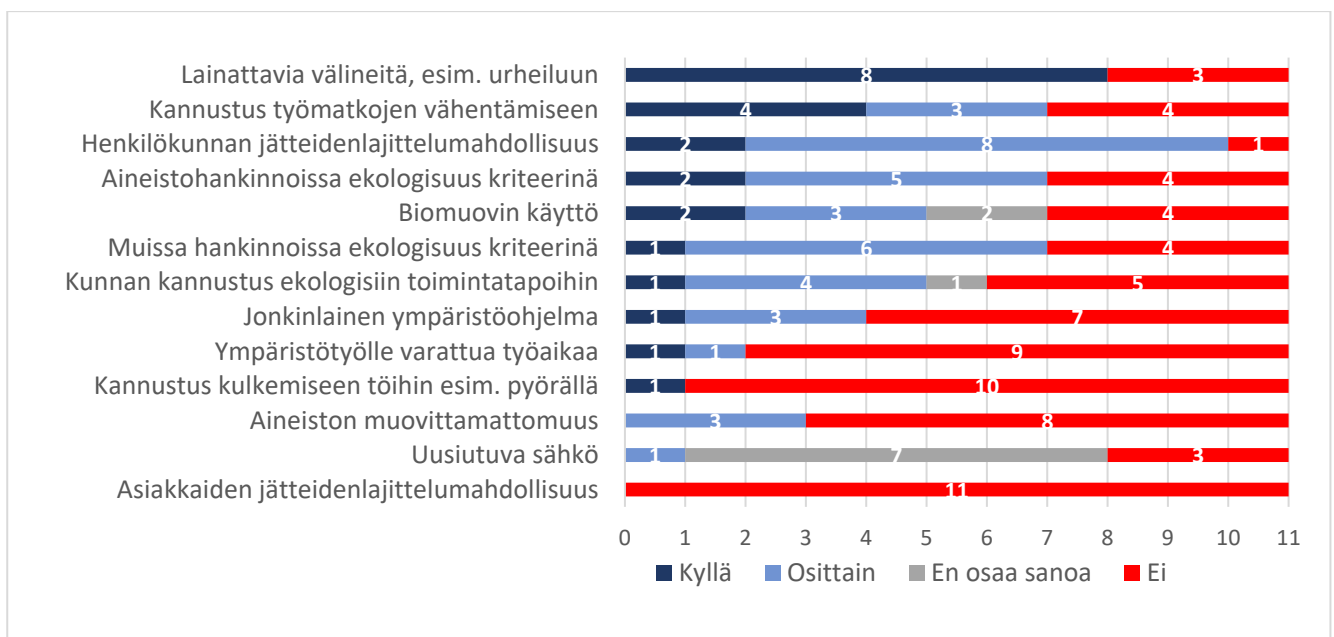
Kirjaston henkilöstömäärä			Vastaajan ikä			Työuran pituus vuosina		
1–3	15	29,4 %	alle 39	16	32 %	alle 2	4	7,8 %
4–5	13	25,5 %	39–49	17	34 %	2–9	16	31,4 %
6–10	9	17,6 %	yli 49	17	34 %	10–20	19	37,3 %
yli 10	14	27,5 %	Yht.	50	100 %	yli 20	12	23,5 %
Yht.	51	100 %				Yht.	51	100 %

Määrällisesti vastaajat edustavat noin kolmasosaa Eepos-alueen kirjastojen kaikesta henkilökunnasta, mitä voisi pitää edustavana otoksena. Tilastollisten menetelmien käyttöä varten suositellaan kuitenkin vähintään sadan vastaajan aineistoa, ja mitä useampaan ryhmään aineistoa analyysivaiheessa jaetaan, sitä enemmän vastaajia tarvitaan (Valli 2019, 103; Vilka 2007, 17). Tilastollisten johtopäätösten tekemiseen vastaajamäärä on siis pieni, joten tuloksia käsitellään pääosin kokonaisuutena eli yleiskuvana alueen kirjastoammattilaisten mielipiteistä, mutta välillä nostetaan esiin erittelyitä taustamuuttujittain. Ristiintaulukointeihin on kuitenkin suhtauduttava kriittisesti, koska aineiston pienuudesta johtuen tulokset voivat olla satunnaisia, mikä heikentää työn luotettavuutta.

Reliabiliteettia pohdittaessa on otettava huomioon myös mahdolliset vinoumat otoksessa. Vaikka aineisto edustaa maantieteellisesti ja määrällisesti melko hyvin Eepos-aluetta, voi silti kysyä, edustaako se sisällöllisesti koko perusjoukkoa. Koska vastaaminen oli vapaaehtoista, kyselyyn on saattanut herkemmin vastata aiheen tärkeäksi, tutuksi tai tunteita herättäväksi koettava kuin ympäristötyöhön välinpitämättömämmin suhtautuva. Katoa on saattanut tapahtua siis niiden osalta, joille aihe ei ole merkityksellinen, jolloin vastauksissa painottunevat kenties jo aiheen parissa työskentelevien tai aiheeseen kielteisesti suhtautuvien näkemykset.

6.2 Eepos-kirjastojen ympäristötyö

Kyselyssä selvitettiin ympäristötyön tämänhetkistä tilannetta sekä jokaisen vastaajan oman työn näkökulmasta että kirjastojen käytäntöjen näkökulmasta. Vastaajista 11 ilmoitti johtavansa joko kirjastotoimea tai kirjastoa, ja heiltä tiedusteltiin käytössä olevia ympäristötoimia heidän vastuullaan olevissa kirjastoissa (kuvio 11). Johtajat edustivat kaikenkokoisia kirjastoja, ja eniten oli mukana pienten kirjastojen johtajia, 5 vastaajaa.

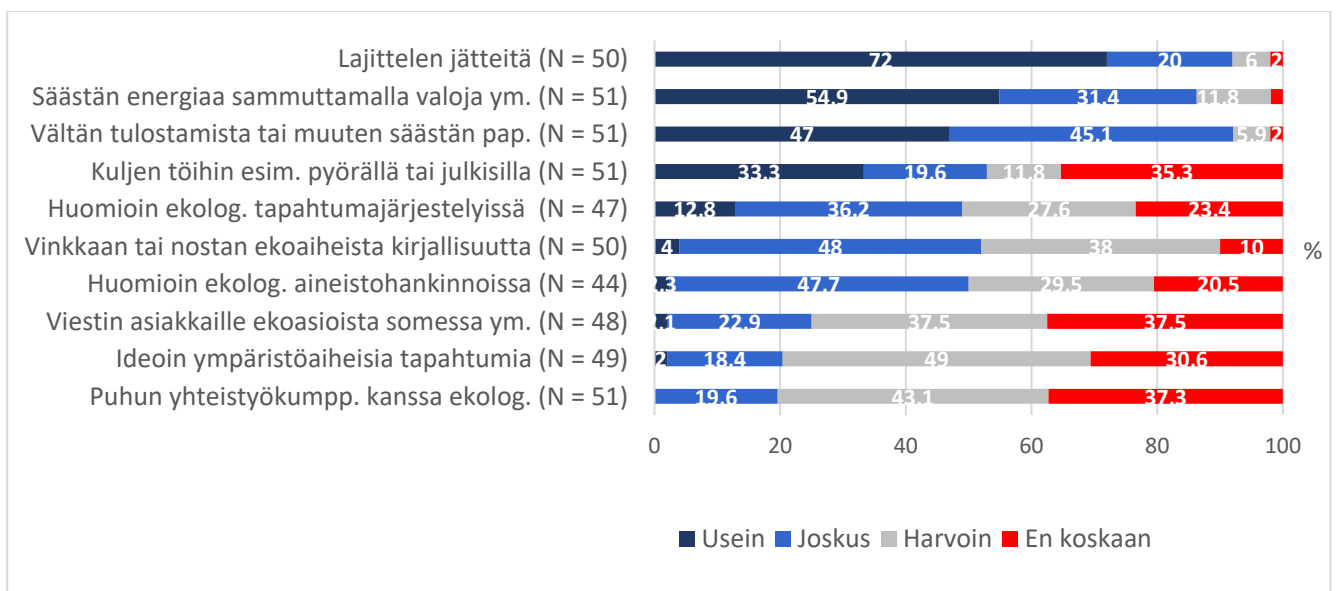

Kuvio 11. Kirjastoissa käytössä olevia ympäristötoimia. N = 11.

Perinteisen kirjastoaineiston rinnalla lainattavat laitteet tai välineet olivat alueen kirjastoissa yleisiä: yli kaksi kolmesta kirjastosta lainaa asiakkailleen esimerkiksi urheiluvälineitä. Esineitä onkin varmasti helppo ottaa mukaan lainattavan aineiston joukkoon, ja kuten edellä todettiin, tällä on mahdollista kasvattaa kirjastojen hiilikädenjälkeä. Toiseksi käytetyin ympäristötoimi oli kannustus työajalla tehtävien matkojen vähentämiseen, ja koronapandemian opettamien etätapaamiskäytänteiden vuoksi työmatkojen karsiminen onkin vaivaton ekoteko ottaa käyttöön. Työn ja kodin välisten matkojen kulkemiseen kävellen, pyörällä, kimpakyydillä tai julkisilla ei kuitenkaan yhtä kirjastoa lukuun ottamatta kannustettu. Lähes puolet johtajista oli kuitenkin sitä mieltä, että kunta ainakin osittain kannustaa ekologisiin toimintatapoihin. Kunnan rooli tiloista vastaavana tahona korostui, kun kaksi kolmesta johtajasta ei tiennyt, millaista sähköä kirjastossa käytetään. Hankinnoissa ja aineiston lainauskuntoon saattamisessa sen sijaan tehtiin

ympäristöratkaisuja: Kaksi kolmesta ilmoitti ainakin osassa aineistohankintoja ja muita hankintoja olevan ympäristökriteerejä. Vajaa puolet kirjastoista käytti ainakin osittain aineiston muovittamisessa biomuovia ja vajaa kolmannes jätti osan aineistosta muovittamatta. Ympäristötyötä ei kuitenkaan näytetty tehtävän kovin systemaattisesti, koska vain yhdessä kirjastossa oli jonkinlainen ympäristösuunnitelma ja kolmessa osittainen eikä työajan varaaminen ympäristötyölle ollut tavallista. Toisaalta suunnitelman tekeminen tai jonkin ekosertifikaatin hankkiminen saattaisi varsinkin pienessä kirjastossa olla melko suuri ponnistus eikä käytännön ympäristötyön välttämättä koeta kaipaavan kirjoitettua suunnitelmaa.

Kirjastokohtaisten ympäristötoimien lisäksi kysyttiin jokaisen vastaajan omassa työssään tekemiä ekologisia valintoja (kuvio 12). Mikäli jokin ekoteko ei ollut toimenkuvan kannalta olennainen, sai jättää vastaamatta, mutta suurin osa vastasi lähes joka kohtaan. Useimmiten vastaajat ilmoittivat lajittelevansa jätteitä, säästävänsä energiaa sammuttamalla tarpeettomia laitteita tai valoja sekä säästävänsä paperia, ja näitä ekotekoja lähes kaikki tekivät ainakin joskus. Reilu puolet (52,9 %) myös kulki usein tai joskus töihin kävellen, pyörällä, kimppakyydillä tai julkisilla kulkuneuvoilla, vaikka edellä kävi ilmi, ettei tähän erikseen juuri kannusteta.

Kuvio 12. Vastaajien omassa työssään tekemät ekologiset valinnat.

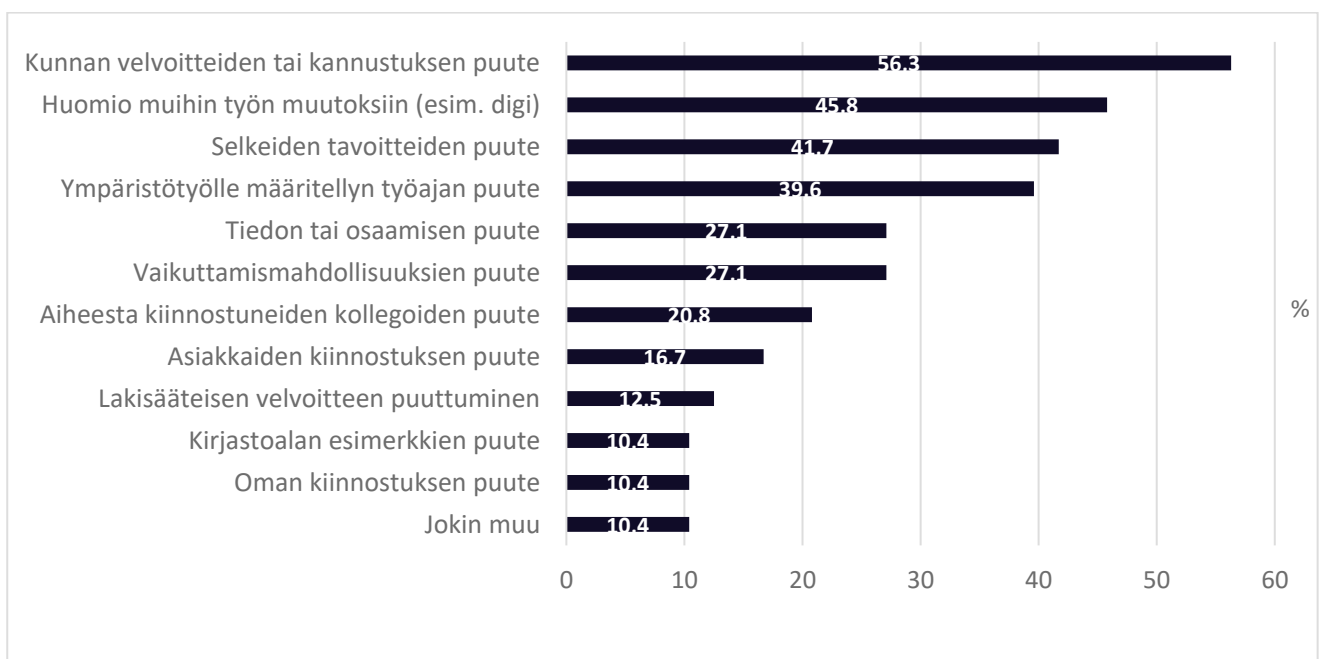
Neljä suosituinta ekotekoa olivat keinoja pienentää kirjaston hiilijalanjälkeä, samoin joka toisen ainakin joskus tekemät ekologisuuden huomioivat hankintapäätökset ja tapahtumajärjestelyt. Hiilikädenjäljen puolelle kuuluvista ympäristöviestinnän ja vaikuttamisen keinoista käytetyin oli

ympäristöaiheisen kirjallisuuden vinkkaaminen tai muulla tavalla esille nostaminen (kuvio 12). Vain neljäsosa (25 %) vastaajista viesti asiakkaille ainakin joskus ekologisuudesta somessa, verkkosivuilla tai kirjastotilassa ja joka viides (20,4 %) ideoi joskus ympäristöaiheisia tapahtumia tai keskusteli yhteistyökumppaneiden kanssa ekologisista toimintatavoista (19,6 %).

Vastaajilta pyydettiin kuviossa 12 esitettyjen tekojen lisäksi vinkkejä muista käytössä olevista ympäristöystävällisistä toimintatavoista, ja 16 vastaajaa kertoikin kirjastojensa ekoteoista (liite 7, Kollega vinkkaa). Vinkeissä painottuivat hiilijalanjäljen pienentämiseen kuuluvat Green Office -tyyppiset teot: esimerkiksi sähköä, paperia ja muita tarvikkeita pyrittiin säästämään ja käyttämään uudelleen. Lisäksi asiakkailta oli ainakin yhdessä kirjastossa käytössään kirjanvaihtopöytä, ympäristöaiheisia kirjanäyttelyitä oli järjestetty, jätehuoltoyhtiö Lakeuden Etappi oli tarjonnut lapsille kirjastossa ympäristöaiheisen näytelmän, ja jossakin kirjastossa suunniteltiin asiakkaiden kannustamista päästöttömien tai vähäpäästöisten kulkuvälineiden käyttöön kirjastokäynneillä. Nämä edustavat ympäristötietoisuutta lisääviä ympäristötyön keinoja.

Vastaajilta kysyttiin myös, millaiset asiat tällä hetkellä heikentävät heidän mahdollisuuksiaan ympäristötyöhön. Kysymyksessä sai valita maksimissaan viisi eniten heikentävää seikkaa (kuvio 13). Kysymys ei ollut pakollinen, ja ohje oli jättää vastaamatta, jos ei kokenut esteitä lainkaan.

Kuvio 13. Ympäristötyön mahdollisuuksia heikentävät seikat. N = 47, valintoja yht. 153.

Neljälle vastaajalle mikään ei ollut esteenä ekologisille toimintatavoille, mutta suurin osa ilmoitti keskimäärin noin kolmenlaisista esteistä. Yli puolet kysymykseen vastanneista (56,3 %) koki, että kunnan velvoitteiden tai kannustuksen puuttuminen oli ympäristötyötä vaikeuttava asia. Vaikka kunnan merkitystä korostettiin, vaikuttamismahdollisuuksien puute oli ympäristötyön esteenä kuitenkin vain vajaalle kolmannekselle (27,1 %). Kyseinen kohta olikin kyselyssä epätarkasti muotoiltu, mutta vastaajat ajattelivat todennäköisesti kunnan vastuulla oleviin asioihin vaikuttamisen sijaan mahdollisuuksiaan vaikuttaa työpaikallaan. Työelämän kiireet ja muutokset puolestaan heikensivät lähes joka toisen (45,8 %) mielestä mahdollisuuksia ympäristötyöhön keskittymiseen, ja myös selkeiden tavoitteiden (41,7 %) ja ympäristötyölle varatun työajan puute (39,6 %) ilmoitettiin usein esteiksi, mikä viestii jo edellä mainitusta systemaattisuuden puuttumisesta. Osaamisessakin oli noin reilulla neljänneksellä (27,1 %) puutteita, mutta toisaalta kirjastoalan esimerkkien puuttumista harva kuitenkaan piti esteenä, joten tietoa ehkä tiedettiin olevan saatavilla. Suljettujen kysymysten perusteella ei pysty arvioimaan, millaista tietoa tai osaamista vastaajilta kenties puuttui, mutta asenne näyttäisi olevan myönteinen, koska vain noin joka kymmenes ilmoitti esteeksi oman kiinnostuksen puutteen. Myönteisestä asenteesta ja ympäristöasioiden tärkeydestä viestii myös, että lakisääteisen velvoitteen puuttuminen ei ollut kovin monille (12,5 %) este olla tekemättä ympäristötyötä. Asiakkaiden asennetta ei kuitenkaan koettu aivan yhtä positiiviseksi: joka kuudes (16,7 %) ilmoitti esteeksi, etteivät asiakkaat ole välttämättä kovin kiinnostuneita ekologisuudesta.

Ekologisuus ei näyttäisi olevan eeposlaisten keskuudessa erityisesti nuorten asia, sillä neljä viidestä oman kiinnostuksen puutteen esteeksi ilmoittaneista edusti nuorinta ikäluokkaa eli alle 39-vuotiaita. Tiedon tai osaamisen puutekin vaivasi eniten nuorimpia, joista yli puolet (53,3 %) valitsi tämän vaihtoehdon, kun taas 39–49-vuotiasta osaamattomuuden koki esteeksi vain vajaa neljännes (23,5 %) ja vanhimmasta ikäluokasta vain yksi vastaaja 15:stä. Myös kunnan velvoitteiden puutteen mainitsivat erityisesti nuorimmat, sillä puolet tämän vaihtoehdon valinneista oli alle 39-vuotiaita.

Kyselyssä tarjolla olleiden vaihtoehtojen lisäksi muita esteitä avoimessa vastauksessaan ilmoittaneista yksi nosti esille talousnäkökulman: ekomuovi on tavallista kalliimpaa. Kolme vastaajaa mainitsi lajitteluroskisten puuttumisen kirjastojen läheisyydestä, ja yksi heistä totesi tämän olevan puute kunnan toiminnassa. Yksi totesi esteeksi keinojen puutteen vastaustaan sen enempää tarkentamatta, ja eräs vastaaja pohti sekä omaa asennettaan että työelämän kiirettä:

”Ehkä kyse on vain siitä että oma asenne kaipaa muutosta, mutta tällä hetkellä omassa työssä on niin paljon asioita, jotka vaativat huomiota, että ympäristöasioista huolehtiminen jää taka-alalle.” (Vastaja 3)

Kaupungin oma jätehuolto tai kierrätystavat kaipaisivat päivitystä eli meillä on vain sekaroskis ja jät-paperilaatikko. Myös kirjaston kiinteistössä pitäisi olla mahdollisuus lajitella jätteet eli heitän pallon kaupunkiympäristölle. (Vastaja 4)

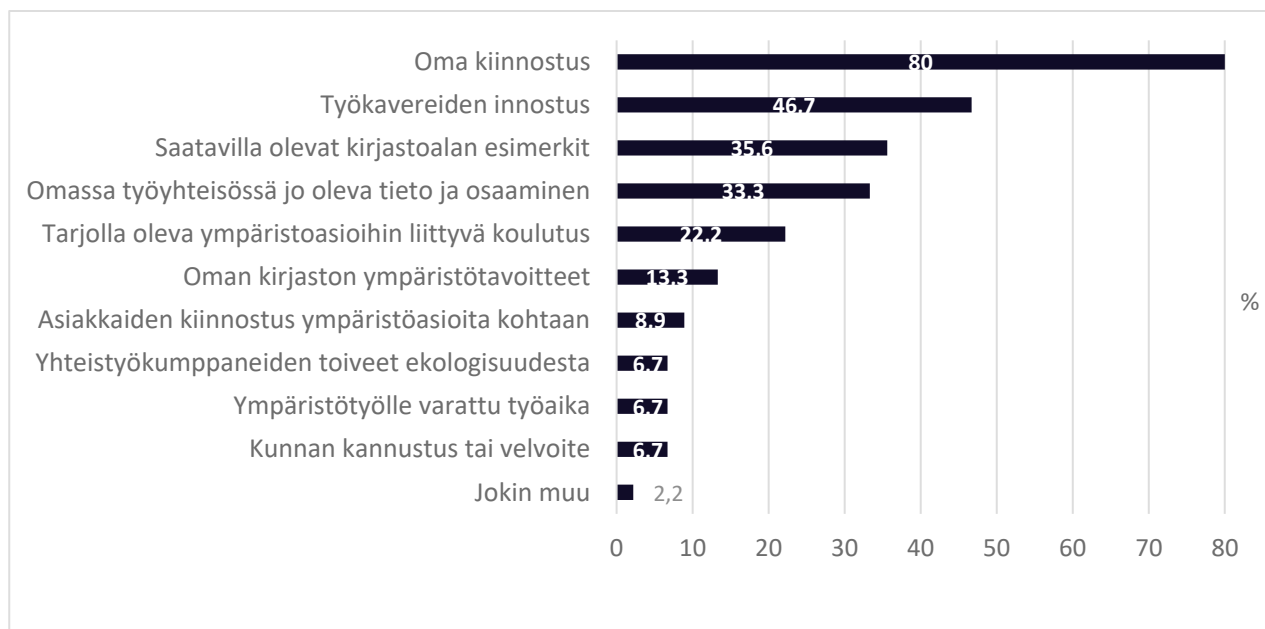
Esimerkiksi se, että kiinteistössä ei ole tarjolla lajitteluastioita roskille (ulkona roskakatosessa). Paljon jää henkilökunnan kontolle, jos esim. omat ”eväsroskat” haluaa lajitella. (Vastaja 8)

Eniten esteitä ilmoitettiin pienimmistä kirjastoista (47 valintaa) ja vähiten suurista (32 valintaa), mutta toki pienistä kirjastoista oli kyselyssä eniten vastaajakin. Muita useammin pienissä kirjastoissa (1–3 henkilöä) esteiksi koettiin työelämän muiden muutosten vaatima huomio (57,1 %), selkeiden tavoitteiden puute (57,1 %), ympäristötyölle varatun työajan puute (57,1 %) sekä tiedon tai osaamisen puute (42,9 %, liite 3). Toisaalta pienissä kirjastoissa on ehkä totuttu työskentelemään itsenäisesti, koska samanhenkisten kollegoiden puute ei ollut pienimmissä kovin merkittävä heikentävä tekijä (7,1 %). Aiheesta kiinnostuneita kollegoita kaivattiin erityisesti melko pienissä (4–5 henkilöä, 41,7 %) ja keskisuurissa (6–10 henkilöä, 44,4 %) kirjastoissa. Suurimmissa (yli 10 henkilöä) kukaan ei kokenut kollegoiden puutetta ongelmaksi, koska suureen kollegajoukkoon todennäköisesti mahtuu aiheesta innostuneita ja Seinäjoen pääkirjastolla on oma ekotiiminsäkin. Pienten kirjastojen henkilökunnan itsenäistä työtettä korostanee, ettei lainsäädännön velvoitteiden puuttumista koettu yhdessäkään pienessä kirjastossa ympäristötyön esteeksi. Kyselyn lopussa olleeseen vapaan sanaan vastauskenttään eräs keskisuudessa kirjastossa työskentelevä vastaja nosti kuitenkin esille toiveen velvoittavasta lainsäädännöstä. Lainsäädännön toivottaisiinkin ehkä patistavan mukaan erityisesti niitä, joiden oma innostus ei ympäristötyöhön riitä:

Tarvetta olisi lainsäädännölle, joka mahdollistaisi sen, että jokainen kirjasto olisi velvollinen ottamaan toiminnassa huomioon ympäristöasiat. (Vastaja 33)

Ympäristötyötä edistäviä asioita kysyttiin esteiden kanssa samaan tapaan (kuvio 14). Vastajat saivat valita maksimissaan viisi ympäristötyötä helpottavaa seikkaa, ja tällaisia löysi 45 vastaajaa. Mikäli vastaamatta jätettiin ohjeiden mukaisesti vain silloin, jos mikään ei tuntunut edes-

auttavan ympäristötyötä, kuusi vastaajaa koki näin. Nämä vastaajat olivat ehkä niitä, joita var-
ten edellä vastaaja 33 kaipasi lain velvoitteita. Edistäviä seikkoja ilmoittaneita kannusti ympä-
ristötyöhön ylivoimaisesti eniten (80 %) oma kiinnostus. Myös innostuneet työkaverit (46,7 %) ja
sekä laajemmin koko alan kollegoiden esimerkit (35,6 %) ja omassa työyhteisössä jo olemassa
oleva osaaminen (33,3 %) edistivät mahdollisuuksia ympäristötyöhön. Vain noin joka viides
(22,2 %) koki tarjolla olevan koulutuksen edistäneen mahdollisuuksia ympäristötyöhön, vaikka
koulutusta on erityisesti Vihreä kirjasto -hankkeen järjestämä ollut viime aikoina tarjolla. Eri-
koista on, että myös kaksi kolmesta ympäristöaiheisiin opintoihin, webinaareihin tai muihin kou-
lutuksiin osallistuneista (kuvio 15) jätti valitsematta aiheeseen liittyvät koulutukset ympäristö-
työn mahdollisuuksia edistävinä.

Kuvio 14. Ympäristötyön mahdollisuuksia edistävät seikat. N = 45, valintoja yht. 118.

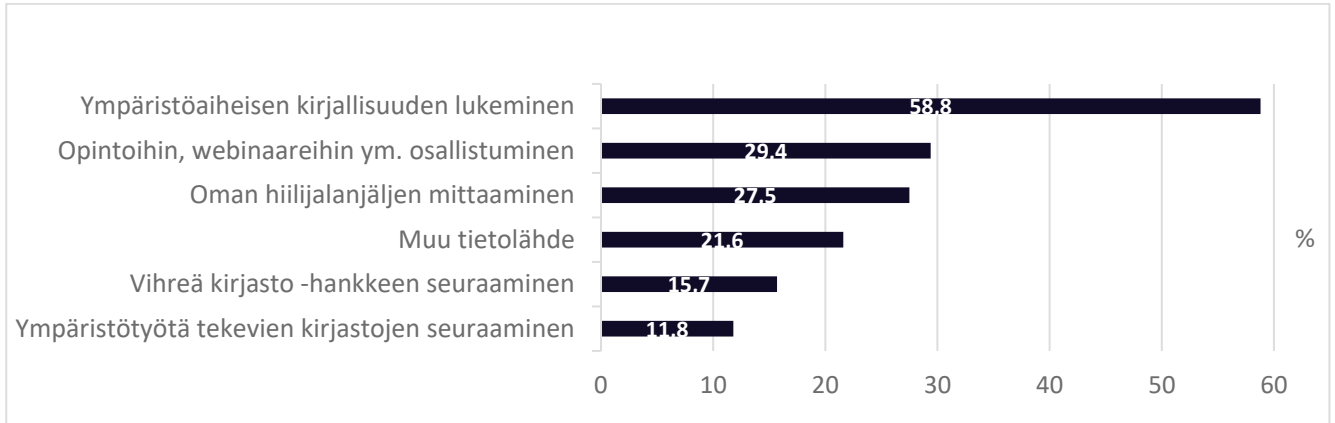
Se puolestaan ei ole kirjastoa ja kirjastotoimea johtavien (kuvio 11) aiemmin kertoman perus-
teella yllätys, että melko harva koki tavoitteiden (13,3 %) tai aiheelle varatun työajan (6,7 %) tukevan ympäristötyötä (kuvio 14). Kunnan kannustuksen ympäristötyön mahdollisuuksia edis-
tävänä mainitsi kuitenkin vain 6,7 % kaikista edistäviä seikkoja ilmoittaneista vastaajista, vaikka
johtajista lähes puolet (45,5 %) koki kunnan ainakin osittain velvoittavan tai kannustavan ympä-
ristötyöhön. Ehkäpä kuntien strategiat tai muu viestintä ei täysin tavoita jokaista kirjastoissa
työskentelevää tai kannustus ei ole riittävän konkreettista. Myös asiakkaiden (8,9 %) ja yhteis-
työkumppaneiden (6,7 %) mahdolliset toiveet olivat tavoittaneet vain pienen osan vastaajista.

Jokin muu -valintaa tarkensi yksi vastaaja, joka totesi oman kirjaston vakiintuneiden käytäntöjen, kuten lajittelun, edistävän ympäristötyötä.

Kaikkein innostuneimpia näyttivät tämän kysymyksen valossa olevan pienten kirjastojen työntekijät, joista 91,7 % ilmoitti oman kiinnostuksen ympäristötyötä edistäväksi ja 41,7 % koki, että omassa työyhteisössä jo oleva osaaminen auttaa (liite 4). Toisaalta juuri pienistä kirjastoista kolme vastaajaa jätti kokonaan vastaamatta kyseiseen kysymykseen eli heitä ei mikään kannustanut ympäristötyöhön, mikä on hyvä ottaa huomioon liitteen 4 prosenttilukuja vertailtaessa. Kolme muuta vastaamatta jättänyttä edustivat jokainen erikokoisia kirjastoja. Suurimmissa kirjastoissa koettiin työkavereiden kiinnostus merkittävimpanä (76,9 %), mutta melko suurissa (4–5 henkilöä) sama luku on selkeästi muita alhaisempi, vain 12,5 %. Yhteistyökumppaneiden kiinnostus ympäristöasioihin oli noussut esille ainakin pienissä kirjastoissa, sillä 16,7 % kysymykseen vastanneista pienten kirjastojen edustajista ilmoitti, että yhteistyökumppaneiden kiinnostus edistää ympäristötyötä, kun taas suurissa ja keskisuurissa kukaan ei valinnut tätä vaihtoehtoa. Keskisuuret (6–10 henkilöä) kirjastot puolestaan erottuivat muista oman kirjaston tavoitteissa (37,5 %), ympäristötyölle varatussa työajassa (25 %) ja kunnan kannustuksessa tai velvoitteissa (25 %).

Vastaajilta kysyttiin myös, mistä he ovat hankkineet tietoa ekologisesta kestävydestä, ja merkittävimäksi tiedonlähteeksi ilmoitettiin ympäristöaiheinen kirjallisuus (58,8 %, kuvio 15). Vajaa kolmannes (29,4 %) vastaajista oli osallistunut ympäristöaiheisiin opintoihin, koulutuksiin tai webinaareihin ja 27,5 % arvioinut oman hiilijalanjälkensä esimerkiksi Sitran laskurilla. Muulla tavalla tietoa hankkineet tarkensivat vastaustaan sanallisesti, ja heistä suurin osa mainitsi median joko yleisesti tai nimesi jonkin tekstilajin tai kanavan, kuten Instagramin ympäristöaiheiset tilit tai aikakauslehdet Suomen Luonto ja Luonnonsuojeluväki. Lisäksi erikseen mainittiin jäteyhtiö Lakeuden Etapin julkaisut sekä säästäväisyyteen kannustanut kotikasvatus. Yksi vastaaja myös kuvasi, miten tietoa kertyy kohdentamattomalla toimintaympäristön seuraamisella:

Lisäksi tietoa tästä asiasta tulee ns. taustasäteilynä ainakin niissä somekuppilissa, joissa pyörin vapaa-aikanani. En siis aktiivisesti etsi tietoa kyseisistä asioista. (Vastaaja 3)

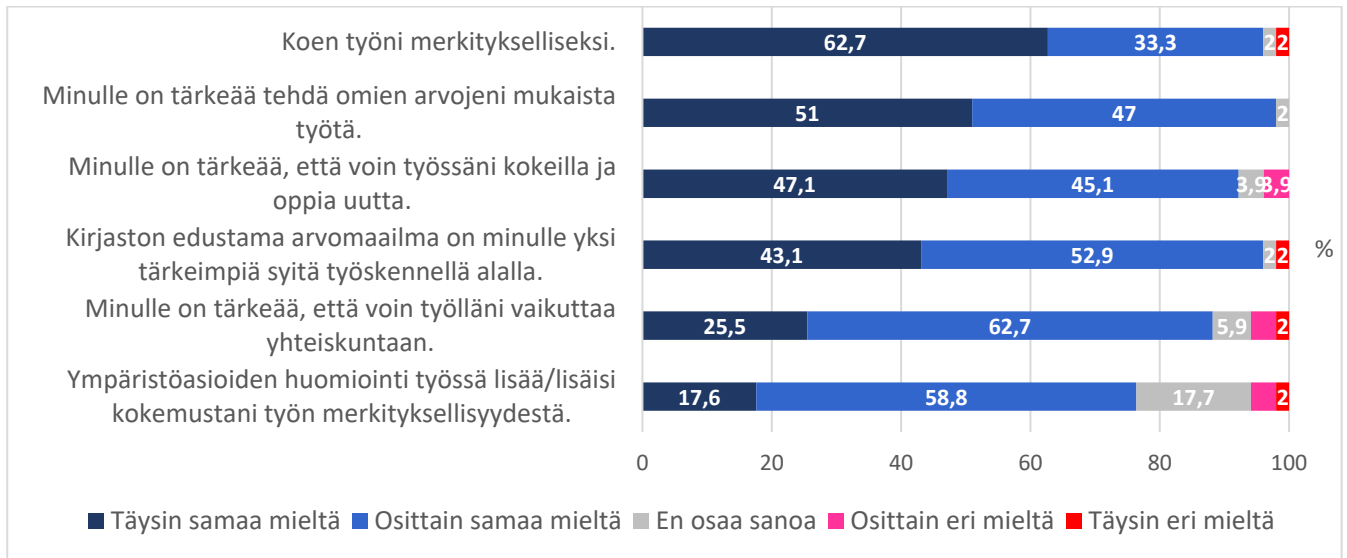
Kuvio 15. Vastaajien tiedonlähteet ekologisesta kestävydestä. N = 51.

Vaikka kirjastoon parhaiten sopivien käytänteiden voisi olettaa löytyvän oman alan sisältä, benchmarkkausta ei juuri harrastettu: vain joka kuudes ilmoitti seuraavansa Vihreä kirjasto -hanketta ja vielä harvempi joitakin ympäristötyötä tekeviä kirjastoja (kuvio 15). 13 vastaajaa ilmoitti edellä esteitä kysyttäessä tiedon tai osaamisen puutteen ympäristötyön mahdollisuuksia heikentävänä seikkana, mutta heistä kukaan ei kertonut seuraavansa ympäristötyötä tekeviä kirjastoja, vain yksi seurasi Vihreä kirjasto -hanketta ja vain viisi vastaajaa (38,5 %, vrt. kuvio 15) luki ympäristöaiheista kirjallisuutta. Tiedostettu tiedon tai osaamisen puute ei siis suoraan näyttäisi johtavan tekoihin, vaan kyse on ehkä esimerkiksi ajan, innostuksen tai velvoitteiden puutteesta. Tietolähteiden käytössä ei kuitenkaan ollut merkittäviä eroja iän, kirjastotyöuran tai kirjaston koon mukaan eriteltyinä. Vihreä kirjasto -hanketta seurattiin kuitenkin aktiivisimmin isoissa kirjastoissa (35,7 %), ja isojen kirjastojen henkilökunnasta myös joka toinen (50 %) oli mitannut oman hiilijalanjälkensä.

6.3 Merkityksellistä työtä ja työn imua

Kuten kirjastoalalla ylipäättäänkin (luku 3.2), Eepos-kirjastoissa työskentelee työnsä merkitykselliseksi kokevaa ja työn merkityksellisyyteen liittyvistä seikoista myös kovin yksimielistä henkilökuntaa (kuvio 16). Lähes kaikki vastaajat kertoivat olevansa joko täysin (51 %) tai osittain (47 %) sitä mieltä, että on tärkeää päästä tekemään omien arvojen mukaista työtä, ja 96 % vastaajista totesi kirjastotyön arvojen olevan vähintäänkin melko tärkeä syy alalla työskentelelyyn. Uuden oppimiseen ja työn yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteenkin vastaajat ilmoittivat suhtautuvansa myönteisesti. Kolme neljästä vastaajasta (76,1 %) koki myös, että ympäristöasioiden huomioiminen työssä lisää tai lisäisi ainakin osittain kokemusta työn merkityksellisyydestä.

Vaikka kyseinen väite jää kuviossa 16 ikään kuin viimeiselle sijalle, tulos on merkittävä: selkeälle enemmistölle mahdollisuus ympäristötyöhön lisäsi tai lisäisi entisestään kokemusta työn merkityksellisyydestä alalla, joka jo lähtökohtaisesti koetaan tärkeäksi.

Kuvio 16. Työn merkityksellisyys ja siihen vaikuttavat seikat. N = 51.

Kun verrataan työuran pituutta ja vastauksia kuviossa 16 esitettyihin väitteisiin, kaikkein merkityksellisimmäksi työnsä kokevat yli 20 vuotta alalla työskennelleet, joista 75 % kertoi olevansa täysin samaa mieltä väitteen ”Koen työni merkitykselliseksi” kanssa. Kirjaston arvoja arvostivat eniten alle 10 vuotta alalla olleet, joista 55 prosenttia ilmoitti kirjaston arvomaailman olevan ehdottomasti yksi tärkeimpiä syitä työskennellä alalla. Vaikka edellä arveltiin, ettei ekologisuus ole eeposlaisten keskuudessa erityisesti nuorille tärkeä asia, alle 10 vuotta alalla olleet kokivat kuitenkin voimakkaimmin, että ekologisuuden huomiointi lisäisi työn merkityksellisyyttä (30 % täysin samaa mieltä). Heille myös yhteiskuntaan vaikuttaminen oli muita tärkeämpää (45 % täysin samaa mieltä).

Työn imuun kyselyssä liittyneet kuusi väitettä vietiin PSPP-ohjelmaan UWES-menetelmän mukaisesti asteikolla 0–6, jossa 0 tarkoittaa, ettei koe koskaan väitteen kuvaamaa tunnetta, ja 6 tarkoittaa tunteen kokemista päivittäin. Näistä laskettiin työn imua kuvaava keskiarvo. Työn imu -luku vahvisti jo edellä todettua, eli Eepos-kirjastoissa työskentelee pääosin hyvin innostunutta henkilökuntaa: työn imun keskiarvo oli vastaajilla 4,96, mikä tarkoittaa, että keskimäärin muutaman kerran viikossa työ inspiroi sekä vie mukanaan ja keskimäärin muutaman kerran

viikossa tuntuu myös hyvältä lähteä töihin, ollaan täynnä energiaa, kun työskennellään, ja koetaan ylpeyttä työstä. Vaihteluväli oli 0–6, eli joku ei kokenut edellä mainittuja tuntemuksia koskaan ja jopa viisi vastaajaa koki kaikkia päivittäin.

Työn imu -muuttujaa hyödynnettiin PSPP-ohjelmistossa korrelaatioiden tarkasteluun. Korrelaatiokerroin saa arvon -1 – 1 , ja mitä kauempana arvo on nolasta, sitä voimakkaampi yhteys muuttujilla on. Korrelaation merkittävyudessa nojaututtiin tässä työssä täysin PSPP-ohjelmiston arvioon siitä, kuinka paljon kertoimen piti poiketa nolasta, jotta korrelaatio oli tämän työn aineiston kannalta merkittävä. Työn imun kokemisessa ei ollut eroja ikäryhmittäin tai suhteessa työuran pituuteen, mutta kirjaston koon kanssa työn imu korreloi ($-0,416$): isoissa kirjastossa kahden kolmasosan (64,8 %) kokemus työn imusta jäi alle viiden, kun taas pienimmissä kirjastoissa enemmistö (66,7 %) sai työn imu -luvukseen vähintään 5,33.

Työn imu korreloi myös lähes kaikkien kuviossa 16 esitettyjen väitteiden kanssa. Heikoin mutta silti merkitsevä yhteys oli kokeilemisen ja oppimisen tärkeyden kanssa (0,295). Työn imu korreloi myös sen kanssa, lisäksi ekologisuus työn merkityksellisyyttä (0,565) sekä koettiin kirjaston arvot tärkeäksi syyksi alalla työskentelyyn (0,719). Kaikkein voimakkain korrelaatio työn imulla oli yhteiskuntaan vaikuttaminen kanssa (0,725). Myös työn imu ja kokemus työn merkityksellisyydestä tietenkin korreloivat voimakkaasti (0,667), mikä kertoo vastaajien loogisuudesta vastauksissa. Korrelaatio ei kuitenkaan ole täydellinen eli hyvin lähellä arvoa 1, mikä johtunee ainakin osittain kahden erilaisen muuttujan korrelaation laskemisen hienoisesta kankeudesta. Työn imun korrelaatio kuviossa 16 esitettyjen väitteiden kanssa kertoo, että työn imua kokeneet pitivät myös kirjaston arvoja, yhteiskuntaan vaikuttamista sekä uuden oppimista tärkeinä ja kirjastojen ympäristötyö lisäsi tai lisäisi entisestään heidän kokemustaan työn merkityksellisyydestä. Edelleen korrelaatio kertoo myös päinvastaisen: alhaisen työn imu -luvun saaneet eivät pitäneet yhteiskuntaan vaikuttamista, alan arvoja tai uuden oppimista tärkeinä, eikä ympäristötyö lisännyt tai lisäisi heidän kokemustaan työn merkityksellisyydestä. On kuitenkin hyvä muistaa, ettei korrelaatio vielä kerro kausaalisuudesta eli syy-seuraussuhteesta eikä se osoita mahdollisen kausaalisuuden suuntaa.

Kuten sinisten sävyjen dominointi ja punaisten vähäinen määrä kuviossa 16 jo vihjaa, työn merkityksellisuuteen liittyvät väitteet korreloivat myös keskenään: Esimerkiksi kokemus työn merkityksellisyydestä ja kirjaston arvojen tärkeys korreloivat (0,617). Työn merkityksellisyys

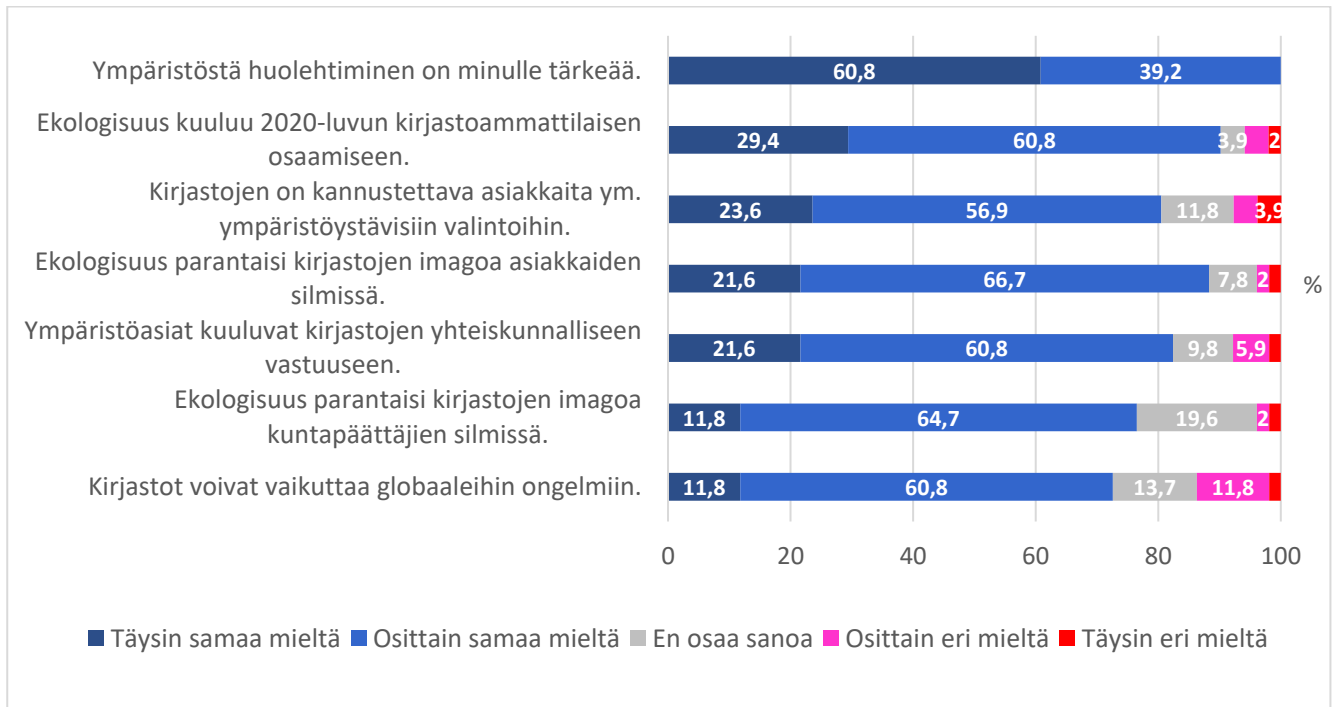
korreloi myös työn yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tärkeyden (0,519) sekä sen kanssa, koettiin ekologisuuden vaikuttavan työn merkityksellisyyteen (0,427). Suhtautuminen kirjaston arvoihin puolestaan korreloi työn yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tärkeyden (0,618) ja omien arvojen mukaisen työn tekemisen (0,369) kanssa, samoin sen kanssa, koettiin ekologisuuden lisäävän työn merkityksellisyyttä (0,524). Arvoltaan positiiviset korrelaatiokertoimet osoittavat siis, että mikäli esimerkiksi kirjaston arvoja pidettiin tärkeinä, silloin usein myös koettiin ekologisuuden huomioimisen lisäävän työn merkityksellisyyttä, ja jos arvot eivät olleet tärkeitä, ympäristötyökään ei vaikuttanut positiivisesti työn merkityksellisyyteen.

6.4 ”Koko työni idea on ekologisuus” – Suhtautuminen ekologisuuteen

Kun kyselyssä tiedusteltiin ympäristötyön mahdollisuuksia heikentäviä seikkoja, yksi vastaaja totesi, ettei häntä estä mikään, sillä ekologisuus on hänen koko työnsä idea. Muutenkin Eepos-kirjastoissa työskentelee ympäristöasioihin myönteisesti suhtautuvaa henkilökuntaa (kuvio 17). Jokainen oli joko täysin tai osittain sitä mieltä, että ympäristöstä huolehtiminen on hänelle tärkeää. Yhdeksän kymmenestä vastaajasta katsoi ekologisten toimintatapojen kuuluvan osaksi henkilökunnalta odotettavaa osaamista. Lisäksi enemmistön (82,4 %) mielestä ympäristöasiat kuuluvat ainakin osittain kirjastojen yhteiskunnalliseen vastuuseen, vaikka 13,8 % vastaajista arvelikin ainakin osittain, etteivät kirjastot voi vaikuttaa globaaleihin ongelmiin. Paikallisen vaikuttamisen valtaosa näki kuitenkin tärkeänä: 80,5 % oli ainakin osittain sitä mieltä, että kirjastojen on kannustettava asiakkaita ja yhteistyökumppaneita ekologisiin toimintatapoihin, vaikkei ympäristövaikuttamisen keinoja kirjastoissa vielä juuri käytettykään.

Kuvion 17 perusteella siis näyttää siltä, että vastaajien mielestä ekologisuus kuuluu kirjastoihin ja kirjastoammattilaisuuteen. Suurin osa vastaajista myös oletti, että ekologiset toimintatavat vaikuttavat ainakin osittain positiivisesti kirjaston imagoon sekä asiakkaiden (88,3 %) että kuntapäätäjien (76,5 %) silmissä. Melko suuri ”En osaa sanoa” -vastauksen valinneiden osuus imagoa käsittelevien väitteiden kohdalla kuitenkin vihjanee, ettei ympäristötyötä ole välttämättä vielä ajateltu laajemmin kuin oman toiminnan hiilijalanjäljen näkökulmasta. Voi myös pohtia, kuten arvojen käsittelyssä luvussa 3.1 todettiin, vastataanko tällaisiin kysymyksiin rehellisesti vai ikään kuin oikein. Toisaalta, vaikka joku olisikin hieman kaunistellut vastauksiaan,

kaunistelluistakin tuloksista voi päätellä, millaisten vastausten vastaajat ajattelivat olevan tämän hetken kirjastolaitoksen näkökulmasta oikein. Siten ehkä kaunistellutkin vastaukset kertovat mielikuvasta omasta alasta ja sen tulevaisuudesta.

Kuvio 17. Suhtautuminen ekologiseen kestävyteen kirjastossa 1. N = 51.

Työn imu korreloi lähes kaikkien kuviossa 17 olevien väitteiden kanssa: se on yhteydessä ajatukseen ekologisuudesta kirjastoammattilaisuuteen kuuluvana (0,343), kirjastojen mahdollisuuksiin vaikuttaa globaaleihin ongelmiin (0,364), ympäristöstä huolehtimiseen (0,415), ekologisuuden laskemiseen osaksi kirjastojen yhteiskunnallista vastuuta (0,439) sekä ajatuksiin ekologisesti toimivan kirjaston paremmasta imagosta asiakkaiden (0,415) ja kuntapäätäjien (0,391) silmissä. Mitä voimakkaammin koki työn imua, sitä positiivisemmin siis suhtautui kuviossa 17 esitettyihin väitteisiin ekologista kestävydestä ja päinvastoin. Monet ekologisuuteen suhtautumista kuvaavat väitteet korreloivat myös keskenään. Mielenpide ekologisuudesta osana ammattitaitoa korreloi kaikkien kuvion 17 väitteiden kanssa, ja kirjastojen globaaleihin vaikuttamismahdollisuuksiin uskoivat erityisesti ne, joiden mielestä ympäristöasiat kuuluivat kirjastojen yhteiskunnalliseen vastuuseen. Ajatus ekologisuudesta kirjastojen yhteiskunnalliseen vastuuseen kuuluvana korreloi voimakkaasti (0,717) myös sen kanssa, kuinka tärkeänä asiakkaisiin sekä yhteistyökumppaneihin vaikuttamista pidettiin.

Myös kyselyn lopussa olleesta vapaan sanan kentästä löytyi suhtautumista kuvaavia kommentteja. Kuusi vastaajaa kirjoitti vapaan sanaan kenttään avoimen vastauksen, ja näistä kahdessa suhtauduttiin ympäristötyöhön positiivisesti, kahdessa negatiivisesti. Kielteisesti suhtautuneista vastaajista toinen nosti esiin ajatuksen kirjastojen perustuksen ekologisuudesta ja molemmat kielsivät joko suomalaisten kirjastojen tai Suomen vaikuttamismahdollisuudet:

Kirjasto itsessään on oiva esimerkki kierrättämisestä eli siihen ei enää tarvita Vihreää kirjastoa tai ympäristölukupiirejä. Koen ne tarpeettomina ja suorastaan ahdistavina. Suomalaiset kirjastot eivät voi maailmaa pelastaa. Me tarjoamme kyllä tietoa ympäristönsuojelusta ja olemme aina nuukailleet kaikessa toiminnassamme eli se kyllä riittää ilmastoteoksi! (Vastaaja 4)

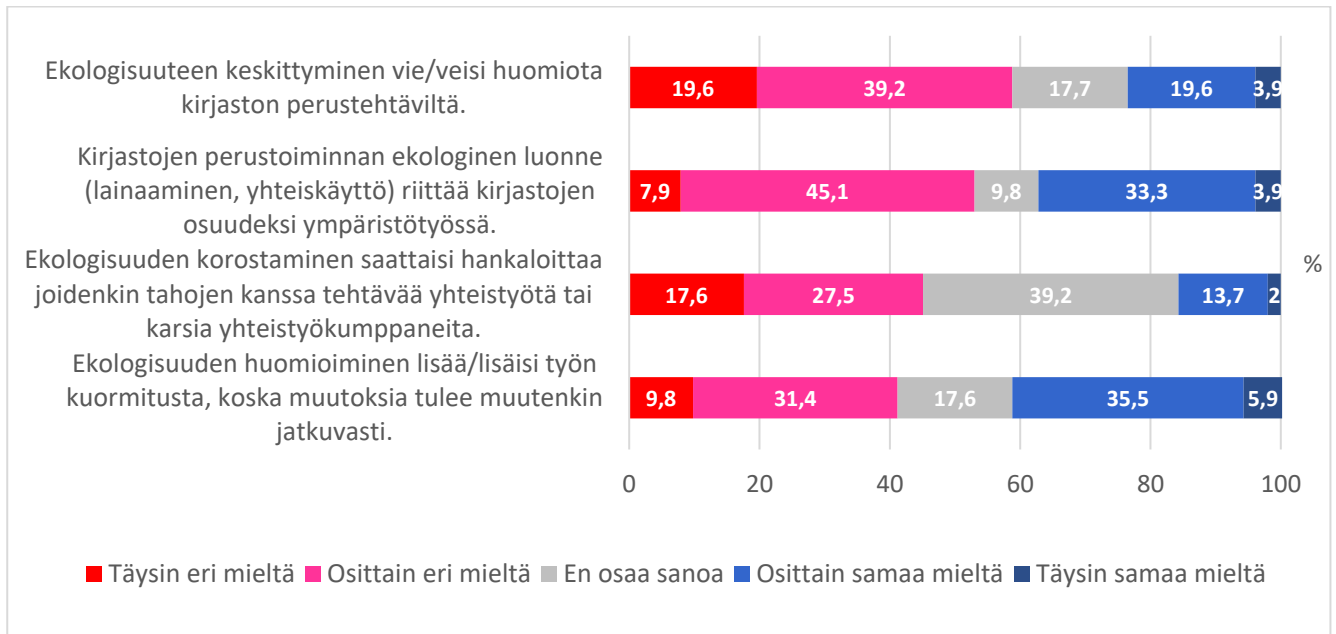
Ei suomi maapalloa pysty pelastamaan. Se on ihan se ja sama mitä täällä tehdään ekologisuuden kanssa, kun ei se mihinkään kuitenkaan vaikuta. (Vastaaja 51)

Vaikka kyselyyn vastanneista suuri osa suhtautui hyvin myönteisesti ympäristöasioihin, kirjoista siis löytyi muunkinlaista suhtautumista, ja vastaajan 4 sanavalinnat kuvaavat melko voimakastakin ympäristöasioiden aiheuttamaa ahdistusta. Positiivista asennetta heijastaneissa avoimissa vastauksissa taas korostettiin asian tärkeyttä mutta samalla nostettiin esille joidenkin kollegoiden kielteinen suhtautuminen:

Toivon, että ympäristötyö tulisi osaksi kirjastotoimintaa, eikä jäisi ainoastaan pelkiksi puheiksi. – – Kirjastojen henkilöstön tulisi myös motivoitua huomattavasti enemmän ympäristöasioihin, sillä välillä tuntuu, että ympäristöasiat eivät kiinnosta, vaan ne koetaan jotenkin "aikaa vievinä" ja turhana touhutuksena. Positiivista asennemuutosta tarvitaan myös ympäristöasioihin. (Vastaaja 33)

Suhtautumista kirjastojen ekologiseen kestävyYTEEN esitellään myös kuviossa 18, sillä kyselyssä tiedusteltiin kuvion 17 väitteiden lisäksi myös neljää muuta suhtautumiseen liittyvää asiaa. Näissä ekologisen kestävyYTEEN kannalta myönteiset vastaukset olivat kuitenkin asteikon erimielisessä päässä, mikä todennäköisesti hämmensi vastaajia, koska muuten hyvin yksimielisen vastaajajoukon vastauksissa oli tässä kohdassa eniten hajontaa. Myös EOS-vaihtoehdon valinneiden osuus kasvoi monien kuvion 18 väitteiden kohdalla melko suureksi. Vastaukset eivät myöskään tunnu täysin loogisilta, sillä esimerkiksi kolme vastaajaa koki ekologisten toimintatapojen ehdottomasti lisäävän työn merkityksellisyyttä, mutta samaan aikaan he vastasivat olevansa osittain sitä mieltä, että perustoiminnan ekologinen luonne riittää kirjastojen osuudeksi ympäristötyössä. Viisi vastaajaa puolestaan kertoi ympäristötyön lisäävän työn

kuormitusta, vaikka heidän mielestään ekologisuus myös lisäsi työn merkityksellisyyttä. Todennäköisesti siis kuvion 18 väitteiden muista poikkeava muotoilu sai osan valitsemaan vahingossa vastauksen asteikon väärästä päästä.

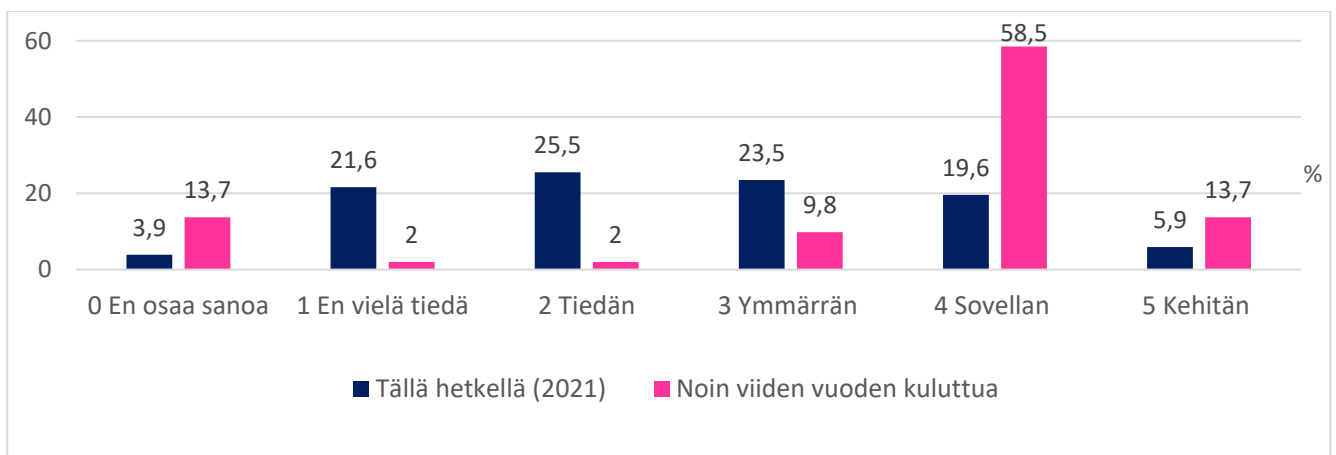

Kuvio 18. Suhtautuminen ekologiseen kestävyteen kirjastossa 2. N = 51.

Koska kuviosta 18 ei juuri uskalla tehdä päätelmiä, epäselväksi jää, kokivatko vastaajat ekologisten toimintatapojen lisäävän työn kuormitusta sekä vievän huomiota perustehtäviltä ja kaipasivatko he perustoiminnan lisäksi muita ympäristötekoja. Toisaalta edellä jo todettiin, että enemmistön mielestä ekologiset toimintatavat kuuluvat kirjastoon ja ne jopa lisäävät työn merkityksellisyyttä. Ekologisuuden koettiin pääosin myös vaikuttavan positiivisesti kirjastojen imagoon asiakkaiden ja kuntapäättäjien silmissä, joten voisi olettaa, etteivät ajatukset yhteistyökumppaneiden suhtautumisesta juuri eroasi niistä, ja varsinkin pienissä kirjastoissa olikin jo kokemuksia siitä, miten yhteistyökumppaneiden toiveet ekologisuudesta edistävät mahdollisuuksia ympäristötyöhön (liite 4). Toisaalta yhteistyökumppaneita käsittelevän väitteen kohdalla EOS-vastauksen valitsi useampi kuin joka kolmas (39,2 %), joten ehkäpä yhteistyökumppaneiden suhtautumisesta ei monilla vielä ole kokemusta.

6.5 Ekologisen kestävyuden kehittäminen

Vastaajia pyydettiin arvioimaan sekä tämänhetkistä että tulevaa tietämystään ekologisesta kirjastotyöstä osaamisporrastyypillisesti asteikolla, jossa ensimmäinen porras viittasi siihen, ettei vielä ole hankkinut tietoa aiheesta, toinen tiedon hankkimiseen, kolmas tiedon sisäistämiseen oman työn näkökulmasta, neljäs tiedon soveltamiseen omassa työssä ja korkein porras uuden kehittämiseen (kuvio 19).

Kuvio 19. Arvio omasta ekologisten kirjastotyön osaamisesta tällä hetkellä ja noin viiden vuoden kuluttua. N = 51.

Osaamisaskelmien arvoilla laskettu keskiarvo vuonna 2021 oli 2,51 ja arvio viiden vuoden päähän 3,46. Tällä hetkellä reilu viidennes vastasi, ettei vielä ole hankkinut tietoa aiheesta, ja noin neljännes oli hankkinut tietoa mutta ei vielä ollut sisäistänyt sitä oman työnsä näkökulmasta. Vain noin joka viides käytti tietouttaan työssään ja 5,9 % ilmoitti kehittävänsä toimintatapoja sekä ideoivansa uutta. Suurimmalla osalla vastaajista oli kuitenkin tavoitteena kehittyä tai he ainakin olettivat kehittyvänsä, oli sitten kyse omasta halusta tai mielikuvasta siitä, mihin suuntaan velvoitteet työssä kehittyvät. Noin viiden vuoden kuluttua yli puolet arvioi olevansa soveltamisvaiheessa ja lähes jokainen vastaaja arvioi osaamistasonsa nousevan tulevien vuosien aikana. Voi myös olla, että tällaiseen ehkä kehittymistä olettavaan kysymykseen oli hankala vastata kehittymiskielteisesti, mutta mahdolliset turhan optimistisetkin arviot kertovat todennäköisesti siitä, millaisena kirjastotyön tulevaisuus nähdään.

Mikäli vastaajat kokivat tarpeelliseksi kehittää kirjastojen ympäristötyötä, he saivat valita yhdestä kolmeen sopivinta yhteistyömuotoa ekologisuuden kehittämiseen. Vain kaksi vastaajaa

jätti vastaamatta, joten aiempi myönteinen suhtautuminen näkyy myös kuvion 20 vastaajamäärissä. Parhaimpana tapana pidettiin kuntakohtaista kehittämistyötä (67 %), mikä edelleen korostaa jo edellä esitettyjä ajatuksia kunnan merkittävästä roolista. Puolet vastaajista (51 %) piti kimpPAYhteistyötä toimivana kehittämisverkostona, mutta yhteistyö AKE-alueen kirjastojen kesken (16 %) ei ollut yhtä suosittua, mikä ehkä viestii kimpPAYverkoston jo tutuksi tulleesta ja toimivasta yhteistyöstä. Oman kirjaston sisäinen, koko henkilöstön yhteinen kehittämistyö oli 43 %:lle mieluinen ja hieman mieluisampi kuin jonkinlaisen ympäristötiimin vastuulle jäävä oman kirjaston kehittäminen. Toki monissa pienissä kirjastoissa tiimejä ei henkilökunnan vähyden vuoksi ole lainkaan. Valtakunnallistakin kehittämistä lähes kolmasosa piti tärkeänä, ja tässä ehkä korostuu Vihreä kirjasto -hankkeen tekemä merkittävä työ, sillä valtakunnallista kehittämistä ilmoitti kannattavansa 62,5 % niistä, jotka edellä tiedonlähteiden yhteydessä kertoivat seuraavansa Vihreä kirjasto -hanketta. Joka viides (20 %) näki myös hyväksi tavaksi jättää ympäristötyö työntekijöiden oman kehittämisen varaan kiinnostuksen tai toimenkuvan mukaan.

Kuvio 20. Parhaat yhteistyömuodot kirjastojen ympäristötyön kehittämiseen. N = 49, vastauksia yht. 127.

Kunnan rooli ympäristötyön kehittämisessä nousi esille myös vapaan sanan kentässä:

Ekologisuuden huomioiminen onnistuisi ehkä parhaiten kuntatason linjauksilla. –
 – Ekologinen näkökulma asioihin on niin laaja, että se vaatii aina koko kunnan toimintojen tarkastelun. Tekninen toimi huolehtii kiinteistöistä ja tekee tarvittaessa muutoksia, mutta se vaatii resursseja. Kaikki ei aina etene kuten kirjastolla halutaan tai siinä aikataulussa, kun kirjastolla toivotaan. (Vastaaaja 44)

Kuntapäätäjien olisi myös hyvä "herätä" huomaamaan ympäristöasioiden merkitys ei ainoastaan kirjastojen näkökulmasta, vaan koko kunnan, eli jos kirjastoilla velvollisuus ottaa huomioon ympäristöasiat, sen tulisi myös koskea koko kunnan eri sektoreita. (Vastaja 33)

Yhteistyömuotoja koskevissa näkemyksissä oli joitakin eroja erikokoisten kirjastojen välillä (liite 5). Suurissa kirjastoissa kehittäminen oman kirjaston sisällä vastuuhenkilöiden voimin (69,2 %) oli selkeästi suositumpi vaihtoehto kuin muissa, samoin ympäristötyön valtakunnallinen kehittäminen (46,2 %). Kirjastokimppayhteistyö sai vähiten kannatusta (30,8 %) suurista kirjastoista, joissa oltiin myös haluttomimpia jättämään ympäristötyö jokaisen omalle kontolle (7,7 %). Pienissä kirjastoissa kimppayhteistyö (64,3 %) oli toivotumpaa kuin muunkokoisissa, ja pienissä kirjastoissa työskentelevät kannattivat myös AKE-alueen yhteistyötä (21,4 %) suurempia enemmän. Pienissä (28,6 %) sekä keskisuurissa (33,3 %) kirjastoissa pidettiin työntekijäkohtaista kehittämistä parempana vaihtoehtona kuin suurissa ja melko pienissä. Työuran pituudet mukaan eriteltäessä alle kymmenen vuotta alalla työskennelleet kannattivat muita enemmän koko oman kirjaston henkilökunnan voimin tehtävää ympäristötyötä (63,2 %) ja kimppayhteistyötä (63,2 %). 10–20 vuotta kirjastoalalla olleiden näkemykset taas erosivat muista valtakunnallisen kehittämisen (36,8 %) sekä AKE-alueen laajuisen kehittämisen (31,6 %) suosiossa.

Vastaajilta tiedusteltiin maksimissaan viittä toivetta yhteistyölle, mikäli ekologisuuutta alettaisiin kehittää Eepos-verkostossa (kuviokuva 21). Kysymykseen sai ohittaa, mikäli ei toivonut kimpan yhteistä ympäristötyötä, mutta vain kolme vastaajaa jätti vastaamatta. Selkeästi eniten (88 %) toivottiin vinkkejä ekologisista toimintatavoista, ja usein esitettiin myös samansuuntainen toive säännöllisestä tiedonjaosta ja toisilta oppimisesta (50 %). Kuitenkin samanhenkisten kollegoiden kanssa verkostoituminen oli hyvin harvan (10 %) toive, joten verkostoitumisella saattaa olla joidenkin mielessä jostakin syystä hieman negatiivinen sävy. Samanhenkisten kollegoiden verkostoja saattoi myös osalla jo olla olemassa, eikä niitä siksi erikseen kaivattu, sillä kaikki verkostoitumista toivoneet olivat vasta alle 10 vuotta alalla työskennelleitä. Työelämän kiireiden keskellä arvostettiin myös mahdollisuutta säästää työaikaä päällekkäistä työtä välttämällä (56 %). Kimppakohtaisten tavoitteiden tai haasteiden kannustusta toivoi vajaa puolet (42 %) vastaajista, ja reilu kolmannes (38 %) kaipasi yhteistyön mahdollisesti tuottamaa innostusta tai kannustusta. Toisaalta vastaajat suhtautuivat jo lähtökohtaisesti hyvin myönteisesti ekologisuuteen ja sen kehittämiseen, joten innostukselle tai kannustukselle eivät kaikki ehkä kokeneet tarvetta. Myönteisestä suhtautumisesta kertoo myös se, että vain joka kymmenes vastaaja tarttui vaihtoehtoon jättää ympäristötyö aiheesta kiinnostuneiden hoidettavaksi.

Ympäristöviestintään tai vaikuttamiseen liittyvät toiveet eivät nousseet kovin korkealle (kuvio 21). Vaikka markkinointi nähtäneen kirjastoissa nykyisin tärkeänä, vain reilu kolmannes (35 %) toivoi kimpan apua tai yhteistä markkinointia ja siten näkyvyyttä ympäristötyölle. Kimpan tukea perusteltaessa ekologisuuden tärkeyttä asiakkaille toivoi reilu neljäsosa (27 %) ja kuntapäätäjille vajaa neljäsosa (23 %). Vastaukset eivät kuitenkaan kerro, kokevatko vastaajat ylipääntään tarpeelliseksi perustella asiaa eri sidosryhmille. Kaikkein vähiten (8 %) vastaajat valitsivat vaihtoehtoa, joka tarjosi mahdollisuutta vaikuttaa tärkeään asiaan omaa kirjastoa laajemmin, mikä tuntuu hieman yllättävältä. Aiemmin ylivoimainen enemmistö (88,2 %) oli kuitenkin ainakin osittain sitä mieltä, että yhteiskuntaan vaikuttaminen on työssä tärkeää.

Kuvio 21. Toiveet mahdolliselle ekologisuuden kehittämiselle kimppayhteistyössä.

Erikokoisissa kirjastoissa työskentelevien toiveet eivät merkittävästi eronneet toisistaan (liite 6). Pienimmissä kirjastoissa toivottiin muita enemmän työajan säästymistä päällekkäistä työtä välttämällä (76,9 %) ja markkinointivinkkejä kaivattiin eniten suurissa kirjastoissa (53,8 %).

Myöskään iän tai työuran pituuden mukaan eroja ei juuri ollut. Yli 20 vuotta kirjastoalalla työskennelleet toivoivat kuitenkin muita useammin kimppayhteistyöltä yhteistä markkinointia, markkinointi-ideoita ja siten näkyvyyttä ympäristötyölle (54,5 %). Yhteisiä tavoitteita tai haasteita he taas toivoivat muita harvemmin (27,3 %).

7 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA POHDINTAA

Tässä työssä haluttiin tarkastella Eepos-kirjastojen ympäristötyötä sekä ympäristötyöhön suhtautumista ja ekologisuutta lähestyttiin myös työn merkityksellisyyden näkökulmasta. Ympäristötyön kehittämistä varten selvitettiin mieluisia yhteistyömuotoja ja koottiin toiveita mahdolliselle ympäristötyön kehittämiseksi kirjastokimppakontekstissa. Eeposlaisista noin joka kolmannen tavoittaneen kyselyn avulla onnistuttiin vastaamaan kaikkiin tutkimuskysymyksiin.

Eepos-kirjastojen ympäristötyö. Eepos-kirjastoissa tehdään jo ympäristötyötä, ja toimissa painottuu hiilijalanjälkeen kuuluva oman toiminnan päästöistä huolehtiminen. Hiilikädenjälkeä kasvattamaan pyrkiviä keinoja ei yhtä aktiivisesti käytetä, jolloin kirjastojen ympäristötyön mahdollisuuksista ja kirjastojen vahvuuksista monet jäävät käyttämättä. Oma innostus ja innostuneet työkaverit ovat merkittävimpiä ympäristötyötä edistäviä seikkoja. Ympäristötyö ei kuitenkaan ole kovin systemaattista, ja oman toiminnan ekologisuudesta huolehtimisessakin on kehitettävää. Systemaattisuuden, kuten selkeiden tavoitteiden ja ympäristötyölle määritellyt työajan, lisäksi kaivataan erityisesti kunnan kannustusta ympäristötyöhön. Erikokoisissa kirjastoissa koetaan kuitenkin erilaisia haasteita, ja erityisesti pienimmissä kirjastoissa muut työelämän muutokset vievät aikaa ympäristötyöhön keskittymiseltä. Kirjastojen ympäristötyö ei myöskään juuri näy asiakkaille tai yhteistyökumppaneille, eikä kirjastoilla siten todennäköisesti ole ulospäin näkyvää vihreää imagoa.

Ekologisuuteen suhtautuminen ja työn merkityksellisyys. Eeposlaiset suhtautuvat ekologiseen kestävyYTEEN kirjastoissa myönteisesti, ja innostusta ympäristötyöhön alueen kirjastoista löytyy. Ympäristöosaamisen myös oletetaan lähivuosina lisääntyvän. Ekologinen kestävyys nähdään kirjastoammattilaisen osaamiseen kuuluvana ja kirjastolle positiivisia vaikutuksia tuovana, vaikka vaikutukset osittain kyselylomakkeen väitteiden hankalasta muotoilusta johdun epäselviksi jäivätkin. Schwartzin arvoteorian mukaisesti kirjastojen arvomaailmaa kunnioittavien kirjastolaisten on luontevaa kokea ekologisuus kirjastoalalle sopivaksi ja alan yhteiskunnalliseen vastuuseen kuuluvaksi. Eeposlaiset myös kokevat työnsä merkitykselliseksi, ja enemmistön kokemusta työn merkityksellisyydestä ekologisesti kestävät toimintatavat lisäävät entisestään. Muun muassa työn imu, kirjastoalan arvot, yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja ekologiset toimintatavat kytkeytyvät toisiinsa ja heijastavat aiemmissa tutkimuksissa todettuja arvojen ja työn merkityksellisyyden yhteyksiä.

Kimppayhteistyö ekologisen kehittämisen tukena. Katto-organisaation eli kunnan roolia pidetään tärkeänä ympäristötyön kehittämisessä, mutta myös kimpan laajuista kehittämistä toivotaan, tosin yhteistyömuotojen kannattamisessa on eroja erikokoisten kirjastojen välillä. Mahdolliselta kimppayhteistyöltä kaivataan erityisesti konkreettista apua ja tiedon jakamista, mutta toiveissakin on eroja kirjaston koon mukaan eriteltyinä. Kunta ja kirjastokimppa ovat todennäköisesti kuitenkin kirjastojen ympäristötyön kehittämisessä melko erilaisia yhteistyömuotoja: Kuten moni vastaaja koki, kunta määrittelee monella tavalla ympäristötyön raamit ja mahdollisuudet, mutta vain kirjastoammattilaiset osaavat hyödyntää oman ammattitaitonsa ja kirjastojen vahvuudet. Kunnan tuki painottunee siis enemmän hiilijalanjäljen puolelle, kimpan yhteistyö ehkä laajemmin kirjastojen ympäristötyön mahdollisuuksiin. Kirjastoja myös veloitetaan ekologiseen kestävyYTEEN, joten oman toiminnan kestävyYdestä on pyrittävä huolehtimaan joka kirjastossa kunnan aktiivisuudesta riippumatta. Kuntien ja maakuntien linjaukset myös muuttuvat, ja paine ympäristötyöhön todennäköisesti lähivuosina vain kasvaa. Strategioiden kirjauksia onkin hyvä käyttää myös perusteluina omalle kehittämistyölle.

Tämä työ onnistui siis täyttämään sille asetetut tavoitteet. Kyselyä muotoillessa olisi kuitenkin voinut huomioida, ettei kimpan alueelta todennäköisesti saada tilastollisten menetelmien luotettavaan hyödyntämiseen riittävää vastaajamäärää. Siksi olisi ollut hyvä käyttää enemmän avoimia kysymyksiä. Kyselyssä ei annettu kovin usein mahdollisuutta täydentää vastausta sanallisesti, ja melko pitkässä kyselyssä harva innostui kirjoittamaan kommenttejaan niille varattuihin kohtiin. Saadut avoimet vastaukset ovat kuitenkin todella arvokkaita, ja voi olla, että monet muut tutkimuksen kannalta mielenkiintoiset ajatukset jäivät nyt kuulematta. Kysymystyyppit saattoivat myös ohjata vastaamaan todellista myönteisemmin, minkä esimerkiksi teemahaastattelulla olisi ehkä välttänyt.

Vaikka vastaajamäärä kattaa maantieteellisesti ja määrällisesti Eepos-alueen hyvin, vastaamisen vapaaehtoisuudesta johtuen otos saattaa olla vinoutunut, mikä heikentää työn luotettavuutta. Toisaalta, vaikka kyselyyn olisivat vastanneet vain ympäristötyötä tekevät, tulokset onnistuvat antamaan yleiskuvan jo tehtävästä työstä, sillä ympäristötyötä tekemättömillä tuskin olisi ollut lisättävää ympäristötekoihin. Ympäristötyöhön suhtautumisesta saattaa kuitenkin työn perusteella syntyä liian positiivinen kuva, samoin ympäristötyön yhteydestä työn merkityksellisyyteen, ja erityisesti olisi ollut tarpeen kuulla ympäristötyötä vielä tekemättömien kokemuksia ympäristötyölle. Kokonaisuudessaan vastaajien asennoituminen ekologiseen kestävyYTEEN tuntuu olevan positiivisempaa, kuin miltä tekojen valossa ehkä vielä näyttää, ja arvot

mitataan lopulta aina vasta teoilla. Hienoista kuilua asenteiden ja tekojen välillä voi kuitenkin selittää se, että monessa kirjastossa ympäristötyöltä puuttuvat tavoitteet, sille varattu työaika ja siten jonkinlainen lupa keskittyä ympäristöasioihin osana kirjastoammattilaisuutta.

Eepos-kimpan kirjastojen ympäristötyön kehittämisen kannalta tämän työn tulokset ovat erittäin positiivisia, eivätkä mahdolliset vinoumat otoksessa oikeastaan juuri haittaa. Ekologisen kestävyys tavoitteluun, johon moni taho kirjastoja velvoittaa tai kannustaa, suhtautuu moni eeposlainen myönteisesti, ja ekologiset toimintatavat ovat monelle myös työn merkityksellisyttä lisäävä seikka. Työelämän kiireidenkin keskellä tämän velvollisuuden täyttäminen on siis suurelle määrälle eeposlaisia positiivinen tehtävä. Ja vaikka tämä työ ei ilmasto- tai ympäristötunteita käsitellytkään, on myös hyvä muistaa, että toiminta on paras tapa käsitellä ympäristöhuolta. Mahdollisuus huolehtia ympäristöstä osana kirjastoammattilaisen työtä saattaa siis olla monella tavalla merkittävä.

Opinnäytetyöprosessi eteni suunnitelmien mukaisesti ja aikataulussa, mutta rajausta olisi voinut miettiä pidempään. Työn useat näkökulmat ehkä vähentävät mahdollisuuksia syventyä yksittäiseen asiaan, ja esimerkiksi pelkästään ympäristötyön tilaan keskittymällä olisi saanut tarkemman kuvan kehittämisen pohjaksi. Samalla ekologista kestävyyttä olisi voinut käsitellä ilmastopäästöjen sijaan laajemmin eri ekosysteemien kantokyvyn ja biodiversiteetin näkökulmasta. Toisaalta vain ekologiseen kestävyys keskittymällä moni mielenkiintoinen havainto olisi jäänyt tekemättä ja ekologisuus, arvot ja työn merkityksellisyys näyttävät tämänkin tutkimuksen valossa kietoutuvan yhteen. Voi kuitenkin pohtia, ohjasiko työn tutkimusasetelma vastaajia edelleen olettamaan, että ympäristötyö olisi velvollisuuden sijaan omien arvojen mukaan tehtävissä oleva valinta. Siksi pienen eko-oppaaseen kerättiin vielä eri tahojen linjaukset velvollisuudesta muistuttamaan.

Työn tekijällä on ollut koko ajan myönteinen suhtautuminen ekologisuuteen ja kirjastojen ympäristötyöhön, mutta tutkimuksen objektiivisuudesta on pyritty huolehtimaan laajaan lähdekirjallisuuteen nojautumalla, aineiston analyysin läpinäkyvyydellä ja huolellisella kyselyn valmistelulla. Esimerkiksi suhtautumista ekologiseen kestävyys ja työn merkityksellisyttä tiedusteltiin kyselyssä usealla eri tavalla, jotta yksittäiset, mahdollisesti johdattelevat kysymykset eivät ainoina ohjaisi johtopäätöksiä ja vastaajien loogisuutta vastaamisessa pystyisi arvioimaan.

Jatkossa kirjastojen ympäristötyötä käsittelevissä tutkimuksissa olisi mielenkiintoista kuulla asiakkaiden ja sidosryhmien näkemyksiä sekä arvioida ympäristötyön vaikuttavuutta. Vähentääkö yhteiskäyttö aidosti kuluttamista? Kuinka paljon kirjastot pystyvät kasvattamaan hiilikädenjälkeään? Muodostuuko ympäristötyötä tekeville kirjastoille vihreä imago, ja miten siihen suhtaudutaan? Myös työn imun yhteys arvoihin ja ekologiseen kestävyYTEEN on mielenkiintoinen, joskaan tämä työ ei anna tietoa kausaalisuudesta tai mahdollisen kausaalisuuden suunnasta. Työhyvinvoinnin näkökulmasta olisi kuitenkin tärkeää ymmärtää, millaisilla toimenpiteillä työn imua voitaisiin lisätä, joten aihepiiriä olisi tarpeen tutkia syy-seuraussuhteita paljastavilla tutkimusmenetelmillä. Marraskuussa 2021 julkaistut Yleisten kirjastojen ympäristötietoisuus 2020-luvulle -hankkeen arvokyselyn tulokset vahvistavat tässäkin työssä esille nousutta käsitystä ekologisen kestävyYDEN merkityksellisyydestä kirjastoammattilaisille, mutta herättävät myös kysymyksiä: hahmottavatko kirjastolaiset täysin, mitä kaikkea ekologinen kestävyys ja kestävä kehitys pitävät sisällään? Jatkotutkimuksia kirjastoalan arvoista, niiden merkityksestä ja arvojen edistämisestä kaivattaneen siis myös.

Kirjastokimppanäkökulmasta olisi hyvä seurata, eteneekö ekologisen kestävyYDEN tavoittelu ja onnistuuko mahdollinen ekoyhteistyö palvelemaan kirjastoja toivotulla tavalla. Jatkossa Eepos-kirjastot voisivat myös huomioida toiminnassaan kaikki SDG-tavoitteet, koska kestäväN kehityksen osa-alueet kytkeytyvät toisiinsa. Kirjastot edistävät monin tavoin myös taloudellista, sosiaalista ja kulttuurista kestävyYttä, ja ehkä negatiivisesti tai välinpitämättömästi ympäristötyöhön suhtautuvat saattaisivat löytää itseään puhuttelevia näkökulmia ekologisen kestävyYDEN sijaan muista kestäväN kehityksen osa-alueista.

Parhaiten tämän työn relevanssin mittaa lopulta se, miten työ palvelee Eepos-kimpan kirjastojen ympäristötyön kehittämistä. Tutkimuksellinen osio antaa yleiskuvan tämänhetkisestä tilanteesta ja rohkaisee yhteistyöhön myös kimpverkostossa, jossa on paljon kehittämiseen ja ekologiseen kestävyYTEEN myönteisesti suhtautuvaa henkilöstöä. Myös erikokoisten kirjastojen haasteet, vahvuudet ja toiveet pääsevät esille mahdollisen yhteistyön kehittämisessä huomioitaviksi, ja pieni eko-opas antaa ideoita ympäristötyöhön. Kymmenillä ympäristön hyvinvoinnista kiinnostuneilla eeposlaisilla on hyvät mahdollisuudet tehdä työn otsikossa oleva kysymysmerkki tarpeettomaksi.

LÄHTEET

- Aaltonen, L. 2021. Ekologinen kestävä kehitys taiteen ja kulttuurin toimialoilla. [Video]. Helsinki: Kirjastokaista. [Viitattu 2.9.2021]. Saatavana: <https://www.kirjastokaista.fi/leena-aaltonen-ekologinen-kestava-kehitys-taiteen-ja-kulttuurin-toimialoilla/>
- Al, R. & House S. 2010. Going Green in North American Public Libraries: A Critical Snapshot of Policy and Practice. [Verkkojulkaisu]. The Hague: IFLA. [Viitattu 2.9.2021]. Saatavana: <https://www.ifla.org/past-wlic/2010/135-al-en.pdf>
- Alajärven kaupunki. 27.11.2017. Alajärvi // Aitoa elämää aaltojen keskellä. Alajärven kaupungin strategia vuosille 2017–2020. [Verkkojulkaisu]. Alajärvi. [Viitattu 9.9.2021]. Saatavana: <https://alajarvi.fi/wp-content/uploads/Alajarven-kaupungin-strategia-hyv.-kvalt-27.11.2017.pdf>
- Alatossava, A. 24.5.2021. Iin kunnan terveiset Päättäjien ilmasto- ja luontotenttiin. [Video]. Helsinki: Ympäristötiedon foorumi. Alatossavan osuus tallenteella 2:46–4:54. [Viitattu 2.9.2021]. Saatavana: <https://www.youtube.com/watch?v=1Nxcr0dtTVU>
- Alavuden kaupunki. 11.5.2020. Alavuden kaupungin kestävä kehityksen ohjelma 2019–2025. [Verkkojulkaisu]. Alavus. [Viitattu 9.9.2021]. Saatavana: <https://www.alavus.fi/media/ajankohtaista/kestavan-kehityksen-ohjelma.pdf>
- Alavuden kaupunki. 16.11.2020. Kaupunkistrategia 2025. [Verkkojulkaisu]. Alavus. [Viitattu 9.9.2021]. Saatavana: https://www.alavus.fi/media/ajankohtaista/kaupunkistrategia_valtuustomarraskuu2020.pdf
- Alavuden kaupunki. Ei päivämäärää. Kestävä kehityksen ohjelman toimeenpanosuunnitelma 2021–2025. [Verkkojulkaisu]. Alavus. [Viitattu 9.9.2021]. Saatavana: https://www.alavus.fi/media/ajankohtaista/kestavan-kehityksen-toimenpidesuunnitelma_lopullinen.pdf
- Antonelli, M. 2008. The Green Library Movement: An Overview and Beyond. [Verkkolehtitikkeli]. Electronic Green Journal (27). [Viitattu 2.9.2021]. Saatavana: <https://escho-larship.org/uc/item/39d3v236>
- Asikainen, H. 2006. Toimiston ympäristöasiat. Teoksessa: S. Sarkkinen (toim.) Ympäristövastuu työpaikalla. Helsinki: Edita, 10–117.
- Berninger, K. 2012. Hiilineutraali Suomi. Miten luodaan ilmastoystävällinen yhteiskunta? Helsinki: Gaudeamus.

- Björnberg, K., Karlsson, M., Gilek, M. & Hansson, S. 2017. Climate and environmental science denial. A review of the scientific literature published in 1990–2015. [Verkkolehtiartikkeli]. *Journal of Cleaner Production* (167), 229–241. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.08.066>
- Brundtland, G. 1987. "Our Common Future". Report of the World Commission on Environment and Development. [Verkkojulkaisu]. New York: United Nations. [Viitattu 2.9.2021]. Saatavana: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>
- Deloitte. 2018. Kuntien ilmastotavoitteet ja -toimenpiteet. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Sitra. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <https://media.sitra.fi/2018/10/30151716/kuntien-ilmastotavoitteet-ja-toimenpiteet1.pdf>
- Dufva, M. 2020. Megatrendit 2020. [Verkkojulkaisu] Helsinki: Sitra, Sitran selvityksiä 162. [Viitattu 2.9.2021]. Saatavana: <https://media.sitra.fi/2019/12/15143428/megatrendit-2020.pdf>
- Eepos-kirjastot. Ei päivämäärää. [Verkkosivu]. Eepos-kirjastojen yhteinen verkkokirjasto. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <https://eepos.finna.fi/>
- Etelä-Pohjanmaan liitto. 4.12.2017. Maakuntaohjelma 2018–2021. Tuoreita eväitä Etelä-Pohjanmaalle. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoki. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: https://epliitto.fi/wp-content/uploads/2020/11/A_58_Etela-Pohjanmaan_maaunkuntaohjelma_2018-2021_web.pdf
- Evijärven kunta. Ei päivämäärää. Hyvinvoiva ja elinvoimainen Evijärvi. Kuntastrategia 2025. [Verkkojulkaisu]. Evijärvi. [Viitattu 9.9.2021]. Saatavana: https://www.evijarvi.fi/images/pdf/Kuntastrategia_Evijarvi.pdf
- Furman, E. 2019. Kestävän kehityksen tutkimukselliset haasteet. [Verkkolehtiartikkeli]. *Tieteessä Tapahtuu*, 37 (6), 1–2. [Viitattu 2.9.2021]. Saatavana: <https://journal.fi/tt/article/view/87225>
- Global Sustainable Development Report. 2019. The Future is Now. Science for Achieving Sustainable Development. [Verkkojulkaisu]. New York: United Nations. [Viitattu 2.9.2021]. Saatavana: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/24797GSDR_report_2019.pdf
- Gorman, M. 2000. *Our Enduring Values. Librarianship in the 21st Century*. Chicago and London: American Library Association.
- Haasio, A. 2000. Asiantuntijaverkostot ja niiden merkitys. Teoksessa: A. Haasio & J. Piukkula (toim.) *Verkostoituvat kirjastot*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 9–28.

- Hakanen, J. 2009. Työn imun arviointimenetelmä. (Utrecht Work Engagement Scale). [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Työterveyslaitos. [Viitattu 7.9.2021]. Saatavana: https://www.wilmar-schaufeli.nl/publications/Schaufeli/Test%20Manuals/Test_manual_UWES_Finnish.pdf
- Hakanen, J. 2011. Työn imu. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Työterveyslaitos. [Viitattu 7.9.2021]. Saatavana: https://www.ttl.fi/wp-content/uploads/2018/09/TTL_tyonimu.pdf
- Hakanen, J., Bakker, A. & Turunen, J. 2021. The relative importance of various job resources for work engagement: A concurrent and follow-up dominance analysis. [Verkkolehtiartikkeli]. Business Research Quarterly, April 2021, 1–17. [Viitattu 7.9.2021]. Saatavana: <https://doi.org/10.1177/234094442111012419>
- Hallituksen esitys eduskunnalle ilmastolaiksi. 2.7.2021. Luonnos. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Ympäristöministeriö. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: https://ym.fi/documents/1410903/0/HE_ilmastolaki_fi_luonnos.pdf/be397a14-18ee-d22e-658a-34b6239f8182/HE_ilmastolaki_fi_luonnos.pdf?t=1631535706537
- Halonen, T. 2017. Näin kestävän kehityksen Agenda 2030 syntyi. Teoksessa: S. Ahola (toim.) Kirjava käsikirja kestävään kehitykseen. Helsinki: Tammi, 7–17.
- Halonen, T. & Neuvonen, A. 2017. Tarvitaan uudenlaista kumppanuutta. Teoksessa: S. Ahola (toim.) Kirjava käsikirja kestävään kehitykseen. Helsinki: Tammi, 187–199.
- Hauke, P., Latimer, K. & Werner, K. 2013. Introduction. Teoksessa P. Hauke, K. Latimer & K. Werner (toim.) The green library. The challenge of environment sustainability. IFLA publications 161. [Verkkokirja]. Berlin, Boston: De Gruyter Saur, 5–12. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana Ebsco eBook Academic Collection -tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Heikkilä, T. 2005. Tilastollinen tutkimus. 5.–6. painos. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Helkama, K. 2015. Suomalaisten arvot. Mikä meille on oikeasti tärkeää? Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Helkama, K. & Seppälä, T. 2006. Arvojen muutos Suomessa 1980-luvulta 2000-luvulle. Teoksessa: R. Heiskala & E. Luhtakallio (toim.) Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta? Helsinki: Gaudeamus, 131–155.
- Heikkurinen, P. 2014. Kestävyyden käsitteen ulottuvuudet. [Verkkolehtiartikkeli]. Tieteessä Tapahtuu, 32 (4), 10–16. [Viitattu 2.9.2021]. Saatavana:
- Heiskanen, E., Johnson, M., Saastamoinen, M., Robinson, S., & Edina, V. 2009. Yhteistointiminta kestävässä kulutuksessa: esimerkkinä hiilipäästöjen vähentäminen. [Verkkolehtiartikkeli] Janus, Sosiaalipolitiikan Ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 17 (3), 200–218. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <https://journal.fi/janus/article/view/50522>
- Hiltunen, E. 2017. Mitä tulevaisuuden asiakas haluaa. Trendit ja ilmiöt. Jyväskylä: Docendo.

- Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Tammi.
- Hormio, S. 2018. Mitä voimme oppia yksilöiden ja kollektiivien vastuusta tarkastelemalla ilmastomuutosta. [Verkkolehtiartikkeli]. *Ajatus*, 75 (1), 527–537. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <https://journal.fi/ajatus/article/view/77525>
- Hormio, S. 2020. Yksilön vastuu yhteisöjen jäsenenä. Teoksessa: S. Kyllönen & M. Oksanen (toim.) *Ilmastomuutos ja filosofia*. Helsinki: Gaudeamus, 104–125.
- Höysniemi, S. & Salonen, A. 2019. Towards Carbon-Neutral Mobility in Finland: Mobility and Life Satisfaction in Day-to-Day Life. [Verkkolehtiartikkeli]. *Sustainability*, 11 (19), 5374, 1–21. [Viitattu 18.9.2021]. Saatavana: <https://doi.org/10.3390/su11195374>
- IFLA. Ei päivämäärää. IFLA Strategy 2019–2024. [Verkkojulkaisu]. The Hague. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/gb/strategic-plan/ifla-strategy-2019-2024-en.pdf>
- Ikonen, J. 9.1.2018. Yksi kirjastokortti – 22 kunnan kirjastopalvelut. Hankeraportti. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoki: Seinäjoen kaupunginkirjasto. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <https://kirjasto.seinajoki.fi/wp-content/uploads/2018/01/Eepos-hankeraportti.pdf>
- Ilmastobarometri 2019. 18.3.2019. Suomalaiset haluavat ilmastokriisin ratkaisut politiikan ytimeen. [Verkkosivu]. Ymparisto.fi, ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: [https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Kartat_ja_tilastot/Ilmastobarometri_2019_Suomalaiset_haluav\(49670\)](https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Kartat_ja_tilastot/Ilmastobarometri_2019_Suomalaiset_haluav(49670))
- Ilvessalo-Lax, T. (toim.). 2015. Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan ympäristöstrategia 2014–2020 – Kohti eurooppalaista kestävä kehityksen edelläkävijäaluetta. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoki: Etelä-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Raportteja 50. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-314-274-9>
- IPCC. 2018. Global Warming of 1.5 °C. Special Report. [Verkkojulkaisu]. Intergovernmental Panel on Climate Change. Geneve: World Meteorological Organization; Nairobi: The United Nations Environment Programme. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2019/06/SR15_Full_Report_Low_Res.pdf
- IPCC. 2021. Climate Change 2021. The Physical Science Basis. Working Group I contribution to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. [Verkkojulkaisu]. The Intergovernmental Panel on Climate Change. Geneve: World Meteorological Organization; Nairobi: The United Nations Environment Programme. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/downloads/report/IPCC_AR6_WGI_Full_Report.pdf
- Isojoen kunta. Ei päivämäärää. Isojoen kunnan strategia 2020–2029. Rehellisen hyvä kunta. [Verkkojulkaisu]. Isojoki. [Viitattu 9.9.2021]. Saatavana: <https://www.isojoki.fi/tiedostot/Isojoen-strategia-9-6-2020.pdf>

- Isonkyrön kunta. Ei päivämäärää. Kuntastrategia 2025. Isokyrö. Elämää suurempi. [Verkkajulkaisu]. Isokyrö. [Viitattu 9.9.2021]. Saatavana: https://isokyro.fi/tiedostopankki/965/Kuntastrategia-2025_kvalt-hyv-191114-35.pdf
- Karijoen kunta. Ei päivämäärää. Karijoen kuntastrategia 2025. [Verkkajulkaisu]. Karijoki. [Viitattu 9.9.2021]. Saatavana: https://www.karijoki.fi/tiedostot/Karijoen-kuntastrategia_valt-hyv20062018.pdf
- Karimaa, E. 2015. Kirjastossa vihertää – kestävä kehitys, palvelut ja puutarhat yleisessä kirjastossa. [Verkkajulkaisu]. Tampere: Tampereen yliopisto. Informaatiotieteiden yksikkö, informaatiotutkimus ja interaktiivinen media. Pro gradu. [Viitattu 19.9.2021]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201601201094>
- Karioja, E. 2013. Sustainability in libraries. A comparative study of ecological sustainability in IFLA WLIC 2012. [Verkkajulkaisu]. Oulu: Oulu University of Applied Sciences. Degree Programme in Library and Information Services. Opinnäytetyö. [Viitattu 19.9.2021]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201305025876>
- Kaskisten kaupunki. 23.4.2019. Kaskisten kaupunkistrategia. [Verkkajulkaisu]. Kaskinen. [Viitattu 9.9.2021]. Saatavana: https://kaskinen.fi/sites/default/files/kaskisten_kaupunkistrategia170419_0.pdf
- Kauhajoen kaupunki. 26.11.2018. KOOLLA on väliä – Kauhajoki. [Verkkajulkaisu]. Kauhajoki. [Viitattu 9.9.2021]. Saatavana: <https://kauhajoki.fi/wp-content/uploads/2021/02/Kauhajoen-kaupungin-strategia-2025.pdf>
- Kauhavan kaupunki. 13.11.2017. Kauhava 2025 – kaupunkistrategia. [Verkkajulkaisu] Kauhava. [Viitattu 9.9.2021]. Saatavana: https://www.kauhava.fi/files/15138/Strategia_Kva2025.pdf
- Kekki, K. 2003. Yleisten kirjastojen kimpat. [Verkkolehtiartikkeli]. Kansalliskirjasto 1 (6), 13–15. [Viitattu 7.9.2021]. Saatavana Elektra-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Keski-Pohjanmaan liitto. Ei päivämäärää. Keski-Pohjanmaan ilmastotiekartta 2035. 1. vaiheen luonnos. [Verkkajulkaisu]. Kokkola. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: https://www.keski-pohjanmaa.fi/dl/736/63ae20/K-P%20Ilmastotiekartta%208.6.2021_sis%20kansikuva.pdf
- Keski-Pohjanmaan liitto. 23.11.2017. Keski-Pohjanmaan maakuntasuunnitelma 2040 ja maakuntaohjelma 2018–2021. [Verkkajulkaisu]. Kokkola. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <https://www.keski-pohjanmaa.fi/dl/236/9e9b40/MASU%202040%20MAKO%202018-2021.pdf>
- Kestävä kirjasto 2030 -tiekartta. 2020. Tiivistelmä. [Verkkajulkaisu]. Oulu: Oulun kaupungin kirjasto. [Viitattu 2.9.2021]. Saatavana: <https://www.ouka.fi/documents/78400/596635/Kest%C3%A4v%C3%A4+kirjasto+2030+-tiekartan-tiivistelm%C3%A4.pdf/542f3a4b-737e-4147-b3ad-3865a96dd074>

- Kestävän kehityksen globaali toimintaohjelma Agenda2030. Ei päivämäärää. Kestavakehitys.fi. [Verkkosivu]. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. [Viitattu 2.9.2021]. Saatavana: <https://kestavakehitys.fi/agenda-2030>
- Kestävät-ilmastoyhteistyö. Ei päivämäärää. Kunnat. [Verkkosivu]. Alavus, Kuortane, Kurikka & Lapua: Kestävät kunnat. [Viitattu 15.9.2021]. Saatavana: <https://www.kestavatkunnat.fi/kunnat/>
- Kirjastojen ympäristötietoisuus -kysely. Ei päivämäärää. [Verkkosivu]. Vihreä kirjasto – ympäristötyön edistäminen kirjastoissa. Helsinki: Kirjastot.fi. [Viitattu 2.9.2021]. Saatavana: <https://www.kirjastot.fi/vihreakirjasto/kirjastojen-ymparistotietoisuus-kysely>
- Kirjastotyön eettiset periaatteet. Ei päivämäärää. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Suomen kirjasto-seura, Finlands svenska biblioteksforening, Suomen tieteellinen kirjastoseura. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <https://www.ifla.org/files/assets/faife/publications/misc/code-of-et-hics-fi.pdf>
- Korhonen, V. 2005. Työn ja oppimisen verkostot – näkökulmia sosiaalisen pääoman kehkeytymiseen. Teoksessa: E. Poikela (toim.) Oppiminen ja sosiaalinen pääoma. [Verkkokirja]. Tampere: Tampereen yliopisto, 201–222. [Viitattu 7.9.2021]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:951-44-6413-3>
- Kuortaneen kunta. 18.11.2019. Kuortaneen kunnan kuntastrategia 2017–2025. [Verkkojulkaisu]. Kuortane. [Viitattu 9.9.2021]. Saatavana: <https://kuortane.fi/wp-content/uploads/Kuntastrategia-2017-2025-1.pdf>
- Kuortaneen kunta. Ei päivämäärää. Kuortaneen kunnan kestävän kehityksen ohjelma 2017–2025. [Verkkojulkaisu]. Kuortane. [Viitattu 9.9.2021]. Saatavana: <https://www.kestavatkunnat.fi/wp-content/uploads/2019/12/Kuortaneen-kunnan-kestavan-kehityksen-ohjelma.pdf>
- Kurikan kaupunki. 18.11.2019. Kurikan kaupungin kestävän kehityksen ohjelma 2019–2025. [Verkkojulkaisu]. Kurikka. [Viitattu 9.9.2021]. Saatavana: <https://kurikka.fi/wp-content/uploads/2019/11/Kurikan-kaupungin-kest%C3%A4v%C3%A4n-kehityksen-ohjelma-2019-2025.pdf>
- Kurikan kaupunki. Ei päivämäärää. Kurikan kaupungin strategia 2019–2025. [Verkkojulkaisu]. Kurikka. [Viitattu 9.9.2021]. Saatavana: <https://kurikka.fi/wp-content/uploads/2019/06/Kurikan-kaupungin-strategia.pdf>
- Kurronen, S. 2021. Pandemian perintö. Ilmastokysymykset ja talous jakavat suomalaisten mielipiteitä. EVA arvioi. Nro 33. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <https://www.eva.fi/blog/2021/08/03/ilmastokysymykset-ja-talous-jakavat-suomalaisten-mielipiteita/>
- L 11.6.1999/731. Suomen perustuslaki.

L 7/2014. Laki alueiden kehittämistä ja rakennerahastotoiminnan hallinnoinnista.

L 10.4.2015/410. Kuntalaki.

L 29.12.2016/1492. Laki yleisistä kirjastoista.

Lahikainen, L. 2018. Yhteiskuntarakenteet ja yksilön vastuu ilmastonmuutoksesta. [Verkkolehtiartikkeli]. Ajatus, 75 (1), 469–478. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <https://journal.fi/ajatus/article/view/77527>

Lahtinen, J. & Juntumaa, J. 2016. Kirjaston vaikuttavuuden ulottuvuuksia lainausdatan ja kyselytutkimusten valossa. Kokemuksia HelMet-kirjastojen tilastolöydöksistä. Teoksessa: N. Sandelius (toim.) Hyötyä, tietoa, elämyksiä – kirjastojen vaikuttavuuden ulottuvuuksia. Helsinki: Kuntaliitto, 79–87.

Laihian kunta. 26.3.2018. Kuntastrategia 2018–2022. [Verkkojulkaisu]. Laihia. [Viitattu 9.9.2021]. Saatavana: https://www.laihia.fi/files/3547/Strategia2018_2022.pdf

Laininen, E. 2019. Transformatiivinen oppiminen ekososiaalisen sivistymisen mahdollistajana. [Verkkolehtiartikkeli]. Ammattikasvatuksen Aikakauskirja, 20 (5), 16–38. [Viitattu 7.9.2021]. Saatavana: <https://journal.fi/akakk/article/view/84515>

Lappajärven kunta. Ei päivämäärää. Kuntastrategia 2025. [Verkkojulkaisu]. Lappajärvi. [Viitattu 9.9.2021]. Saatavana: <https://lappajarvi.fi/wp-content/uploads/2020/10/kuntastrategia-2025.pdf>

Lapuan kaupunki a. Ei päivämäärää. Lapuan kaupungin kestävän kehityksen ohjelma 2017–2025. [Verkkojulkaisu]. Lapua. [Viitattu 9.9.2021]. Saatavana: <https://www.kestavatkunnat.fi/wp-content/uploads/2019/12/Lapuan-kaupungin-kestavan-kehityksen-ohjelma.pdf>

Lapuan kaupunki b. Ei päivämäärää. Lapuan strategia 2018–. [Verkkosivu]. Lapua. [Viitattu 9.9.2021]. Saatavana: <https://lapua.fi/info/strategia/#>

Lehtonen, T. 2019. Ilmastonmuutos ja kolme ajatusvirhettä. [Verkkojulkaisu]. Tampereen yliopisto, Alusta, Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan verkkojulkaisu. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <https://www.tuni.fi/alustalehti/2019/03/11/ilmastonmuutos-ja-kolme-ajatusvirhetta/>

Lehtonen, T., Niemi, M., Perälä, A., Pitkänen, V. & Westinen, J. 2020. Ilmassa ristivetoa. Löytyykö yhteinen ymmärrys. Tutkimus kansalaisten, kuntapäätäjien ja suuryritysten johtajien ilmastoasenteista. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: E2 Tutkimus. Vaasa: Vaasan yliopisto. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: https://www.uwasa.fi/sites/default/files/2020-11/Ilmassa_ristivetoa%20loppuraportti_30_11_2020.pdf

- Lettenmeier, M., Akenji, L., Toivio, V., Koide, R. & Amellina, A. 2019. 1,5 asteen elämäntavat. [Verkkojulkaisu]. Sitran selvityksiä 148. Helsinki: Sitra. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <https://media.sitra.fi/2019/05/15135519/1o5-asteen-elamantavat.pdf>
- Lindberg, P. 2014. Kumppanuus Suomen yleisissä kirjastoissa. Oulun yliopisto. Humanistinen tiedekunta. Informaatiotutkimuksen lisensiaatintutkimus. Julkaisematon.
- Lyytimäki, J., Lähteenoja, S., Sokero, M., Korhonen, S. & Furman, E. 2016. Agenda 2030 Suomessa: Kestävän kehityksen avainkysymykset ja indikaattorit. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Valtioneuvosto, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 31/2016. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-275-3>
- Melanen, M. & Mickwitz, P. 2011. Ilmastonäkökulma kaikkiin päätöksiin – ilmastopolitiikan valtavirtaistaminen. Teoksessa: A. Virtanen & L. Rohweder (toim.) Ilmastonmuutos käytännössä. Hillinnän ja sopeutumisen keinoja. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 145–161.
- Michnik, K. & Eriksson, C. 2014. Non-traditional library collections – in digital and other worlds. [Verkkolehtiartikkeli]. Interlending & document supply 42 (4), 165–170. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana Emerald Insight -tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Mitä on kestävä kehitys? Ei päivämäärää. [Verkkosivu]. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. [Viitattu 2.9.2021]. Saatavana: <https://kestavakehitys.fi/kestava-kehitys>
- Motiva oy. Ei päivämäärää. Energiatehokkuussopimukset. [Verkkosivu]. Helsinki. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <https://energiatehokkuussopimukset2017-2025.fi/>
- Mykrä, N. 2021. Peruskoulu ekologista kestävyttä edistämässä. Toiminnanteoreettinen tutkimus koulun monitasoisesta muutoshasteesta. [Verkkojulkaisu]. Tampere: Tampereen yliopisto. Tampereen yliopiston väitöskirjat 384. Väitösk. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1878-9>
- Nissinen, A. 2006. Ympäristöä säästävät hankinnat. Teoksessa: S. Sarkkinen (toim.) Ympäristövastuu työpaikalla. Helsinki: Edita, 142–160.
- OKM. 2010. Yleisten kirjastojen laatusuositus. [Verkkojulkaisu]. Helsinki. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010: 20. [Viitattu 9.9.2021]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-485-956-1>
- OKM. Ei päivämäärää. Opetus- ja kulttuuriministeriön strategia 2030. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-628-7>
- OPH. 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2014: 96. [Viitattu 7.9.2021]. Saatavana:

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

- OPH. 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2018: 3a. [Viitattu 7.9.2021]. Saatavana: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- OPH. 2019. Lukion opetussuunnitelman perusteet. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2019:2a. [Viitattu 7.9.2021]. Saatavana: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2019.pdf
- OPM. 2009. Opetusministeriön kirjastopolitiikka 2015. Yleiset kirjastot. Kansalliset strategiset painoalueet. Opetusministeriön julkaisuja 2009:32. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: OPM, kulttuuriyksikkö, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto. [Viitattu 7.9.2021]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-485-743-7>
- Perhon kunta. Ei päivämäärää. Perhon kunnan strategia 2018–2021. [Verkkojulkaisu]. Perho. [Viitattu 9.9.2021]. Saatavana: <https://perho.com/wp-content/uploads/2020/09/Strategia.pdf>
- Perjo, L. & Malmström, T. 2019. Kirjasto ammattilaisten silmin. Kirjastoalan työntekijäselvityksen loppuraportti. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Pentagon Insight. [Viitattu 7.9.2021]. Saatavana: <http://suomenkirjastoseura.fi/files/KirjastoalanTy%C3%B6ntekij%C3%A4tutkimus.pdf>
- Pihkala, P. 2017. Miksi ilmastonmuutoksesta on niin vaikea puhua? Monitieteellisiä näkökulmia. [Verkkolehtiartikkeli]. Tieteessä Tapahtuu, 35 (1), 23–29. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <https://journal.fi/tt/article/view/60786>
- Piispa, M., & Pihkala, P. 2020. Onko ilmastonmuutos sukupolvikysymys? [Verkkolehtiartikkeli]. Tieteessä Tapahtuu, 38 (4), 3–7. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <https://journal.fi/tt/article/view/98117>
- Pohjanheimo, E. 2005. Pysyvää ja eriytyvää: arvomuutoksia Suomessa 1970-luvulta nykypäivään. Teoksessa: A. Pirttilä-Backman, M. Ahokas, L. Myyry & S. Lähteenoja (toim.) Arvot, moraalit ja yhteiskunta. Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen. Helsinki: Gaudeamus Kirja / Oy Yliopistokustannus University Press Finland Ltd., 237–257.
- Pohjanmaan liitto. Ei päivämäärää. Pohjanmaan ilmastostrategia 2040. Tausta-aineisto. [Verkkojulkaisu]. Vaasa: Pohjanmaan liitto, Österbottens förbund. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <https://www.obotnia.fi/assets/Sidor/1/60/Energiarannikko-Pohjanmaan-ilmastostrategia-2040-raportti-1.pdf>
- Pohjanmaan liitto. 15.11.2017. Pohjanmaan maakuntaohjelma 2018–2021. [Verkkojulkaisu]. Vaasa: Pohjanmaan liitto, Österbottens förbund. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <https://www.obotnia.fi/assets/Sidor/1/39/MAKO-final-liitteineen.pdf>

Pohjola, M. 24.9.2021. Ilmastotiekartan valmistumisaikataulu. [Henkilökohtainen sähköpostiviesti]. Vastaanottaja: Suvi Levonen. [Viitattu 25.9.2021].

Positive Impact. 2021a. Kirjastot matkalla hiilineutraaliin jakamistalouteen. Selvitys Suomen yleisten kirjastojen ilmastovaikutuksista ja kädenjäljestä. [Verkkojulkaisu]. Tilaaja: Helsingin kaupunginkirjasto. [Viitattu 19.9.2021]. Saatavana: https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/kirjastot_matkalla_hiilineutraaliin_jakamistalouteen.pdf

Positive Impact. 2021b. Hankkeen tutkimustulosten esittely – kirjastojen ympäristötietoisuuskysely sekä kirjaston hiilijalanjälki. [Video]. Helsinki: Kirjastokaista. [Viitattu 19.9.2021]. Saatavana: <https://www.kirjastokaista.fi/outi-ugas-kirjastojen-ymparistotietoisuuskyselyntulokset-seka-kirjaston-hiilijalanjalki/>

Puohiniemi, M. 2002. Arvot, asenteet ja ajankuva. Opaskirja suomalaisen arkielämän tulkitaan. Espoo: Limor kustannus.

Puohiniemi, M. 2003. Löytöretki yrityksen arvomaailmaan. Espoo: Limor kustannus.

Puohiniemi, M. 2006. Täsmäelämän ja uusyhteisöllisyyden aika. Espoo: Limor kustannus.

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma. 10.12.2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Valtioneuvosto, Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31. [Viitattu 2.9.2021]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-808-3>

Rasinkangas, P. 2008. Arviointivälineiden diffuusio ja implementointi: tapaustutkimus Oulun seutukunnan yleisistä kirjastoista. [Verkkojulkaisu]. Oulu: Oulun yliopisto. Suomen kielen, informaatiotutkimuksen ja logopedian laitos. Finnish Information Studies 23. Lisensiaatin työ. [Viitattu 15.9.2021]. Saatavana: <http://urn.fi/urn:isbn:9789514290282>

Rohweder, L. 2017. Monimuotoinen luonto on kestävän kehityksen perusedellytys. Teoksessa: S. Ahola (toim.) Kirjava käsikirja kestävään kehitykseen. Helsinki: Tammi, 19–39.

Rossi, L. 2021. Resurssiviisautta Kuopioista – kokemukset kirjojen muovittamattomuudesta. [Video]. Helsinki: Kirjastokaista. [Viitattu 2.9.2021]. Saatavana: <https://www.kirjastokaista.fi/liisa-rossi-resurssiviisautta-kuopiosta-kokemukset-kirjojen-muovittamattomuudesta/>

Rouhinen, S. 2014. Matkalla mallimaaksi? Kestävän kehityksen juurtuminen Suomessa. [Verkkojulkaisu]. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 88. Väitösk. [Viitattu 2.9.2021]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-1596-2>

Rowley, J. 2006. Libraries and environmental management. [Verkkolehtiartikkeli]. Library Management 27 (4/5), 269–279. [Viitattu 2.9.2021]. Saatavana Emerald eJournals Premier -tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.

- Sahavirta, H. 2013. “...proud that my own library is such a responsible operator!”: Vallila Library in Helsinki shows the greener way. Teoksessa P. Hauke, K. Latimer & K. Werner (toim.) The green library. The challenge of environment sustainability. IFLA publications 161. [Verkkokirja]. Berlin, Boston: De Gruyter Saur, 317–332. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana Ebsco eBook Academic Collection -tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Salonen, A. & Bardy, M. 2015. Ekososiaalinen sivistys herättää luottamusta tulevaisuuteen. [Verkkolehtiartikkeli]. Aikuiskasvatus, 35 (1), 4–15. [Viitattu 11.9.2021]. Saatavana: <https://doi.org/10.33336/aik.94118>
- Sanomalehtien liitto. 2020. Nuoret, media ja ilmastonmuutos -tutkimus. Keskeiset tulokset. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Sanomalehtien liitto. Sanomalehti viikko 2020. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <https://www.uutismediat.fi/wp-content/uploads/2020/01/Nuoret-media-ja-ilmastonmuutos-keskeiset-tulokset.pdf>
- Savolainen, H., Nissinen, A. & Mäenpää, I. 2019. Kansantalouden kasvihuonekaasupäästöt ja luonnonvarojen käyttö vuonna 2015. Julkaisussa: A. Nissinen & H. Savolainen (toim.) Julkisten hankintojen ja kotitalouksien kulutuksen hiilijalanjälki ja luonnonvarojen käyttö. ENVIMAT-mallinnuksen tuloksia. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: SYKE. Suomen ympäristökeskuksen julkaisuja 15/2019, 19–21. [Viitattu 7.9.2021]. Saatavana: <http://hdl.handle.net/10138/300737>
- Schaufeli, W. & Bakker, A. 2004. UWES. Utrecht Work Engagement Scale. Preliminary Manual. [Verkkojulkaisu]. Utrecht: Utrecht University, Occupational Health Psychology Unit. [Viitattu 7.9.2021]. Saatavana: https://www.wilmarschaufeli.nl/publications/Schaufeli/Test%20Manuals/Test_manual_UWES_English.pdf
- Schwartz, S. 1992. Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries. [Verkkojulkaisu] Teoksessa M. P. Zanna (toim.) Advances in experimental social psychology. San Diego: Academic Press, 1–65. [Viitattu 11.9.2021]. Saatavana: https://www.researchgate.net/publication/230557790_Universals_in_the_Content_and_Structure_of_Values_Theoretical_Advances_and_Empirical_Tests_in_20_Countries
- Schwartz, S. 2005. Universalismi arvot ja moraalisen universumimme laajuus. Suomentaja Maija Ahokas. Teoksessa: A. Pirttilä-Backman, M. Ahokas, L. Myyry & S. Lähteenoja (toim.) Arvot, moraalit ja yhteiskunta. Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen. Helsinki: Gaudeamus Kirja / Oy Yliopistokustannus University Press Finland Ltd., 216–236.
- SDG Index and Dashboards Report. 2018. Global Responsibilities. Implementing the Goals. [Verkkojulkaisu]. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung; Paris & New York: Sustainable Development Solutions Network. [Viitattu 2.9.2021]. Saatavana: <https://www.sdgindex.org/reports/sdg-index-and-dashboards-2018/>

- Seinäjoen kaupunki. Ei päivämäärää. Seinäjoen kaupunkistrategia 2018—2025. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoki. [Viitattu 9.9.2021]. Saatavana: <https://www.seinajoki.fi/wp-content/uploads/2020/04/Seinajoen-kaupunkistrategia-2018-2025.pdf>
- Sinikara, K. 2007. Ammatti, ihminen ja maailmankuva murroksessa. Tutkimus yliopistokirjastoista ja kirjastonhoitajista tietoyhteiskuntakaudella 1970–2005. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Helsingin yliopisto. Teologinen tiedekunta, uskontotieteen laitos. Väitösk. [Viitattu 7.9.2021]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-4251-5>
- Sitra. 2021. Missä mennään kuntien ilmasto- ja luontotyössä? [Verkkojulkaisu] Sitran selvityksiä 190. Helsinki. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <https://www.sitra.fi/julkaisut/missa-mennaan-kuntien-ilmasto-ja-luontotyossa/>
- Soimakallio, S., Sankelo, P., Kopsakangas-Savolainen, M., Sederholm, C., Auvinen, K., Heino, T., Johansson, A., Judl, J., Karhinen, S., Lehtoranta, S., Rasanen, S. & Savolainen, H. 2020. Turpeen rooli ja sen käytöstä luopumisen vaikutuksen Suomessa. Tekninen raportti. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Sitra. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <https://media.sitra.fi/2020/06/31150012/turpeen-rooli-ja-sen-kaytosta-luopumisen-vaikutukset-suomessa-tekninen-raportti.pdf>
- Soinin kunta. 6.6.2017. Soinin kunnan strategia vuoteen 2021. [Verkkojulkaisu]. Soini. [Viitattu 9.9.2021]. Saatavana: <https://kunta.soini.fi/sites/default/files/2020-11/Soinin%20kunnan%20strategia.pdf>
- Sonkkanen, L. 2012. Ekologisen kestävyys tila kirjastoissa. Teoksessa: L. Sonkkanen, M. Asikainen & H Sahavirta (toim.) Green @library. Kirjastojen ekologinen kestävyys. [Verkkojulkaisu] Kestävä kehitys kirjastoissa -hankkeen loppuraportti. [Viitattu 5.9.2021] Saatavana: <https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/Green%40Libraryfi.pdf>
- Sonkkanen, L. 2013. Sustainability hides in libraries: The state of ecological sustainability in libraries. Teoksessa P. Hauke, K. Latimer & K. Werner (toim.) The green library. The challenge of environment sustainability. IFLA publications 161. [Verkkokirja]. Berlin, Boston: De Gruyter Saur, 123–135. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana Ebsco eBook Academic Collection -tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Sortheix, F. 2014. Values and well-being in context: An analysis of country and group influences. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: University of Helsinki. Publications of the Department of Social Research 2014:5. Väitösk. [Viitattu 11.9.2021]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-9097-4>
- Steffen, W., Richardson, K., Rockström, J., Cornell, S., Fetzer, I., Bennett, E., Biggs, R., Carpenter, S., de Vries, W., de Wit, C., Folke, C., Gerten, D., Heinke, J., Mace, G., Persson, L., Ramanathan, V., Reyers, B. & Sörlin, S. 2015. Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet. [Verkkolehtiartikkeli]. Science 347 (6223), 736–746. [Viitattu 2.9.2021]. Saatavana: <https://www.science.org/doi/10.1126/science.1259855>

- Stranius, L. 2021. Kohti 1,5 asteen kirjastoa: näin kirjastosta tehdään ilmastosankari. [Video]. Helsinki: Kirjastokaista. [Viitattu 6.9.2021]. Saatavana: <https://www.kirjastokaista.fi/leo-stranius-kohti-15-asteen-kirjastoa-nain-kirjastosta-tehdään-ilmastosankari/>
- Suomen kirjastoseura. Ei päivämäärää. Suomen kirjastoseuran strategia 2021–2025. [Verkkojulkaisu]. Helsinki. [Viitattu 6.9.2021]. Saatavana: https://suomenkirjastoseura.fi/files/ja-senille/KS_Strategia_PRINT.pdf
- Suomen yleisten kirjastojen tilastot. 2020. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: OKM. [Viitattu 7.9.2021]. Saatavana: <https://tilastot.kirjastot.fi/>
- SYKE. 27.2.2021. Hinku-verkosto. [Verkkosivu]. Hiilineutraalisuomi.fi. Helsinki: Suomen ympäristökeskus. [Viitattu 7.9.2021]. Saatavana: <https://www.hiilineutraalisuomi.fi/fi-FI/Hinku>
- SYKE. 31.5.2021. Kuntien ilmastopäästöt vähenivät 5,5 prosenttia vuonna 2019. [Verkkosivu]. Helsinki: Suomen ympäristökeskus. [Viitattu 7.9.2021]. Saatavana: [https://www.syke.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Kuntien_ilmastopaastot_vahenivat_55_pros\(60847\)](https://www.syke.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Kuntien_ilmastopaastot_vahenivat_55_pros(60847))
- Taalas, P. 2017. Ilmastonmuutosta ei voi lakaista maton alle. Teoksessa: S. Ahola (toim.) Kirjava käsikirja kestävään kehitykseen. Helsinki: Tammi, 41–55.
- Teuvan kunta. Ei päivämäärää. Teuvan kuntastrategia valtuustokaudelle 2018–2021. [Verkkojulkaisu]. Teuva. [Viitattu 9.9.2021]. Saatavana: <https://teuva.fi/images/hallinto/saannot-ohjeet-taksat/strategiat-suunnitelmat/Kuntastrategia%20valtuustokaudelle%202018-2021.pdf>
- Tieteen termipankki: hakusana hiilidioksidiekvivalentti. 1.10.2014. [Verkkosivu]. [Viitattu 2.9.2021]. Saatavana: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Geofysiikka:hiilidioksidiekvivalentti>
- Tieteen termipankki: hakusana planetaariset rajat. 18.12.2020. [Verkkosivu]. [Viitattu 2.9.2021]. Saatavana: https://tieteentermipankki.fi/wiki/Ymp%C3%A4rist%C3%B6tieteet:planetaariset_rajat
- Tilastokeskus. 2015. Kunnat ja kuntapohjaiset aluejaot 2015. [Verkkojulkaisu]. Käsikirjoja 28. Helsinki. [Viitattu 7.9.2021] Saatavana: https://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisu-luettelo/yksk28_201500_2015_13520_net.pdf
- Tilastokeskus. 27.5.2021. Kuntien avainluvut 1987–2020. [Verkkojulkaisu]. Helsinki. [Viitattu 7.9.2021]. Saatavana: https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Kuntien_avainluvut/Kuntien_avainluvut_2021/kuntien_avainluvut_2021_aikasarja.px/?rxid=444223df-f91c-4479-891f-5dcd50b983d2
- Tuominen, K. 18.2.2021. Maahanmuuttajat 2030 -hankkeen ja Asikkalan kirjaston tavaralaista esittely. [Verkkoluento]. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu, kirjasto- ja tietopalvelualan koulutusohjelma.

- Ulkoministeriö. Ei päivämäärää. Agenda 2030 – kestävän kehityksen tavoitteet. [Verkkosivu]. Helsinki. [Viitattu 2.9.2021]. Saatavana: <https://um.fi/agenda-2030-kestavan-kehityksen-tavoitteet>
- Vaarne, V. 2021. Pääkirjoitus: Töissä pitää olla kiinnostunut ilmastosta. [Verkkolehtiartikkeli]. Kirjastolehti 6.4.2021. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <http://kirjastolehti.fi/artikkelit/paakirjoitus-toissa-pitaa-olla-kiinnostunut-ilmastosta/>
- Valli, R. 2018. Aineistonkeruu kyselylomakkeella. Teoksessa: R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittavalle tutkijalle. 5., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-Kustannus, 92–116.
- Vastamäki, J. & Valli, R. 2018. Tutkimusasetelman ja mittareiden valinta kyselylomaketutkimuksessa. Teoksessa: R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittavalle tutkijalle. 5., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-Kustannus, 129–141.
- Vehkalahti, K. 2014. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Finn Lectura.
- Vetelin kunta. Ei päivämäärää. Kuntastrategia. [Verkkojulkaisu]. Veteli. [Viitattu 9.9.2021]. Saatavana: <https://veteli.fi/wp-content/uploads/2021/03/kuntastrategia.pdf>
- Vihreä kirjasto. Ei päivämäärää. Hankkeen esittely. Mikä on yleisten kirjastojen ympäristötietoisuus 2020-luvulle -hanke? [Verkkosivu]. Helsinki: Kirjastot.fi. [Viitattu 2.9.2021]. Saatavana: <https://www.kirjastot.fi/vihreakirjasto/esittely>
- Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.
- Vimpelin kunta. 23.1.2017. Vimpelin kunnan strategia 2017–2021. [Verkkosivu]. Vimpeli. [Viitattu 9.9.2021]. Saatavana: <https://www.vimpeli.fi/kunta-ja-paatoksentekeo/strategia>
- Virtanen, A. 2011. Kunnat ilmastovastuun kantajina. Teoksessa: A. Virtanen & L. Rohweder (toim.) Ilmastomuutos käytännössä. Hillinnän ja sopeutumisen keinoja. Helsinki: Gaudeamus, 241–254.
- Vuorenmaa, N. 25.4.2018. Eepos-kirjastojen kokoelmapolitiikka. [Verkkojulkaisu]. Eepos-kirjastot. [Viitattu 7.9.2021]. Saatavana: <https://docplayer.fi/105907772-Eepos-kirjastojen-kokoelmapolitiikka-noora-vuorenmaa.html>
- Värtö, V. 2020. Kirjastosta yleislainaamoksi? Miten esineiden lainaaminen sopii yleisen kirjaston tehtävänkuvaa. [Verkkojulkaisu]. Oulu: Oulun ammattikorkeakoulu. Kirjasto- ja tietopalvelun tutkinto-ohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 19.9.2021]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202004034444>
- WWF Suomi. Ei päivämäärää. Ylikulutus. [Verkkosivu]. Helsinki. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <https://wwf.fi/uhat/ylikulutus/>

YKN a. Ei päivämäärää. Yleisten kirjastojen suunta 2016–2020. Kansalaisen kirjasto. Olen-nainen osa suomalaista osaamista. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Yleisten kirjastojen neu-vosto. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: [https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/con-tent/yleisten-kirjastojen-suunta-2016-2020-web.pdf](https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/yleisten-kirjastojen-suunta-2016-2020-web.pdf)

YKN b. Ei päivämäärää. Yleisten kirjastojen suunta 2021–2025. Onneksi on kirjasto! [Verkko-julkaisu]. Helsinki: Yleisten kirjastojen neuvosto. [Viitattu 5.9.2021]. Saatavana: <https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/yleisten-kirjastojen-suunta-2021-2025-FI-web.pdf>

Ähtärin kaupunki. Ei päivämäärää. Made in Ähtäri. Ähtärin kaupunkistrategia 2018–2025. [Verkkajulkaisu]. Ähtäri. [Viitattu 9.9.2021]. Saatavana: <http://www.ahtari.fi/kaupunki/temp-lates/ahtari/images/PDF-tiedostot/kaupunkistrategia2017.pdf>

LIITTEET

Liite 1. Kyselyn saatekirje

Liite 2. Webropol-verkkokysely

Liite 3. Ympäristöyön esteet kirjastojen koon mukaan eriteltyinä.

Liite 4. Ympäristöyötä edistävät seikat kirjastojen koon mukaan eriteltyinä.

Liite 5. Parhaiksi koetut yhteistyömuodot kirjastojen koon mukaan eriteltyinä.

Liite 6. Toiveet mahdolliselle kimppayhteistyölle kirjastojen koon mukaan eriteltyinä.

Liite 7. Kohti ekologisesti kestävää Eeposta? Pieni eko-opas Eepos-kirjastojen käyttöön

Liite 1. Kyselyn saatekirje

Hyvä eeposlainen,

teen Seinäjoen ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelualan opinnäytetyötäni kirjastojen ympäristötyöstä. Tarkastelen Eepos-kirjastoissa tehtävää ympäristötyötä ja suhtautumista ekologiseen kestävyys- ja sen mahdollista yhteyttä kokemukseen työn merkityksellisyydestä. Lisäksi työni kehittämissosiossa kokoan Eepos-kimpalle jonkinlaisen pienen ekovinkkioppaan tai muun ympäristötyötä tukevan työvälineen.

Kysely on tarkoitettu kaikille eeposlaisille toimenkuvasta tai ympäristötyöhön osallistumisesta riippumatta. Kirjastojen ympäristötyössä on pitkälti kyse tutuista arjen toimintatavoista, kuten jätteen lajittelusta tai ympäristöaiheisen kirjallisuuden vinkkaamisesta, eikä kyselyssä edellytetä etukäteistietoja ympäristötyöstä. Kiitos, että olet mukana!

Kyselyn täyttäminen

Viestin lopussa olevasta linkistä pääset Webropol-kyselyyn. Kysely on vastattavissa 30.4.–16.5.2021. Aikaa vastaamiseen menee noin 15 minuuttia, ja kysely kannattaa täyttää mieluummin tietokoneella kuin mobiililaitteella.

Tietosuoja

Kyselyssä ei pyydetä henkilötietoja, eikä yksittäistä vastaajaa pysty vastauksista tunnistamaan. Kyselyyn vastaaminen on siis täysin anonyymia. Aineisto kerätään ainoastaan tätä opinnäytetyötä varten ja sitä säilytetään vain työn valmistumiseen saakka.

Kyselyn tulokset

Opinnäytetyö julkaistaan joulukuussa 2021 ammattikorkeakoulujen julkaisuarkistossa osoitteessa www.theseus.fi.

Arvonta

Kyselyyn vastanneet voivat halutessaan osallistua kahden Suomen luonnonsuojeluliiton Luontokaupan kuumajuomamukin arvontaan. Arvontaan osallistutaan kyselyn jälkeen sähköpostiosoitteella, eikä osoitetta voida yhdistää kyselyssä annettuihin vastauksiin.

Linkki kyselyyn: <https://link.webropol.com/s/eepoksenymparistoty>

Mikäli sinulla herää kysymyksiä kyselystä tai muusta opinnäytetyöhöni liittyvästä asiasta, annan mielelläni lisätietoja.

Ystävällisin terveisin
Suvi Levonen
suvi.levonen@seamk.fi

Liite 2. Webropol-verkkokysely

Eepos-kirjastojen ympäristötyö

 Pakolliset kentät merkitään asteriskilla (*) ja ne tulee täyttää lomakkeen viimeistelemiseksi.

Hyvä eeposlainen

Kyselyssä on 19 kysymystä, joista suurin osa on melko nopeasti vastattavia monivalintoja. Aluksi kysytään taustatietoja sekä kokemuksia työn merkityksellisyydestä ja sitten keskitytään ekologisuuteen sekä sen kehittämiseen. Lopussa on vapaan sanan kenttä kaikenlaisille kommentteille.

Lopuksi ohjelma siirtää sinut automaattisesti erilliseen osioon, jossa kysytään vielä työskentelykuntasi sekä halutessasi yhteystietosi arvontaa varten. Näitä tietoja ei ole mahdollista yhdistää varsinaisessa kyselyssä antamiisi vastauksiin.

Vastaamalla edistät opinnäytetyötäni ja mahdollisesti myös Eepos-kirjastojen ympäristötyötä. Kiitos, että käytät aikaasi kyselyyn vastaamiseen!

1/3 Taustatiedot ja työn merkityksellisyys

1. Minkä kokoisessa kirjastossa työskentelet? *

- 1–3 työntekijää
- 4–5 työntekijää
- 6–10 työntekijää
- yli 10 työntekijää

2. Kuinka kauan olet työskennellyt kirjastoalalla? *

- alle kaksi vuotta
- 2–9 vuotta
- 10–20 vuotta
- yli 20 vuotta

3. Minä vuonna olet syntynyt? *

Huom! Tuloksia ei käsitellä syntymävuosittain vaan vastaukset ryhmitellään jälkikäteen sopiviksi ikäluokkaryhmiksi.

4. Johdatko kirjastoa tai kirjastotoimea? *

Tämän kysymyksen tarkoitus on kohdentaa yksi osio vain kirjastoa tai kirjastotoimea johtaville.

En

Kyllä

5. Kirjastoa tai kirjastotoimea johtaville: *

Huom! Jos johdat monikirjastoisessa kunnassa yksittäistä kirjastoa, voit ajatella vastatessasi kaikkien kunnan kirjastojen sijaan tilannetta vain johtamassasi kirjastossa.

	Ei	Osittain	Kyllä	En osaa sanoa
Onko kirjastossanne jonkinlainen oma ympäristösuunnitelma?	☐	☐	☐	☐
Onko henkilökunnalla mahdollisuus lajitella jätteet?	☐	☐	☐	☐
Onko asiakkailla mahdollisuus lajitella jätteet?	☐	☐	☐	☐
Jätetäänkö kirjastossanne aineisto muovittamatta?	☐	☐	☐	☐
Käytetäänkö aineiston muovittamisessa biohajoavaa muovia?	☐	☐	☐	☐
Huomioidaanko aineistohankinnoissanne ekologisuus?	☐	☐	☐	☐
Huomioidaanko laite-, kaluste- tai muissa hankinnoissanne ekologisuus?	☐	☐	☐	☐
Tarjotaanko kirjastossanne lainaksi urheiluvälineitä tai muita esineitä, esim. mittareita tai työkaluja?	☐	☐	☐	☐
Kannustetaanko kunnassanne tai kirjastossanne työajalla tehtävien matkojen vähentämiseen?	☐	☐	☐	☐
Kannustetaanko kunnassanne tai kirjastossanne työn ja kodin välisen matkan kulkemiseen julkisilla kulkuneuvoilla, pyörällä tai kävellen?	☐	☐	☐	☐
Varataanko kirjastossanne henkilöstön työaikaa ympäristötyöhön tai sen kehittämiseen?	☐	☐	☐	☐
Käytetäänkö kirjastossanne uusiutuvaa sähköä?	☐	☐	☐	☐
Kannustaako kuntanne kirjastoa ekologisiin toimintatapoihin?	☐	☐	☐	☐

10. Mistä olet hankkinut tietoa ekologisesta kestävydestä?

	En	Kyllä
Oletko osallistunut ympäristöaiheisiin opintoihin, koulutuksiin tai webinaareihin?	☐	☐
Seuraatko valtakunnallista Vihreä kirjasto -hanketta?	☐	☐
Seuraatko joitakin ympäristötyötä tekeviä kirjastoja?	☐	☐
Oletko laskenut oman hiilijalanjälkesi esim. Sitran elämäntapatestillä?	☐	☐
Luetko ympäristöaiheista kirjallisuutta?	☐	☐
Muualta, mistä? <input type="text"/>	☐	☐

11. Ota kantaa seuraaviin väitteisiin. *

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En osaa sanoa	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
Olen voimakkaasti sitä mieltä, että ihmisten pitäisi välittää luonnosta. Ympäristöstä huolehtiminen on minulle tärkeää.	☐	☐	☐	☐	☐
Ekologisesti kestävät toimintatavat kuuluvat mielestäni 2020-luvun kirjastoammattilaisen osaamiseen.	☐	☐	☐	☐	☐
Kirjastot voivat mielestäni vaikuttaa globaaleihin ongelmiin, kuten ilmastonmuutokseen tai ympäristön saastumiseen.	☐	☐	☐	☐	☐
Kirjastojen on tärkeä kannustaa asiakkaita ja yhteistyökumppaneita ympäristöystävällisiin valintoihin.	☐	☐	☐	☐	☐
Koen, että kirjastojen yhteiskunnalliseen vastuuseen kuuluu myös ympäristöstä huolehtiminen.	☐	☐	☐	☐	☐

12. Millaiset asiat tällä hetkellä heikentävät mahdollisuuksiasi huomioida ekologisuutta työssäsi? Voit valita maksimissaan viisi merkittävintä estettä.

Huom! Mikäli koet, ettei mikään estä sinua huomioimasta ekologisuutta työssäsi, voit jättää vastaamatta kysymyksen.

- Oman kiinnostuksen puute
- Tiedon tai osaamisen puute
- Asiakkaiden kiinnostuksen puute
- Aiheesta kiinnostuneiden kollegoiden puute
- Kunnan velvoitteiden tai kannustuksen puute
- Huomion suuntaaminen muihin työn muutoksiin, esim. digitaalisuuteen
- Ympäristötyölle määritellyn työajan puuttuminen
- Lakisääteisen veloitteen puuttuminen
- Vaikuttamismahdollisuuksien puute
- Kirjastoalan esimerkkien puute
- Selkeiden tavoitteiden puute
- Muu, mikä?

13. Millaiset asiat tällä hetkellä edistävät mahdollisuuksiasi huomioida ekologisuutta työssäsi? Voit valita maksimissaan viisi tärkeintä asiaa.

Huom! Jos et koe ekologisuutta kirjastossa tarpeelliseksi eivätkä annetut vaihtoehdot kannusta sinua ympäristötyöhön, voit jättää vastaamatta kysymyksen.

- Oma kiinnostus
- Työkavereiden innostus
- Saatavilla olevat kirjastoalan esimerkit
- Tarjolla oleva ympäristöasioihin liittyvä koulutus
- Asiakkaiden kiinnostus ympäristöasioita kohtaan
- Yhteistyökumppaneiden toiveet ekologisuuden huomioimisesta
- Omassa kirjastossa ympäristötyölle määritellyt tavoitteet
- Omassa työyhteisössä jo oleva tieto ja osaaminen
- Ympäristötyölle varattu työaika
- Kunnan kannustus tai velvoite
- Muu, mikä tai mitkä?

14. Ota kantaa seuraaviin väitteisiin. *

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	En osaa sanoa	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
Ekologisuuden korostaminen tekisi hyvää kirjastojen imagolle asiakkaiden silmissä.	☐	☐	☐	☐	☐
Ekologisuuden korostaminen tekisi hyvää kirjastojen imagolle kuntapäätäjien silmissä.	☐	☐	☐	☐	☐
Ekologisuuden huomioiminen lisää/lisäisi työn kuormitusta, koska muutoksia tulee muutenkin jatkuvasti.	☐	☐	☐	☐	☐
Ekologisuuden korostaminen saattaisi hankaloittaa joidenkin tahojen kanssa tehtävää yhteistyötä tai karsia yhteistyökumppaneita.	☐	☐	☐	☐	☐
Kirjastojen perustoiminnan ekologinen luonne (lainaaminen, yhteiskäyttö) riittää kirjastojen osuudeksi ympäristötyössä.	☐	☐	☐	☐	☐
Ekologisuuteen keskittyminen vie/veisi huomiota kirjaston perustehtäviltä.	☐	☐	☐	☐	☐

3/3 Ekologisuus ja sen kehittäminen

15. Mille tasolle sijoittaisit tällä hetkellä tietosi ekologisesta kirjastotyöstä? *

Kysymys on mukaelma ns. oppimisen portaista.

- 1 En vielä tiedä (= En ole hankkinut tietoa aiheesta)
- 2 Tiedän (= Olen hankkinut tietoa aiheesta)
- 3 Ymmärrän (= Olen sisäistänyt hankkimani tiedot oman työni näkökulmasta)
- 4 Sovellan (= Käytän sisäistämäni tietoa omassa työssäni)
- 5 Kehitän (= Ideoin uutta ja vien toimintamalleja aktiivisesti eteenpäin)
- 0 En osaa sanoa

16. Millä tasolla olettaisit tietojesi ekologisesta kirjastotyöstä olevan noin viiden vuoden kuluttua? *

- 1 En vielä tiedä (= En ole hankkinut tietoa aiheesta)
- 2 Tiedän (= Olen hankkinut tietoa aiheesta)
- 3 Ymmärrän (= Olen sisäistänyt hankkimani tiedot oman työni näkökulmasta)
- 4 Sovellan (= Käytän sisäistämääni tietoa omassa työssäni)
- 5 Kehitän (= Ideoin uutta ja vien toimintamalleja aktiivisesti eteenpäin)
- 0 En osaa sanoa

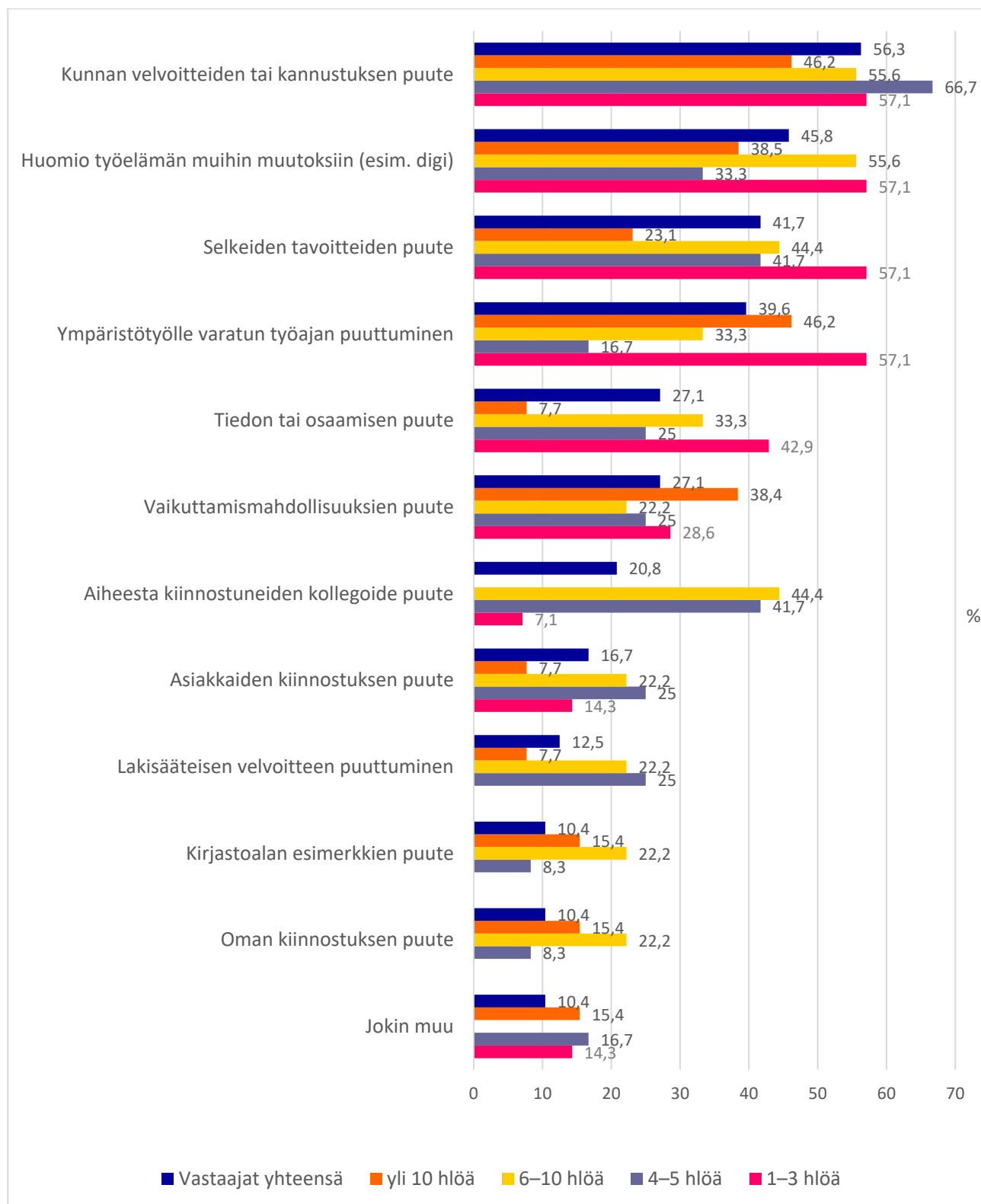
**17. Mikä olisi mielestäsi paras tapa kehittää kirjastojen ympäristötyötä?
Voit valita maksimissaan kolme vaihtoehtoa.**

Huom! Mikäli et koe tarpeelliseksi kehittää kirjastojen ympäristötyötä, voit jättää vastaamatta kysymyksen.

- Työntekijäkohtaisesti, oman kiinnostuksen tai työnkuvan mukaan
- Omassa kirjastossa esim. jonkinlaisen ympäristötiimin voimin
- Omassa kirjastossa koko henkilöstän voimin, esim. kirjaston oman ympäristöohjelman tai jonkin valmiin ohjelman avulla (esim. Ekokompassi, Green Office)
- Kuntatasolla, esim. kunnan strategian mukaan
- Kirjastokimpan laajuisella yhteistyöllä
- AKE-alueen kirjastojen yhteistyöllä
- Valtakunnallisesti, esim. koko kirjastoalaa koskevien strategioiden tai hankkeiden avulla
- Kansainvälisesti, esim. koko kirjastoalaa koskevien strategioiden avulla
- Muuten, miten?

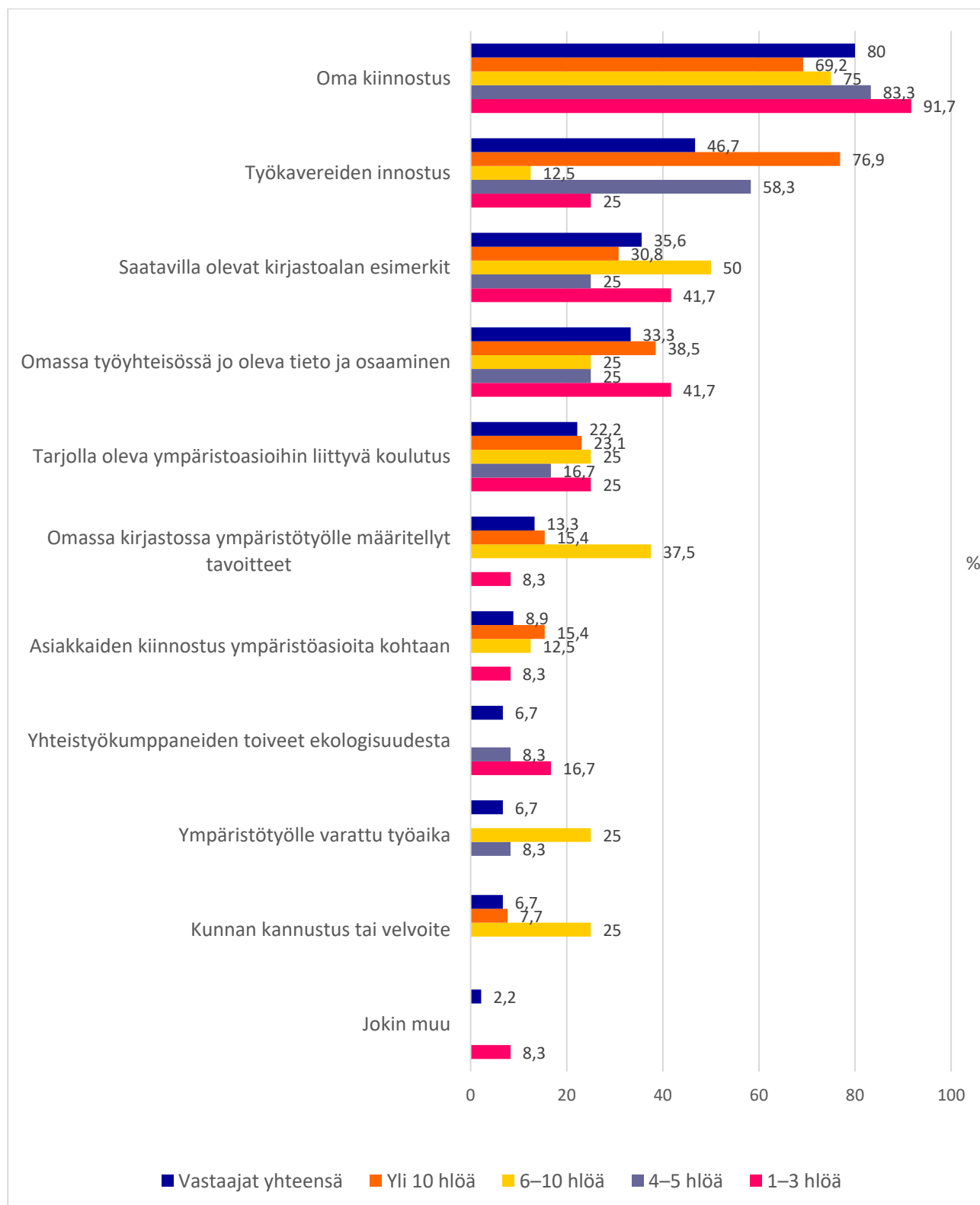

Liite 3. Ympäristötyön esteet kirjastojen koon mukaan eriteltyinä. N = 47, vastauksia yht. 153.

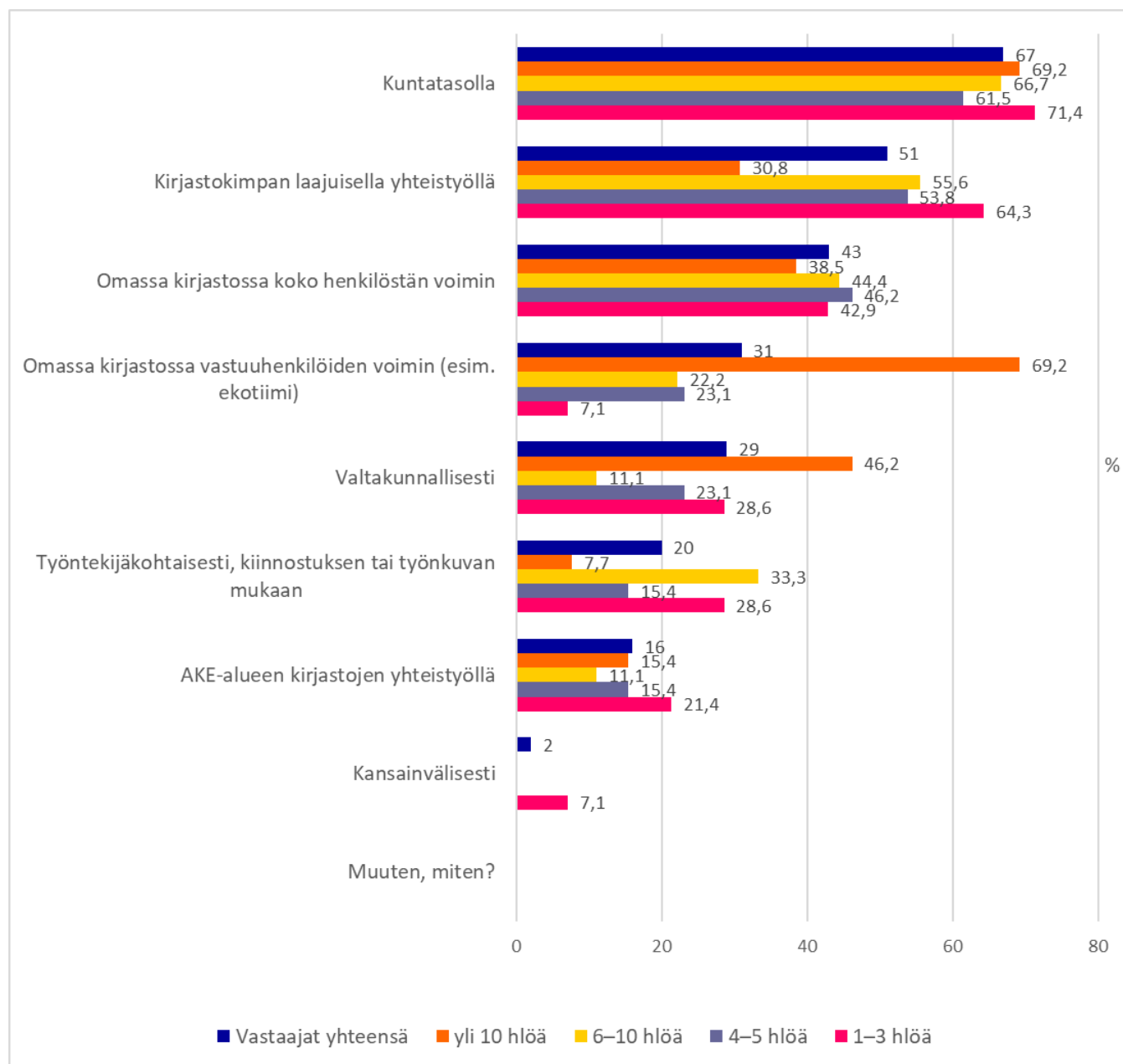

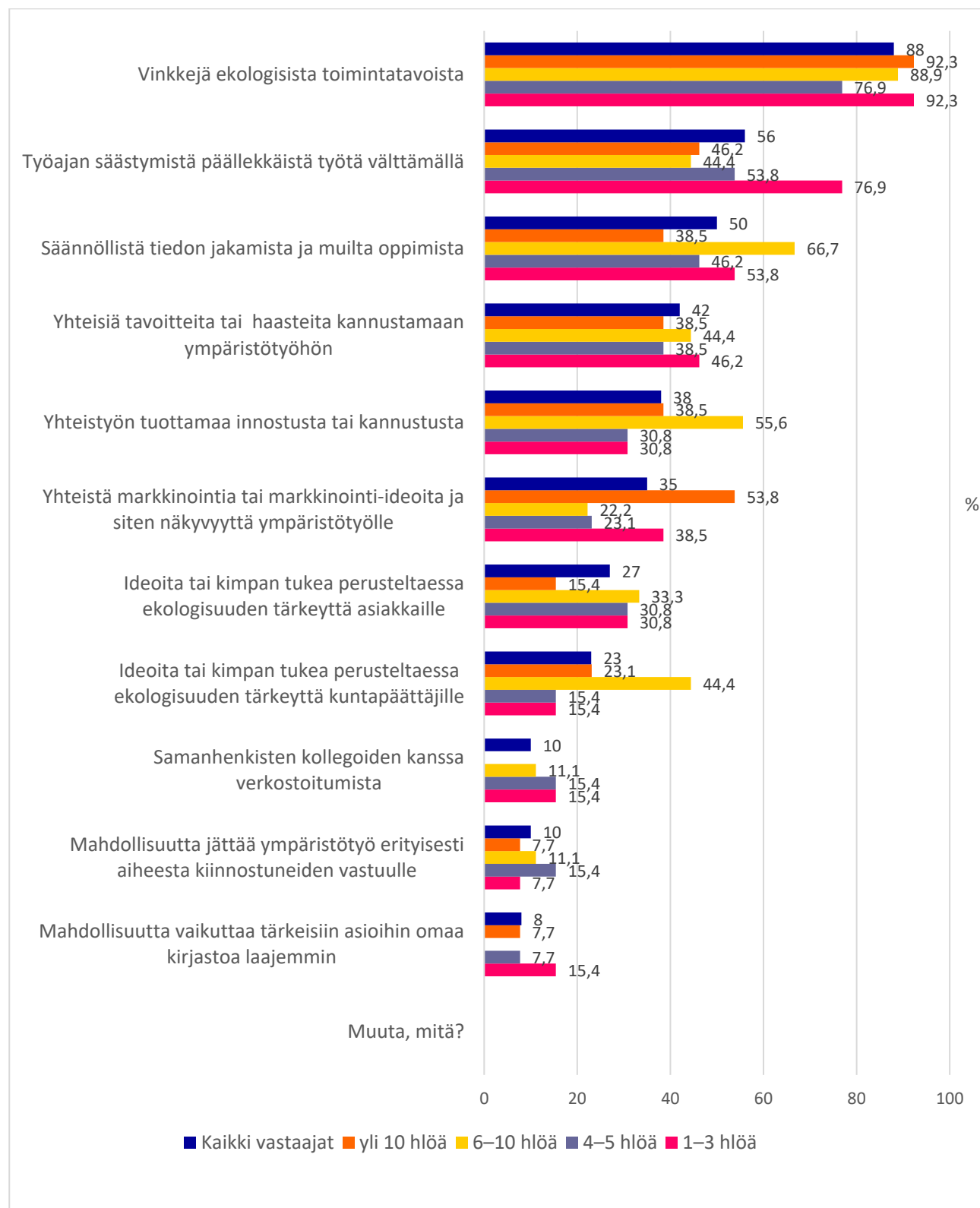
Liite 4. Ympäristötyötä edistävät seikat kirjastojen koon mukaan eriteltyinä. N = 45, vastauksia yht. 118.

Liite 5. Parhaat yhteistyömuodot kirjastojen ympäristötyön kehittämiseen kirjaston koon mukaan eriteltyinä. N = 49, vastauksia yht. 127.

Liite 6. Toiveet mahdolliselle ekologisuu den kehittäm iselle kimppayhteistyössä kirjaston koon mukaan eriteltyinä. N = 48, vastauksia yht. 186.

KOHTI EKOLOGISESTI KESTÄVÄÄ EEPOSTA

PIENI EKO-OPAS EEPOS-KIRJASTOILLE

SUVI LEVONEN

TEHTY OSANA
OPINNÄYTETYÖTÄ

2021

SISÄLLYS

Hiilijalanjälki pienemmäksi – Huomio oman toiminnan ympäristövaikutuksiin

Kirjastoissa käytössä olevia keinoja hiilijalanjäljen pienentämiseen

Kollega vinkkaa – Eepos-kirjastoissa käytössä olevia ekotekoja

Hiilikädenjälkeä kasvattamaan – Yhteiskäyttöä, ympäristöviestintää, ympäristötietoisuutta

Keinoja kasvattaa hiilikädenjälkeä ja lisätä ympäristötietoisuutta

Vuosikello ympäristötyön suunnitteluun

Checklist – Tarkistus- ja toimenpidelista

Esimerkki: Isoja ja pieniä ideoita Earth Hour -tapahtumaan kirjastossa

Ympäristötyötä ja yhteistyötä? Kysymyksiä yhteisesti pohdittaviksi

”Onko pakko?” – Miksi ekologisuus kuuluu kirjastoon?

Oppaassa mainitut lähteet

Eepos-kimpalla ja Eepos-kirjastoilla on opinnäytetyösopimuksen mukaisesti oikeus käyttää ja muokata tätä dokumenttia vapaasti sisäisessä toiminnassaan.

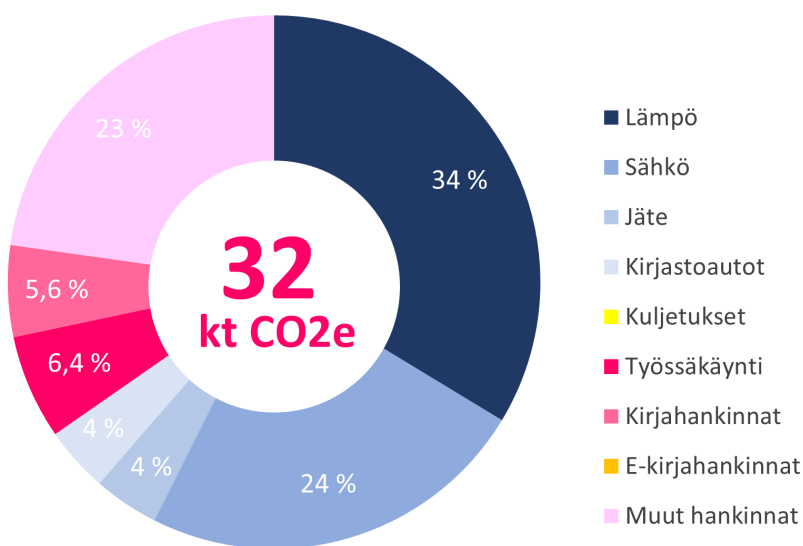
HIILIJALANJÄLKI PIENEMMÄKSI - HUOMIO OMAN TOIMINNAN YMPÄRISTÖVAIKUTUKSIIN

Jotta hiilijalanjälkeä voi alkaa pienentää, on hyvä selvittää, mistä oman kirjaston hiilijalanjälki koostuu. Kuviossa on arvio kaikkien yleisten kirjastojen yhteisestä hiilijalanjäljestä sekä eri toimintojen osuus päästöistä.

Positive Impact (2021) on yhdessä Yleisten kirjaston ympäristötietoisuus 2020-luvulle -hankkeen kanssa laskenut 13 erikokoisen kirjaston hiilijalanjäljen. Mukana olleiden mittaja-kirjastojen avulla voi arvioida oman kirjaston päästömäärää ja asettaa tavoitteita hiilijalanjäljen pienentämiseksi.

On kuitenkin hyvä muistaa, ettei asiakkaiden kirjastomatkoja ole laskettu kirjaston hiilijalanjälkeen. Hiilijalanjälki kasvaisi arviolta puolella, jos asiointimatkat huomioitaisiin.

Hiilijalanjälkeä pienentämään pyrkivä löytää vinkkejä esimerkiksi Vihreä kirjasto -sivustolta ja *Ekologisen kestävyuden oppaasta kirjastoille* (2012).

Suomen yleisten kirjastojen yhteenlaskettu hiilijalanjälki (Positive Impact 2021).

KIRJASTOISSA KÄYTÖSSÄ OLEVIA KEINOJA HIILIJALANJÄLJEN PIENENTÄMISEEN

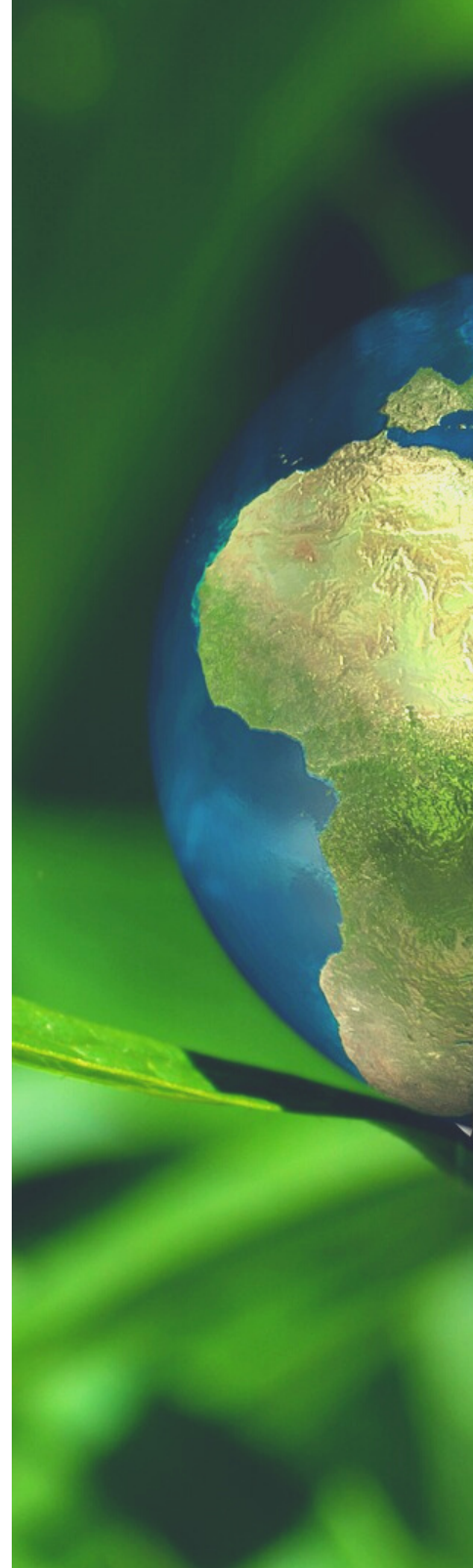
- Etätyö ja etäkokoukset
- Vedenkulutusta pienentävät säästösuuttimet
- Led-valot ja liiketunnistimella toimivat katkaisijat
- Työmatkapyöräily ja muut vähäpäästöiset tavat liikkua
- Kuljetusten vähentäminen kelluttamalla
- Muovittamisen vähentäminen tai biomuovi
- Jätteiden huolellinen lajittelu myös asiakastiloissa
- Jättemäärän vähentäminen kestotuotteita suosimalla (astiat, käsipyyhkeet, täyttöpakkaukset)
- Poistokirjojen kierrättäminen
- Kestokassit muovipussien sijaan
- Sähköisten lainauskuittien suosiminen
- Vanhojen kirjastokalusteiden kunnostaminen
- Ympäristökriteerit kaikissa hankinnoissa (esim. kierrätyskuituinen kopiopaperi, energiatehokkaat laitteet, ks. hankintakeino.fi)
- Digisiivous (turhien sähköpostien ja pilvipalveluun tallennettujen isojen tiedostojen karsiminen)

MUOVITTAMATTOMUUDESTA

*Liisa Rossi: Resurssiviisautta
Kuopiosta – kokemukset kirjojen
muovittamattomuudesta*

TESTEISTÄ TIETOA JA INSPIRAATIOTA?

*elamantapatesti.sitra.fi
ilmastolaskuri.fi
ilmastodieetti.ymparisto.fi
luontojatunteet.fi*

KOLLEGA VINKKAA - EEPOS-KIRJASTOISSA KÄYTÖSSÄ OLEVIA EKOTEKOJA

Muovit ja muovittaminen: Ekomuovin käyttö, vähän liikkuvan aineiston muovittamattomuus, lehdistä muoviin vain paljon luetut

Paperi ja muut toimistotarvikkeet: Paperikuitti vain sitä toivoville, sähköpostikuitin aktiivinen tarjonta, virhetulosteiden leikkaus suttupapereiksi ja muistilapuiksi, tulosteiden säästö uudelleen käytettäväksi, uudelleen täytettävät toimistotarvikkeet, tarra-arkkien tulostus vain täysinä, myös reuna-alueiden hyödyntäminen

Jätteiden lajittelu ja uusiokäyttö: Ekojäte henkilökunnan keittiössä, paperien ja muiden jätteiden tarkka lajittelu, poistoaineistojen lajittelu, poistokirjamyynti, poistokirjoja askartelumateriaaleiksi kouluille ja kansalaisopistoille, dvd-koteloiden ja cd-koteloiden uudelleenkäyttö

Energia: Toimistotilojen ilmalämpöpumppu vain tarvittaessa päällä, ei esim. iltaisin tai viikonloppuisin, liiketunnistimella olevia valoja

Henkilökunnan taukotilat: Ei kertakäyttöastioita, pestävät käsipyyhkeet kertakäyttöisten sijaan

Asiakkaiden aktivointi: Kirjanvaihtopöytä

Ympäristöviestintä: Kirjanäyttelyt, Etappi esittämässä lapsille ekoihasteista näytelmää, tarkoituksena tulevaisuudessa mainostaa asiakkaille julkisilla, pyörällä tai kävellen kirjastoon saapumista

Muut: Ekotiimi, joka esim. ohjeistaa lajittelussa, kuljetuspäätösten vähentämiseksi henkilökunnan yhteisiä kimpatilauksia esim. kosmetiikasta

Vihreä kirjasto

*Environment,
Sustainability, and
Libraries - IFLA
Section*

*Pieniä Ekologisia
Tekoja*

HIILIKÄDENJÄLKEÄ KASVATTAMAAN - YHTEISKÄYTTÖÄ, YMPÄRISTÖVIESTINTÄÄ, YMPÄRISTÖTIETOISUUTTA

Päästöjen vähentämisen lisäksi kirjastot voivat kasvattaa hiilikädenjälkeään ja lisätä ympäristötietoisuutta. Hiilikädenjälki tarkoittaa päästöjä, jotka jäävät syntymättä, kun asiakas esimerkiksi ostamisen sijaan lainaa kirjan tai käyttää kirjaston tulostinta eikä siksi hanki omaa.

Oman toiminnan on tietenkin oltava ekologisesti kestävä, jotta vaikuttaminen tai viestintä on uskottavaa. Pelkkiin omiin päästöihin keskittyvät kirjastot jättävät kuitenkin hyödyntämättä muut ympäristötyön mahdollisuudet, joita Leo Stranius alla olevassa kuviossa esittelee.

Ympäristötyön mahdollisuudet Leo Straniuksen (2021) mukaan.

Suomen luontopaneeli näkee ympäristötietoisuuden merkittävänä keinona myös luontokadon välttämiseen: "Suomalaisten globaalia ekologista jalanjälkeä tulee leikata keskimäärin 70 prosenttia pysyäksemme luonnon kantokyvyn rajoissa. Luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen tapahtuu ilman, että suuri osa suomalaisista ymmärtää näin käyvän. Luontokadon ja ilmastonmuutoksen yhteenkietoutuvista syistä, seurauksista ja torjunnan keinoista on tuotettava helposti ymmärrettävää tietoa, jota kansalaiset voivat omaksua ja käyttää. Tämän tiedon tuottamista ja välittämistä kaikille ikäluokille tulee tukea."

TYÖPAJASSA PORUKALLA HIILIKÄDENJÄLKEÄ POHTIMAAN?

Kansallissalleriassa näin on jo tehty. Tiedustelee Anssi Ahlgrénilta hiilikädenjälkityöpajan sisältöä.

"Ympäristötietoisuus ei ole vain vihreä rakennus, jossa on käytössä ympäristötietoiset rutiinit (vaikka nämä ovatkin tärkeitä). Arkkitehdit ja insinöörit suunnittelevat vihreitä rakennuksia - kirjastoammattilaiset pyrittävät kirjasto-toimintaa ja heidän pitäisi keskittyä siihen (eikä siihen, mitä isännöitsijän tai siivous-firman pitäisi tehdä)."
Harri Sahavirta

KEINOJA KASVATTAA HIILIKÄDENJÄLKEÄ JA LISÄTÄ YMPÄRISTÖ- TIETOISUUTTA

- Ympäristöaiheiset kirjanäyttelyt (esim. Oulun kaupungin- kirjaston lastenosaston Ekotekojen supersankari -näyttely)
- Verkkokirjaston ekokirjalistat
- Ympäristöaiheisen kirjallisuuden vinkkaukset somessa (esim. Kuusamon kirjaston Kirjanaaman ekovinkit)
- Ympäristöaiheiset tai esim. Agenda 2030 -tavoitteisiin liittyvät lukuhaasteet asiakkaille ja henkilökunnalle
- Lainattavien esineiden yhteiskäyttö (esim. energiamittarit ja urheiluvälineet)
- Ekohyllyt ja ekonurkkaukset (esim. Pietarsaaren kirjasto ja lin kirjaston Vihreä lukutoukka -ympäristökasvatushylly)
- Ekologisuudesta viestivät pienet hoksautukset kirjastotilassa (esim. SeAMK Kirjasto muistuttaa tarralla käsipyyhelineessä arjen ekoteosta: yksi käsipaperi riittää)
- Verkkosivuille oma osio ekologisuudelle (esim. Oulun kaupungin kirjaston Kestävä kirjasto -sivu ja yritysten tavat viestiä vastuullisuudesta)
- Asiakkaille, tapahtumajärjestäjille ja muille yhteistyökumppaneille ohjeistus kirjastossa käytössä olevista ekologisista toimintatavoista
- Ympäristöstä kiinnostneiden yhteistyökumppaneiden aktiivinen etsintä

LIISA UIMONEN: EKOAINESTOT ESIIN!

*Ekohyllykokoelmalistat
IMMS-näyttelytyökalulla
Helsingin kaupungin-
kirjastolle*

YHTEISKÄYTTÖÄ MARKKINOIMAAN?

*Ks. Turun kaupungin-
kirjaston Salainen kirjasto
-tapahtumasarja*

YMPÄRISTÖ- VIESTINTÄÄ

Ole jämäkkä, mutta myötätuntoinen. Vältä syyllistämistä. Kiitä niitä ihmisiä, jotka jo pyrkivät hyvään.

Älä lietso pelkoa. Kerro mieluummin, miten voi konkreettisesti osallistua ympäristötoimintaan ja vahvista uskoa vaikutusmahdollisuuksiin.

*+ Kuusi muuta ohjetta
(luontojatunteet.fi/
ymparistoviestinta/)*

VUOSIKELLO YMPÄRISTÖTYÖN SUUNNITTELUUN

TAMMIKUU

Vegaanihaaste

HELMIKUU

- 2.2. Maailman kosteikkopäivä
- 10.2. Maailman palkokasvien päivä
- 27.2. Kansainvälinen jääkarhun päivä

MAALISKUU

- 3.3. Maailman luontopäivä
  - 20.3. Maailman metsäpäivä
  - 22.3. Maailman vesipäivä
  - 23.3. Maailman ilmatieteen päivä
- Earth Hour

HUHTIKUU

- Vaatevallankumous-viikko
- Suomalaisten ylikulutuspäivä
- 22.4. Kansainvälinen äiti maan päivä

TOUKOKUU

- Pyöräilyviikko
- Suomen lasten metsäretkipäivä
- Valtakunnallinen siivouspäivä
- Euroopan kestävän kehityksen viikko
- 9.5. Maailman muuttolintujen päivä
- 20.5. Maailman mehiläispäivä
- 22.5. Luonnon monimuotoisuuden päivä

KESÄKUU

- 3.6. Maailman polkupyöräpäivä
- 5.6. Maailman ympäristöpäivä
- 8.6. Maailman merien päivä
- 15.6. Maailman tuulipäivä
- 17.6. Aavikoitumisen ja kuivuuden ehkäisemisen päivä
- 18.6. Kestävän ruokakulttuurin päivä
- 29.6. Maailman tropiikin päivä

HUOM!

Tarksta päivämäärät vuosittain, koska kaikilla ei ole vakiintunutta ajankohtaa

HEINÄKUU

- 3.7. Muovipussiton päivä
- 14.7. Maailman simpanssien päivä
- Maailman ylikulutuspäivä

ELOKUU

- IlmastoAreena
- Valtakunnallinen siivouspäivä
- Puunhalausviikko
- Suomen luonnon päivä
- Marttojen valtakunnallinen sienipäivä

SYYSKUU

- Zero Waste -syyskuu
- Agenda 2030 -tavoitteiden päivä/viikko
- Euroopan liikkujan viikko
- SPR:n nälkäpäivä
- Hävikkiviikko
- 2.9. Pohjoismaiden kosteikkopäivä
- 7.9. Uhanalaisten eläinlajien päivä
- 16.9. Otsonikerroksen suojaamisen päivä
- 21.9. Nollapäästöpäivä
- 22.9. Autoton päivä, auton vapaapäivä

LOKAKUU

- Energiansäästöviikko
- Lihaton lokakuu
- 4.10. Eläinten päivä
- 13.10. Luonnonkatastrofien torjunnan päivä
- 16.10. Maailman ruokapäivä

MARRASKUU

- Euroopan jätteen vähentämisen viikko
- Älä osta mitään -päivä
- 1.11. Maailman vegaanipäivä
- 6.11. Aseellisten konfliktien ympäristötuhojen estämisen päivä
- 19.11. Maailman vessapäivä

JOULUKUU

- 5.12. Kansainvälinen maaperäpäivä
- 11.12. Kansainvälinen vuoristopäivä

Milloin ympäristöaiheisia tapahtumia?

Milloin ympäristöviestintää?

Millaisia tavoitteita ympäristötyölle vuoden aikana?

Miten ympäristötyö yhdistyy kirjaston muuhun toimintaan?

CHECKLIST - TARKISTUS- JA TOIMENPIDELISTA

HIILIJALANJÄLKI

- Onko tiedossa, mistä oman kirjaston hiilijalanjälki muodostuu?
- Käytetäänkö kirjaston tiloissa uusiutuvaa sähköä?
- Onko tiedossa, paljonko kirjastossa kuluu energiaa ja vettä vuodessa?
- Onko tiedossa, mitkä laitteet kuluttavat eniten sähköä?
- Sammuathan tai sammutetaanhan tarpeettomat valot?
- Onhan laitteissa käytössä virransäästötila ja näytön säästäjät?
- Onko kaikissa tiloissa led-valot?
- Vaihdetaanhan uusittavat laitteet aina energia-
tehokkaisiin?
- Eihän kiinteistön lämpötila ole turhan korkea? Asteen lasku vähentää lämmityksen päästöjä noin 5 %.
- Onko henkilökunnalla mahdollisuus lajitella kaikki jätteet?
- Onko asiakkailta mahdollisuus lajitella kaikki jätteet?
- Paljonko sekajätettä kertyy? Mitä sekajätteeseen edelleen päätyy?
- Hävitetäänkö poistettava aineisto asianmukaisesti?
- Markkinoidaanko sähköpostikuitteja paperisen sijaan?
- Onhan kopiopaperi kierrätyskuidusta tehtyä? Entä vessa- ja käsipaperit?
- Markkinoidaanko e-aineistoja, jotta fyysisiä kappaleita voidaan kenties hankkia hieman vähemmän?
- Eihän pilvipalveluissa ja sähköposteissa säilytetä suurta määrää tarpeettomia tiedostoja ja viestejä?
- Onko työmatkapyöräilijöiden polkupyörille turvallinen säilytyspaikka? Entä asiakkaiden pyörille?

Mitä on jo tehty?

Millaisia tavoitteita seuraavaksi?

Mikä kysymys seuraavassa palaverissa esille?

Millaisella aikataululla ja työnjaolla edetään?

HIILIKÄDENJÄLKI JA YMPÄRISTÖTIETOISUUDEN LISÄÄMINEN

- Onko kokoelmissa kiinnostavaa ekoaineistoa?
- Näkyykö kirjaston ympäristötyö somessa? Entä verkkosivuilla ja kirjastotilassa?
- Lainataanko ympäristöaiheista kirjallisuutta?
- Millä aihetunnisteilla viestitään ympäristötyöstä?
- Onko tiedossa, mitä kunnan strategiaan tai muihin dokumentteihin on kirjattu ekologisuudesta?
- Mitä tahoja ja millä aihetunnisteilla käytäviä keskusteluita seurataan?
- Onko tiedossa, keltä kunnassa voi pyytää apua ympäristötyöhön?
- Seurataanko kirjaston ympäristöviestinnän vaikuttavuutta?
- Mistä muualta löytyy yhteistyökumppaneita?
- Tiedetäänkö, vähentääkö yhteiskäyttö asiakkaiden kulutusta?
- Tietävätkö kuntapäätäjät, mitä kirjastossa tehdään ympäristön hyväksi?
- Kiitetäänkö ympäristön kannalta toivotulla tavalla toimivia asiakkaita ja yhteistyökumppaneita?
- Tietävätkö asiakkaat, mitä kirjastossa tehdään ympäristön hyväksi?
- Perehdytetäänkö uudet työntekijät ekologiin toimintatapoihin?
- Tietäväthän asiakkaat, mitä laitteita kirjastossa on yhteiskäytössä?
- Tiedetäänkö, kuinka hyvin henkilökunta kokee osaavansa ympäristöasiat? Onko halua kouluttautua?
- Seurataanko yhteiskäytössä olevien laitteiden käyttömääriä?
- Tunteeko henkilökunta kirjastojen hiilikädenjäljen?
- Tietääkö tietokonetta tai muuta yhteiskäytössä olevaa laitetta käyttävä asiakas, että on merkittävä ekoteko olla hankkimatta vastaavaa laitetta kotiin?
- Ovatko ympäristöasiat esillä henkilöstön kokouksissa ja koulutuksissa?

YMPÄRISTÖJÄRJESTÖJÄ YHTEISTYÖ- KUMPPANEIKSI TAI BENCHMARKATTAVIKSI?

Ks. luontojatunteet.fi/vaikuttamistapoja

OPINNOISTA LISÄINTOA JA LISÄINFOA?

*Kestävä kehitys.nyt
(2 op, HAMK)*

*Ilmasto.nyt-mooc
(5 op, HY)*

*Kestävä kehitys haltuun
(2op, YK-liitto)*

*Kestävän kehityksen osaaja
(30 op, HAMK & XAMK)*

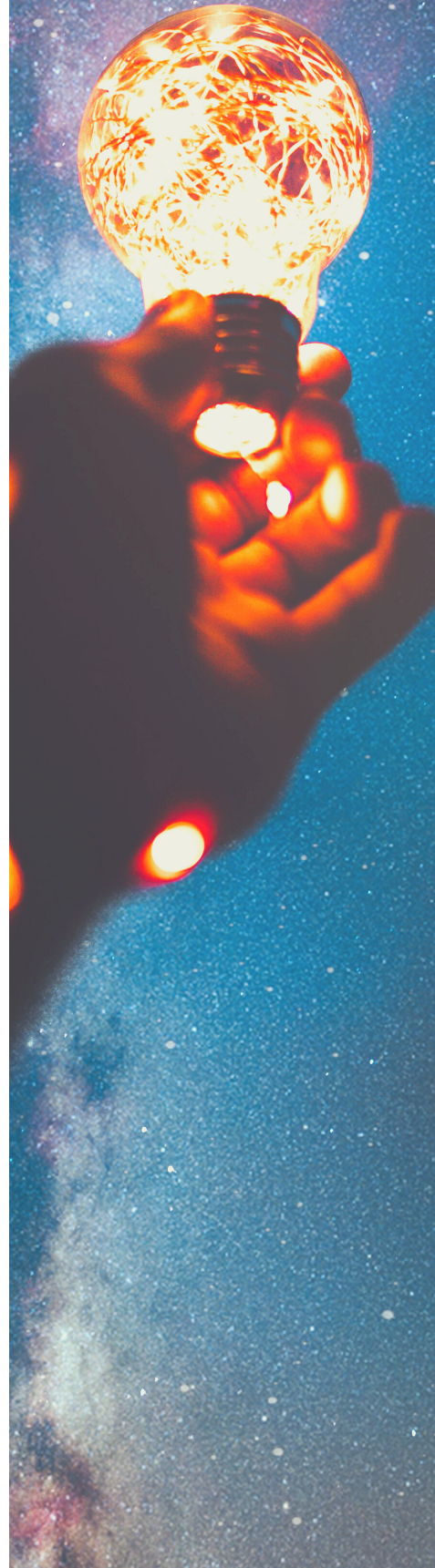
*eOppiva: Julkisilla
hankinnoilla kestävä
tulevaisuus*

ESIMERKKI: ISOJA JA PIENIÄ IDEOITA EARTH HOUR -TAPAHTUMAAN KIRJASTOSSA

- (Ulko)valojen sammuttaminen Earth Hourin ajaksi, kokeilu etukäteen ja kokeilusta kuvat somejakoja varten talteen
- Aiheeseen sopiva kirjanäyttely
- Arjen ekovinkkien kerääminen asiakkailta etukäteen ja kirjanäyttelyn koristelu vinkeillä
- Kirjavinkkaus ekokirjoista
- Somessa tunnisteiden #EarthHour seuranta
- Someen kirjavinkkejä ja asiakkaiden ekovinkkejä tunnisteella #EarthHour
- Kirjastotilan ekoteoista hoksautustarroja näkyville Earth Hour -päivään mennessä (esim. tulostimen luo kiitos sille, joka käyttää yhteistä laitetta oman hankkimisen sijaan)
- Lukupiiriin tai lukuhaasteeseen aiheeseen sopiva kirja
- Tapahtuma tai videoita, joilla asiakkaille esitellään kirjaston laitteita ja lainattavia esineitä kulutuksen vähentämiseksi
- Henkilökunnalle haaste ilmastoystävälliseen lounaaseen Earth Hour -viikolla
- Henkilökunnalle haaste digi-siivoukseen eli turhien tiedostojen sekä sähköpostien karsimiseen (palvelinkoneilla säästyvä sähkön määrä on lopulta hyvin pieni mutta käytettävyys lisääntyy, ja kirjasto voi haastaa muitakin siivoustalkoisiin – koko kunnan henkilöstön karsima määrä saattaa jo olla huomattava)
- Jokainen tunti on kirjastossa Earth Hour -tyyppinen tiedote tai blogiteksti, jossa tuodaan esille edellisen vuoden tilastoja (aukiolotunnit jne.) ja kirjaston hiilikädenjälkeä
- Earth Hour -päivänä kirjaston sulkeutuessa somejulkaisu siitä, kuinka e-aineistoja voi lainata kirjaston ollessa suljettuna ja kuinka pieni e-kirjan hiilijalanjälki on
- Sähkösovimuksen muuttaminen uusiutuvaan sähköön Earth Hour -päivään mennessä ja teemapäivänä blogipostaus tai somejulkaisu tästä merkittävästä ympäristöteosta

Valitse yksi tai useampia ja järjestä omaan kirjastoon sopiva Earth Hour

YMPÄRISTÖTYÖTÄ JA YHTEISTYÖTÄ? KYSYMYKSIÄ YHTEISESTI POHDITTAVIKSI

- Eepos-alueella työskentelee kymmeniä ekologisesta kestävydestä kiinnostuneita. Mikä olisi sopiva kanava tavoittaa samanhenkiset kollegat ja vaihtaa ideoita?
- Mitä aihetunnisteita käytetään ympäristöasioista viestimiseen? #VihreäKirjasto #EkologinenKirjasto #EkologinenEepos #EkoEepos
- Voisiko *Vieläkin parempi Eepos* -strategiatyöpajojen kysymykset ottaa uudelleen pohdintaan ekologisen kestävyden näkökulmasta? "Miksi oma kirjastoni on olemassa? Mikä on Eepoksen yhteinen tehtävä? Millainen kirjastokimppa haluamme olla? Millaisena haluamme asiakkaiden meidät näkevän? Millä konkreettisilla keinoilla näitä asioita edistämme? Mitkä asiat jokaisen omassa työssä edistävät yhteisten tavoitteiden saavuttamista? Millaisia palvelulupauksia annamme? Miten osallistamme asukkaat kehittämiseen?"
- Toimisivatko kyselyt, kilpailut tai haasteet asiakkaiden ja henkilökunnan ympäristötietoisuuden lisäämisessä? Vai haastaisivatko Eepos-kirjastot toisiaan esim. kuukauden ekotekoihin?
- Voisiko kimppa tai yksittäinen kirjasto hyötyä ekotuki-toinnasta? (ekotuki.fi) Kimpan alueella ei vielä ole ekotukihenkilöitä, joten kirjastoilla olisi mahdollisuus olla edelläkävijöitä toimintamallin jalkauttamisessa kuntiin.
- Auttaisiko jokin sertifikaatti ekologisen kestävyden tavoittelussa? Joillakin kirjastoilla on käytössä esim. Ekokompassi- ohjelma.

Harri Sahavirta
haastoi 18.3.2021
kirjastot
suojelemaan
biodiversiteettiä ja
perustamaan
kirjaston pihalle
pörräisbaarin ja
hyönteishotellin!

”ONKO PAKKO?” – MIKSI EKOLOGISUUS KUULUU KIRJASTOON?

”Kunta edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää asukkailleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla.”

Kuntalaki 1 §

”Ilmastonmuutoksen hillitsemisen on oltava tavoite myös opetus- ja kulttuuriministeriön toimialoilla. – – Vahvistamme kansainvälistä vaikuttavuuttamme ja sitoudumme kestäväan kehitykseen.”

OKM:n strategia 2030

”Kirjasto huolehtii ekologisesti kestäväan kehityksen toteutumisesta kaikissa toiminnoissaan.”

Yleisten kirjastojen laatusuositus

”Tiedon tarve ilmastonmuutoksesta kasvaa. Kirjastot toimivat tutkittua tietoa esiin nostamalla.

Asiantuntevat yhteistyökumppanit auttavat kirjastoja tunnistamaan tiedonlähteitä. Verkostomaisella yhteistyöllä tuotamme ajankohtaisia tapahtumia. Kirjasto on ympäristötietoinen toimija. Oman toiminnan arviointi, tutustuminen oman alan kestäväan kehityksen asiakirjoihin sekä sitoutuminen vastuulliseen toimintaan ovat osa kirjaston strategiaa.”

Yleisten kirjastojen suunta
2021-2025

”Show the power of libraries in achieving the Sustainable Development Goals: As a basis for effective library advocacy, we will produce high quality, high impact tools that demonstrate to external audiences the contribution of libraries to development in all of its dimensions.”

IFLA strategy 2019-2024

”Kirjastojen roolia ilmastonmuutoksen torjumisessa pitää vahvistaa. – –

Suomalaiset kirjastot ovat maailman parhaita. Siksi suomalaisten kirjastojen vastuulla on viedä muutosta eteenpäin ja inspiroida ihmisiä kestäväan elämään.

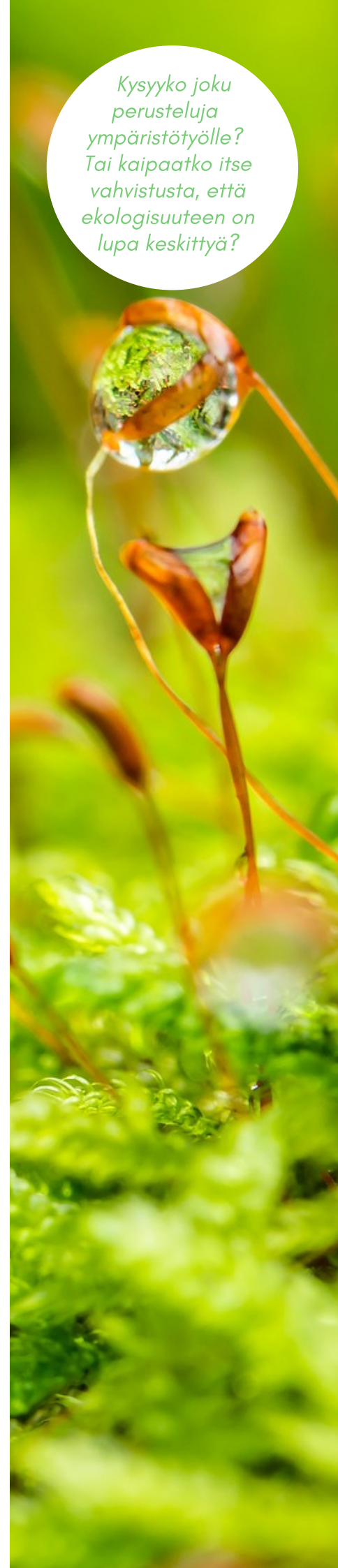
Kirjastojen mahdollisuudet lisätä tietoa omassa yhteisössään on otettava käyttöön ilmastonmuutoksen vastaisessa työssä.

Lisäksi kirjastojen pitää tarkastella kriittisesti oman toimintansa ekologista kestävyyttä. Kirjaston tilojen ja aineistojen suunnittelussa pitää ottaa huomioon hiilijalanjäljen pienentäminen.

Kirjastot voivat omalla toiminnallaan vaikuttaa yleiseen asenneilmapiiriin ja tukea ihmisten elämäntapojen muutosta.”

Suomen kirjastoseuran
strategia 2021-2025

Kysyko joku perusteluja ympäristötyölle? Tai kaipaatko itse vahvistusta, että ekologisuuteen on lupa keskittyä?

OPPAASSA MAINITUT LÄHTEET

Ekologisen kestävyuden opas kirjastoille. 2012. Kestävä kehitys kirjastoissa (2011–2012) hankkeen opastyöryhmä.
www.kirjastot.fi

Ekotuki. Helsingin kaupungin ympäristöpalvelut. www.ekotuki.fi.

IFLA Strategy 2019 – 2024. www.ifla.org

L 10.4.2015/410. Kuntalaki.

Opetus- ja kulttuuriministeriön strategia 2030. www.okm.fi

Positive Impact. 2021. Kirjastot matkalla hiilineutraaliin jakamistalouteen. Selvitys Suomen yleisten kirjastojen ilmastovaikutuksista ja kädenjäljestä. www.kirjastot.fi

Rossi, Liisa. 2021. Resurssiviisautta Kuopiosta – kokemukset kirjojen muovittamattomuudesta. www.kirjastokaista.fi

Stranius, Leo. 2021. Kohti 1,5 asteen kirjastoa: näin kirjastosta tehdään ilmastosankari. www.kirjastokaista.fi

Suomen kirjastoseuran strategia 2021 – 2025.
suomenkirjastoseura.fi

Suomen luontopaneeli. Keskeiset keinot luontokadon pysäyttämiseksi. luontopaneeli.fi

Toivoa & toimintaa. BMOL ry. toivoajatoimintaa.fi

Uimonen, Liisa. 2021. Ekoaineistot esiin! Ekohyllykokoelmat IMMS-näyttelytyökalulla Helsingin kaupunginkirjastolle. Kehittämistehtävä, Turun avoin AMK. www.kirjastot.fi.

Vihreä kirjasto – ympäristötyön edistäminen kirjastoissa.
www.kirjastot.fi/vihreakirjasto.

Yleisten kirjastojen laatusuositus. OKM.
julkaisut.valtioneuvosto.fi

Yleisten kirjastojen suunta 2021 – 2025. YKN. www.kirjastot.fi

